14993

Athenaeum
olvasótára

ABONYI

Tyuki
prókátor

OSZK

X. 13.

N. M.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

510.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

30.

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

M. N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A

TYUKI PRÓKÁTOR KLIENSEI.

ELBESZÉLÉS.

IRTA

ABONYI LAJOS.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

d. elég. 9
643

OSZK

A.M.N.MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

14.993/10/13

R 1965

R 2

~~25.510.~~

A.M.N.MÚZEUM KÖNYVTÁRA
T.Nyom.t. Növedéknapló
1909. év 993. sz.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

I.

Azt mondták: menjen kend jobbra, azután balra, azután megint egyenesen, s ott lesz kend a nagy kéttornyu templomnál. A nagy templommal szemben van egy szomoru szent a sarkon, ott lefordul kend megint balra, — ott rá jön kend megint a pallóra, megy a pallón egyenesen egész a kerekes kutig, s a kerekes kutnál, ha jobbra fordul, mindjárt ott van a piacz; — amint ott megáll, egyszerre csak előtte van kendnek egy háji-bájó nagy vén épület, kormos fallal, nagy magas emelettel. Egy nagy mennykő kétfejü sas van a kapuja fölött, katona is strázsál előtte. El nem tévesztheti kend gazduram. Az a vármegyeháza.

A gazduram szerencsésen oda ért, meg is látta a nagy épületet, a sast is rajta, a katonát is, sőt nagy népcsoportot is, legtöbbnyire ügyes-bajos parasztot ácsorogni előtte, kik oly félénk alázattal állottak ott, hogy az épület előtt maga előtt már majdnem levették a kalapot — de azért a nagyobb bizonyosság kedvéért mégis csak kérdezősködött még egyszer.

Megtörölte a homlokát, megigazitotta a fésült tisztes ősz hajában s előre rántotta a szőrtariszsnya sziját.

A csinos, szép legényke, kihez kérdését intézte, mert nyilt, mosolygó tekintetével leginkább vonta magához a megközelitést, nyájasan felelt neki, de egyuttal kérdést is csatolt feleletéhez.

— Alkalmasint nem erre a vidékre való kegyelmed, hogy nem tudja.

— Nem biz én. Sárkutra való vagyok, ha tudja öcsém hol van.

— Odalenn a Gernyeszegben. Bizony jó messzire van, kivált ilyen öreg embernek, s legkiváltképen ha gyalog jött kegyelmed.

— Pedig ugy jöttem, mert már nem győzöm kivárni három esztendő óta, hogy hová szakad a bajom. De mivelhogy nemcsak minden vagyonom, hanem még a becsületem is forog a dologban, amiben fáradok, hát biz én már csak rá szántam magamat a nagy utra, ha az inam belészakad is.

— Akkor csakugyan nagy baja lehet kegyelmednek is.

— Nagy!.. Az árvák atyja vagyok, azaz hogy voltam, azaz hogy még most is az volnék addig a meddig a faluban. Závár Mihály a becsületes nevem. Becsületes eddig, s szeretném, ha ezután is az maradna. Gondolja lelkem öcsém, hatezer forint magyar bankót adtam be, ami a nyakamon veszett.

— No pedig erről csak szomoru hirt mond-

hatok kegyelmednek. Jobb lett volna, ha ezért fel sem kel kegyelmed. Elégették a magyar bankót az utolsóig.

— Tudom! Be kellett adni, hát én arról nem tehetek, s hogy beadtam, arról van irásom. Nem is erről az oldaláról volna a bajom, hanem máskint, tudniillik lelkem öcsém, azt kell bebizonyitanom, hogy nem a magaméval, vagy a faluéval cseréltem föl. Mintha akár nekem, akár a nyomorult falunak lett volna annyi pénzünk egyszerre. — Mondom, ki kell mutatnom, hogy annak a bizonyos árvának a vagyona valósággal magyar pénzben lett a kezembe adva, s épen olyan időben, midőn azt már semmiképen sem adhattam ki kölcsön. Ha mind ezt be nem bizonyithatnám, — ha nem volna irásom attól, aki beadta szám szerint, bankó szerint, reám vetnék a kártéritést, utána veszne minden vagyonom...

— De igy hát itt sincs baj, bátyám uram, — igy hát erről az oldalról is rendében volna minden.

— Hála istennek, ugy volna, de még sincs ugy. Ha igy egymás közt elmondjuk, mint én lelkem öcsémnek, akárki megérti, egyszerre kiviláglik az igazság... Kár, kár, de a kárt nem én okoztam, s a törvény előtt mégis egészen hosszu során kell menni a dolognak. Az irataimat ki kellett adnom a kezeim közül, és ez az, ami miatt már annyi idő óta sem éjjelem sem nappalom. Többet elvett az életemből tiz esztendőnél... Nem birom a végét várni, — hová dől el a törvény előtt...

— Van-e már prókátora?

— Miért kérdi öcsém uram? Talán valami jót ajánlott volna?

— Csak azért kérdem, — felelt az ifju nevetve — nehogy az enyimbe botoljék bele, bomlott volna meg aki rám dicsérte.

— Miért?

— Azért, kedves bátyám uram, mert azt hiszem, hogy az enyimnek kisebb dolga is nagyobb, mint a szegény ember ügye... A kezdetén van mindig s nem végzi soha. Valahányszor kerestem még, mindig csak a bor és kártya mellett találtam — s néha még dolgot adott az oduját is kinyomoznom...

— Igy azután eltarthat az ember ügye-baja tiz esztendeig.

— El bizony — s a fiatal ember is megvakarta a füle tövét. — Fele életemet én is ebbe ölöm, — vagy tizedszer szaladok be már hozzá Bardócsáról.

— Hát lelkem öcsém sem ide való.

— Nem! Hiszen ha ide való volnék, a hátán ülnék annak a prókátornak, s a sarkantyummal dirigálnám. — Azután csak ne mindig más lakása volna valahányszor a városba jövök, hogy az egész délelőttöm abban fogy el, mig ráakadok. Pedig az én ügyeim is sietősek, keservesen sietősek. — Nekünk is a végveszély fenyegeti minden vagyonunkat, mely fölött, mig én a honvédségem után be voltam sorozva, el akarták verni a port. — De szerencsére a jó

szülémnek is megvannak reményt és segélyt nyujtó irásai. — Hogy röviden elmondjam: édes atyám árendás volt a bardócsai határban a két-hidközi csárdában, — s mig ő tudja isten hol, mert kupecz is volt, elveszett járáskelésében abban a zavaros világban, addig itthon a csárda leégett a csata alkalmával. Édes anyám hogy élhessen, hogy az életmódot folytathassa, jó reménység fejében a csárdát, az istállót, az állást is még pedig zsindelyre ujra felépittette — a saját pénzén. Sok pénzt beleölt, majdnem minden pénzt beszedett az adósoktól, kiknél az apám kupeczságából gyült nyereség künt volt kamaton. Most azután, hogy uj urat kaptunk, hát nem akarják neki az épitést visszafizetni, még azt mondják neki, ő keresse, hogy a sajátját beléölte, ő bizonyitsa ki, — s azután vegye meg a pénzét a régi uron, aki régen meg van halva s a vagyonát régen szétszedték, — vagy még uram bocsásd, azzal csufolják ki — vegye meg Kossuthon vagy a császáron.

A fiatal ember sóhajtott s folytatá:

— Most hát azután bizonyitja, keresi is a szép vagyont, melyet idegenek birtokába fektetett. Megvan a haszonbéri szerződés, s mert édes atyám okos, iskolákat járt ember volt, meg van emlékezve benne az elemi csapásokról is. S mivelhogy az adósoktól ama keserves időkben szegény édes anyám csupa jóindulatból csak kitől felét, kitől negyedét szedegette be a tartozásnak, s mindenike még vala-

mennyi tartozásban maradt, — megvannak az adós levelek, mindenikre rá van jegyezve a nap, mikor és mennyit törlesztettek. Hát most már szépen rendbe jön minden, meg lehet az utolsó fillérig határozni, mennyit épitett be édes anyám. Azok a jó becsületes emberek még tanuskodni is készek. Biztat mindenki, hogy lehetetlen azt a pört elvesziteni. — Ime csak a prókátor huzza-halasztgatja a dolgot, csak ő tolja napról napra, hogy ekkor meg ekkor fogja azokat a becsületes embereket kihallgattatni, — s az az »ekkor« csak nem akar eljönni soha, — mert nem egyébért késlekedik, csakhogy mennél tovább huzhasson bennünket...

Megcsóválta a fejét.

— Ámde én már meguntam a dolgot, ma a nyomába tapodok neki, itt akarom fülön csipni, ahol minden prókátor meg szokott fordulni. Rajtam nem fog ki.

— Én is ilyenforma járóba vagyok. Éppen azért határoztam el én is, hogy már egyszer magam nézem meg személyesen az ügyem állását a törvényszék előtt.

— Helyesen teszi.

— Az idő szorit. Az árvavagyont át kell adni valami uj istencsodájának, valami árvabizottmánynak. S ha addig nem tisztázom, azután vége. Ezért szoritom hát, ezért költekezek, pedig eddig is nagyon sokamba van, melyet senki sem térit meg.

— És igy hát bátyám uram sem fog elébb a prókátoránál tudakozódni.

— Nem. Várjon csak lelkem öcsém, mindjárt meglátja, miért megyek én elébb ide. Lássa, alkalmasint az enyim sem különb. Nem szeretem amint dolgozik a prókátor. Eddig, három álló esztendeig semmi láttatja annak, amit csinál. Ir, ir, felel a levelemre, biztat, de egyéb semmi, és mindig ujabban-ujabban minden levelében pénzt kér stemplire.

— Éppen mint a miénk! S aztán küld neki?

— Hát mit csináljak?

— Igaz. Mit csináljon kegyelmed.

— Egy szóval, én már meguntam.

— Oh, de hát még mi, mi untuk ám meg a miénket.

— Én nem hiszek többé neki. Feltettem magamban, anélkül hogy csak tudná, gondolná, fellopózom, végére járok itt magánál a törvényszéknél; csinál-e voltaképen valamit, nem huzgál-e csupán orromnál fogva, — mert nekem most már még arra is nagy gyanum van... Majd azután elmegyek hozzá, s ha nem jóba tapasztalom, majd tudom, mit csinálok.

— Helyesen, bátyám uram! Én is igy vagyok az enyimmel. Annak meg annyi a dolga, mikor nem iszik, vagy nem kártyázik, hogy szóba sem ér rá állani velem. Fut, szalad, mint az öntött ürge, mintha csak bujkálna előttem, pedig az is sok pénzt felszedett már édes anyámtól stemplire, akár az egész ajtóját beragaszthatná vele; meg nemcsak pénzt, hanem mindent, mert minden kell annak a telhetet-

len falánknak, amit meglát. Tyuk, lud, pulyka, malacz. Szeret jól élni a semmiházi.

— Akár az enyim. Gondolja öcsém uram: azt sem tudtam, nevessek-e vagy boszankodjam, mikor legutóbb ott járt pert keresni a falunkban s a legszebb két kacsát elcsalta az anyjokomtul.

— A miénk mitőlünk a legelső láttatra egy tarisznya tarhonyát czélozgatott el. De majd a fejébe huzom én még azt a tarisznyát, olyan igazán, mint ahogy Gajzor Lajosnak hinak.

— Lássa édes öcsém, ezek a hibák, ezek a gyarlóságok aggodalmat, gyanut ébresztgetnek föl bennem. Azt kezdik velem elhitetni, hogy nem egy derék becsületes prókátorral van dolgom...

— Hanem ugy-e, egy dologtalan, tudatlan s a mellett részeges korhelylyel.

— Ha még csak annyi volna.

— Hogy-hogy?

— Csak ugy, hogy én még félek többtől is. Nem szeretem én azt, midőn az embert egy ügy folyvást nyugtalanitja.

Závár Mihály és Gajzor Lajos csak beszélgettek, panaszkodtak egymásnak, és észre sem vették, hogy közönségök van, azaz hogy mindenki figyelmessé lett s hallgatja azt a beszélgetést, melyet egész lobogó, pattogó tüzzé szitottak.

— Nekem még más gyanum is van, bátyám uram.

— Mi, édes öcsém uram?

— Az, hogy miután, anélkül hogy összebeszéltünk volna, mindkettőnknek egyszerre támad a gyanunk, az a kegyelmed prókátora nem-e ugyan egy ember az én prókátorommal; ha ugyan a kegyelmed prókátora is egy magos, nagy, tagbaszakadt, veres orru és ritka, veres szakállu ember, véletlenül.

Egyszerre közbe szólt a hátok mögött egy harmadik.

— Hisz az a Tyuki, hogy a ragya verje meg.

— Micsoda Tyuki?

— Az én prókátorom, — rivalgott dühösen az a harmadik, — a Kupás Péter prókátor, a bujkáló prókátor, az a csak imilyen-amolyan koczaprókátor, akit én agyon fogok ütni, ha elő nem adja az obsitomat és a komáromi passir-jegyemet. Öt forintot adtam neki, hogy a mázsamesterségért folyamodást irjon, s adja be azokkal a főnökséghez; bement ezen a kapun, elvitte az obsitomat, a passirjegyemet, elvitte az öt pengőt, és azután kiment a tulsó kapun s nem láttam azóta.

Azután szólt a negyedik: »Tiz pengőt vitt el tőlem.« Szólt az ötödik ötven pengőről, és a hatodik száz pengőt orditott; és kiáltoztak sorban többen; tizen-huszan támadtak, kiknek mindannyioknak okuk volt a Tyuki csalárdsága ellen panaszkodni. S kisült, hogy mindannyian egy és ugyanabból az okból ácsorognak, egy és ugyanazon emberre leskődnek ottan, csak azzal nincsenek még tisztában, hogy

miként fogjanak hozzá a sikamlós kigyó megkaparitásához.

Zajongva, lármázva adtak haragjoknak, boszujoknak kifejezést, ugyhogy a zsandár uraknak kelle közbelépni a zajongás lecsillapitása végett.

Mintha egyszerre egy napnak kellett volna rendeltetve lennie a sorstól, hogy a lázadás a sötétben halászó Tyuki ellen kitörjön, vagy a türelem fonalai, mielőtt végleg elszakadnának, ugyanegy helyen azért adjanak véletlen találkozót egymásnak, hogy együtt erös kötéllé fonódjanak, melybe az őket bolonditó s ügyeiket kijátszó ember, mint az erdők lappangó vadja, a hurokban megfogja magát...

— Majd! Jön is az ide.

Závár Mihály most volt ám csak még megdöbbenve, most simitotta ám még csak homlokát, midőn mindazokat a következtetéseket, feltevéseket nyiltan kikiáltva, kiorditva hallotta a Kupás prókátorról:

— Nagy gazember! Istentelen gazember!

Amit ő eddig csak félénken mert sejteni s még félénkebben bevallani e sejtelmet valakinek...

Ez a sejtelem vezette idáig s üzte, sürgette föl azután a törvényszékhez... De sürgették az ott álló kárhozkodók is valamennyien, mint legöregebbet s legtisztességesebbet.

Mikor azután a törvényszéktől jött vissza, holt halványan lépdelt le a nagy márvány lépcsőkön, szemeit bádgyadtan a földre csüggeszté, kalapját

lehanyatlott kezében tartotta, még az utczán sem jutott eszébe föltenni, az ajka reszketett amint Gajzor Lajoshoz beszélt:

— Sem a te dolgod, sem az enyim. Nem tudnak ott egyikről sem semmit.

Lajos összeszoritotta az öklét.

Závár Mihály megint hebegte csendesen.

— Azt beszélte odafenn egy, hogy a Taraj takácsnál lakik.

Mentek, siettek gyorsan a Taraj takács megkérdezett háza felé.

A Taraj takács háza megvolt, de a Tyukinak hire sem volt benne. Mintha csak gyakorlott orral megszagolt volna előre mindent, vagy pedig már ösztönszerüleg is érezné, hogy mikor telik csordultig a pohár, még a Taraj takácstól sem vett bucsut, azaz a házbért sem fizette ki, azt sem tudni, mely napon, melyik órában nyom nélkül elveszett, akár egy ártatlan tyuk, mely kimegy a kapun, áttévelyedik a másik utczára, s aztán még csak tudója sem akad annak, hová lett valósággal.

De ha még elébb odább nem állt volna is a városból, minden esetre kizavarta volna az a hajtóvadászat, mely ellene kávéházakról kávéházakra, zug-bormérésekről zug-bormérésekre megindult s tartott egész éjfélig.

Megint csak oda értek, ahonnan kiindultak.

Závár Mihály összecsapta kezeit az üres kopasz falak között.

— Magunk vagyunk az okai, — szólt Lajos — miért nem kerestünk valami becsületes prókátort, mikor nemcsak elég van olyan, de a nagyobb része az. Miért kapunk a szájasokon, akik fenszóval kiabálják, hogy ők vannak egyenesen a szegény elnyomott nép ügyeinek védelmére teremtve.

— Istenem! Istenem! — felelt busan Závár Mihály. — Hát mit tehetek én róla. Maga jött helyembe, pört hajhászni a falunkba. A szegény tudatlan parasztot könnyü megcsalni.

Gajzor Lajosnak a maga baja sem jutott eszébe, szánakozva megfogta az öreg kezét.

— Vigasztalódjék, bátyám uram, hisz ez még nem olyan nagy baj. Örüljünk inkább, hogy megszabadultunk tőle.

Závár Mihály az ég felé emelte kezeit; majdnem sirásra fakadt.

— Hiszen az én irásaim nála voltak, a szerződés, az adós-levelek, s azért én még sem esem kétségbe, pedig a haszonbérünk csak ez év végeig tart, azután kidobnak bennünket a saját pénzünkön épitett hajlékból...

Vigasztalta, vigasztalta az öreget, de azért mégis felsóhajtott maga is.

— Szegény jó édes anyám.

Závár Mihálynál is visszhangot talált az.

— Szegény családom, szegény gyermekeim.

Az obsitos nem szólt semmit, csak dörmögve kutatott a szobában, felhányt minden sarkot, minden

butorzugot, feltépett minden üres fiókot s mennél tovább motozott, nyomozott ide s tova, annál erősebbé vált az eredménytelenség mormogása.

A házi gazda végre megsokalta. Mit firtat ott olyan soká az az ember. Még elvisz valamit. Persze sublótot vagy asztalt, amit olyan könnyü zsebre dugni.

— Menjen innen, Durucz Tamás, hadd zárom be már az ajtót.

De Durucz, az obsitos, nem mozdult, a helyett a sarokba bökött botjával.

— Elégette az irásainkat.

Riadva futottak oda mindnyájan, de azonnal megnyugodtak, valami két ujjnyi nagyságu égett papirdarab volt ottan csupán, melylyel a Tyuki valaha rágyujthatott s a pallón és körül a falon sem volt semmi folt, mely ilyen gyanut igazolhatna.

— Különben is, szólalt föl Závár Mihály, sokkal nagyobb gazembernek látom én már ezt az embert, mint sem ne gondolnám, hogy ami iratainkat ezentulra is fel akarja használni. Oh! sok pénzt fog még az azokból összezsarolni, kivált az adóslevelekből.

Lajos tüzesen megragadta a kezeit.

— Értem, kedves bátyám uram. Hanem résen fogunk lenni, — s ha azután bármelyikünk a legkisebb hirt is hallja felőle, azonnal kötelessége legyen a többit értesiteni.

Mindnyájan esküdöztek, fogadkoztak arra kész szivvel.

Csak Durucz Tamás nem szólt közbe, nem szólt a beszédjökbe, nem avatkozott az összeesküvésökbe, csak magában dörmögött.

— Ott fogom agyonütni, ahol megtalálom, pedig, hogy megtalálom, hacsak a föld alá nem bujt, annyi bizonyos. — Addig keresem, mig megtalálom.

Závár Mihály hátravetette a tarisznyát s kezét nyujtotta Gajzor Lajosnak.

— Lelkem bátyám uram! a világért nem eresztem el gyalog, két jó kis mokányom van. Üljön föl mellém, elviszem hozzánkig a két-hidközi csárdáig, azzal is megteszi a fele utat, s az uton legalább vigasztalhatjuk egymást.

És a mint mentek délután, már Durucz Tamást is uton találták egy rossz vászontarisznyával az oldalán, rossz, rövid szürben, kopott katonanadrágban egy nagy görcsös vadkörtefa-bottal a kezében.

Ugy ment mint egy kétségbeesett csavargó, mint egy elszánt sehonnai gézenguz. Vad arczczal. Vad indulattal. Sem szemöldökei nem simultak ki, sem a szemeit nem emelte föl

Még nekik sem köszönt.

II.

Gajzor Lajos azután nemcsak Bardócsáig, nemcsak a hidközi csárdáig, de elvitte Závár Mihályt egészen hazáig. — Ugyan, hogy hagyta volna el

a szegény öreget. — Jók voltak egymásnak, vigasztalták egymást, mert mindig csak legjobban vigasztalhat az, kit ugyanegy helyen történt, hasonnemü baj köt hozzánk. Az az igazi bajtárs.

Lajos megcsapdosta a kis mokányokat a szép erdőszélen, a két folyamka: a Gernye és Böde között, s azután mulattatta, szórakoztatta az öreget, azaz beszélt másról.

Különösen a forradalomról szeretett nagyon beszélni, mint verték, mint püfölték ezen a hosszu sikon végig, végesvégig a németet; megmutogatta az ut és a Gernye mellett a térségben, az erdőszélen szélyelszórt, s már rég begyepesedett sirhalmokat; megmagyarázta az egész bardócsai csatatért, — merre vonult hosszan sebesen a riadva hátráló ellenség, mint szedett föl hidat maga után, mint pörkölt, mint gyujtott föl nyomán tanyát, csárdát, amit utjában talált, mint zugott az ágyu, s mint rohantak ők dalolva, szuronyszegezve utánok a himes pázsiton, erdőn, berken, folyamon, sikon, égő üszkökön estétől reggelig és reggeltől-estig Sárkuttól Dörgözig, Dörgöztül Bardócsáig. Csata volt mindennap, s mégis mintha ugyanegy csata lett volna az, — nyolcz mértföldnyi hosszon, három éjjel, három nap, és mégis mindenki dalolt a negyedik reggel — aki élve maradt.

— Tudom, — felelt Závár Mihály borus emlékezéssel. — Az a bizonyos huszárkapitány is itt e csatában esett el valahol.

Azt hitte, hogy talán már beszélt róla neki.

És nézték, lesték, talán találgatták is a sirhalmokat, amint azok az utfélen elmaradoztak.

— Ugy-e jó karban, szép állapotban vannak még meg a sirhalmok? — folytatá Lajos boldog dicsekvéssel, s még mosolyogva is a szomoru dologhoz. — Mi viselünk gondot rájok. Én vagyok a temetőcsősz meg az édes anyám.

Az ifju arczát nemes lelkesülés lángja ragyogta be, — oly szép, oly ellenállhatlanul kedves volt igy, hogy Závár Mihály édes melegséggel fogadá képét fördeni a szivében, mintha onnan szakadt volna; — édes boldog könyes szemeit le nem vette róla, el nem szalasztotta mosolygó szép szája legkisebb szavát.

Pedig beszélt az azután sok hiábavalóságot is, melynek fele nem volt egyéb mint gyermekjáték. — Mégis arany volt az mind... A sziv tudta, mindaz csak azért ragyog, hogy eszébe ne jusson fájni. Az árvagyermeknek is csillogót jártat szeme előtt az anyja, midőn sirni akar... dalol hozzá, pedig majdnem ömlik ki a köny a szeméből... S ezt mind tudta Závár Mihály, mind érezte, mint e haló, hervadó mező a futó permet öntözését, melyben ragyogva együtt játszik vele a mosolygó napsugár.

Megszerette, mint tulajdon vérét, tulajdon fiát.

Bár azzá is tehetné; s lenne is arra mód. Zsuzsikával is olyan szépen tudtak egymásra nézni a vacsora alatt. Szegény legény a szegény ember leányára.

És azután sirt, zokogott, midőn egy kedves vendéget tejbe-vajba fürösztő nap után egymástól elváltak.

Mintha azt érezte volna, hogy szivének jobbik, egészségesebb, épebb fele vál el tőle, mely játszva bir még dobogni, örülni, táplálkozni a reményen, szembe szállni a sorssal, várni, bizni, nevetni, mosolyogni.... és szivének eme fele nélkül családjának szomoru magányában, átkos sorsában ujra vissza fog esni a tépelődés sötét és tehetetlen komorságába.

Ilyenkor azt érzi az ember, hogy a másikat soha sem látja többé...

Igen természetesen, mert vele együtt szeretne boldog lenni.

Hogyne látná.

Hiszen van ami összeköti őket, — a közös szerencsétlenség, a közös baj, melyben szavakkal kötelezték magokat egymásnak.

Olyan hiába, olyan ok nélkül gyarlóan érzékenyek az öreg emberek. Az öregség hozza azt magával, az idő rövidségétől mérve a napok édességét.

Mindig fogják tudni, mennyire haladt a másik a nyomozásban. Az egyiknek eredménye, érdeke, öröme a másiknak is. És milyen érdeke? Egész életérdeke. Mindkettőjöknek minden vagyona függ attól.

Táplálta magát a semmit tevő, a pihenő, a váró reménynyel, — s csakhamar igaz lett, hogy a vigasztaló angyal ment el tőle Gajzor Lajossal... Megunta azt a reményt, mely nem egyéb mint a

kétség első lépcsője, egy hét mulva reménytelenség. És már egy pár hó telt el. Semmi kedvező hir. — Sem az égen, sem az embereknél egy biztató sugár.

Csak reggel volt vidor, este rendesen csüggedt volt, szomoru.

És az idő eljár. Maholnap itt a számadás, a keserves átadás napja. Tenni kellene már valamit, segiteni valamit a dolgon. — De mit?

Senki sem tudott valami okosat, valami elfogadhatót tanácsolni akit kérdezett.

A legsötétebb, legmélyebb gondolatokba mélyedt számadása előtt és törte a fejét tenyerében.

— Miként? Miként?

Bármint törte, bármint kinlódott: az a hatezer forint csak ott volt, ott maradt előtte felirva az árvák könyvében a 6-ik lapon:

»*Czank Klára* született 1840-ben. *Atyja: Czank Lajos* † 1849-ben. *Anyja: Stromszky Hedvig* † 1847-ben. *Gyámja:* Farkas Márton. *Tőkéje:* 6000 forint. *Kamatozik:* 1849. *márczius* elseje óta.«

Hátha nem volna ez ott. Hátha ki lenne törölve, ki lenne tépve az egész lap s mindenütt, ahol csak előfordul. Mi lenne akkor?

Börtönbe jutna. Hiszen nyilvános az egész dolog.

Hej, ha ez hamarább eszébe jutott volna, — ne ő firtatta, ne ő kezdte volna meg a dolgot, — hiszen olyan könnyen el lehetett volna bánni ilyen ügygyel, mely kit sem érdekel a faluban, kivált

olyan zavaros időkben. Csata volt a faluban, a falun keresztül... A falu háza mellett három épület égett le. — Az irásokat, a könyveket nem a jegyző pinczéjébe kellett volna hordani, hanem elmenekülni vele, s elvesziteni valahol, — valósággal pedig a tüzbe dobni. Akkor még nem volt annak semmi nyoma máshol, csak az ő kezei között. — Hej! ha ez akkor eszébe jutott volna.

— Szerencse, hogy eszembe nem jutott. Hiszen akkor gazember lennék én most. — Már pedig inkább legyek koldus mint gazember.

— De elveszik mindenemet, minden vagyonomat, házamat, egész telek földemet. Vagyontalan koldus leszek. A mások gyermekeiét hiven megőriztem, s nem hagyok semmit a saját gyermekeimnek. Rossz apa vagyok, s büntetésül vénségemre magamnak sem lesz mit ennem.

Závár Mihály csüggedten lekönyökölt és szomoruan leereszté homlokát mind a két tenyerébe.

Olyan forró volt az mint az izzó parázs, s nemcsak a tépelődő lélek küzdése, hanem az agyvelő éles fájdalma is hasgatta, mely kegyetlenül átszurt a halantéktól a szemöldökig. Majdnem szétrepedt és még sem tudott kitalálni semmit. Csak keserves és lázas feltevések maradtak biztatói, — az esetlen, az utolsó könyörtelen gondolatok...

— Oh istenem, mi is segithetne rajtam!

— Hátha meghalna az a leány?

És látta amint viszik abban a világos kék viz-

festékü koporsóban, fehér szemfödéllel. A fátyol leng a kis fehér kereszten, s a rekedt kántor félrecsavaritott szájjal énekel az elhunyt szép rózsaszálról...

Mit segitene az, ha meghalna. Csakugyan maradna örököse. Most nem törődik vele senki. Idegen vidékről nem is tudakozódnak utána rokonai. Mit bánják akárhol van. Vagy van-e a világon. Akkor bezzeg jelentkeznének gyorsan utána. — Annak, aki meghal s vagyona marad, mindjárt van azután rokona is, aki nagyon szerette.

Vagy pedig: hátha férjhez menne az a leány, akkor, mint nagykoruval, meg lehetne vele egyezni, megértetni vele öröksége siralmas történetét, — megkérni, hogy szánakozzék az árvák szegény nyomorult atyján, ki az ő öröksége miatt jut koldusbotra, — meg lehetne vele alkudni a negyedében, vagyha nem is a negyedében, legalább a felében.

És számitott reszketve, izgatottan a tollal kezében, — mennyiben is lehetne vele megalkudni.

Mit ér mindez. Tizennégy éves leány nem szokott férjhez menni, — s ha szokás lenne is, ki venne el egy oly szegény árva ügyefogyott teremtést, kinek ilyen kétséges körülmények között lebeg az öröksége, — s kin egyéb szép, egyéb meglátnivaló nincs, mint értelmes nagy kék szemei, — s ha volna is, ki venne, ki szeretne meg oly czérnahitvány gyenge teremtést, ki alkatának gyengeségénél fogva is alig látszik tizenkét évesnél idősebbnek, — még nem leány, csupán gyermek.

Semmi, semmi sem segit. Az a hatezer forint ott van felirva, — ott van feljegyezve, ez ott marad feljegyezve.

A faggyugyertya esténkint gombos, hosszu kanóczra égett le előtte, amint ott ült nagy könyvénél a falu házánál. A biró uram, nótárius uram régen aludni mentek. Szánták is talán, de mit tehettek róla, mit tehettek egyebet, ha az ész megáll, a sziv hogy lenne képes tovább mozdulni a sajnálkozásnál.

Závár Mihály uram napról napra csodálatosabb lett előttök. Mikor legjobban el volt mélyedve a számadásba, — mintha álmokba, képzelgésekbe járna, vagy talán nem is volna egészen magánál — el nem tudták gondolni miért, miért nem, és mi összefüggése van a soha nem hallott, talán csak álmodott névnek a dologgal, — sokszor több izben elmondogatá magában:

— Hol járhat most Durucz Tamás?

S arra nem felelt sem ő, sem más.

És Závár Mihály uramnál napról napra mindinkább előjöttek ilyen álomkóros pillanatok, órák, bámész, tehetetlen merengések, melyeknek önkénytelenül átadta magát, s melyekben érzé magát legjobban, hive vagy magával boldogul elhitetve, hogy csakis álmodik ily szomoru világot.

Lehetetlen is az!

Hiszen nincs is ilyen nevü család az egész Sárkuton. Mit keresne ily idegen nevü árva az ő

főkönyvében, ahol csupán Árpások, Babosok, Csorbák, Kovácsok, Vargák és Hörömpők maradékai vannak bejegyezve. Mit kereshetne 6000 forint ottan, ahol a Juliánnák, Annák, Máriák, Jánosok és Mihályok után 40, 50, vagy legfölebb 100—200 frt tőke van kitüntetve.

És fölveté szemeit, hogy a körülötte látható szegénységről is csak nagyobb biztatást s nagyobb meggyőzést szerezzen magának. — Látta és nézte a falu házának a százados egyszerü butorait, a barnára mázolt nagy szekrényt, tetején a poros iratkötegekkel s rovásokkal, a hosszu padot, a tölgyfaszékeket megforditott körtealaku támlával, s szivalaku lyukkal a támla közepén, sárkányfejre bekanyaritva a két oldalon, s csak ugy befurt, beékelt szétálló lábakkal, ugy amint azok csak két kézvonóval és baltával voltak megnagyolva, a vén fogast a békóval, a bilincscsel, a füzérvassal, a körtés mázsával és tányéros fonttal, a kakukkos órát a falon, mely ketyegett tompán, egyhanguan s végre a feszületet, mely szomoruan lehajtott fővel nézett alá az asztal tulsó végére, hirdetve a vértanuságot, az igazlelkűséget s a véghetetlen nagy emberszeretetet... Koszoru volt bánatos csüggedt feje fölött, de be volt lepve porral.

— Nem! Nem! nem álom, — szólott ő mintegy fölriadva, — s oda mutatott az asztal végére, — tompán, busan idézve az emlékezéseket...

Ott ült a kapitány, mellette a kis leány. Ott

állt Farkas Márton. A boldogult biró itt ült, itt a nótárius. Irta az árvatartási egyezséget. A kapitány mondta a tollába szegény, mintha érezte volna, hogy mily sürgős és szükséges az. Mondta, hogy nem hurczolhatja többé ilyen veszélyes időben magával a szegény ártatlan kis leányt. Kivül már fujták a riadót. Oh istenem! Milyen pillantás volt az, hogy el voltunk érzékenyülve mindnyájan. Egyezer, kétezer, háromezer, hatezer olvasta le gyorsan, sietve egymásután. S azután még olyan becsületes volt, hogy pontosan ő maga adott irást nekem arról, hogy mennyit és mily bankjegyekben adott által. A kis leány kezét megfogta Farkas Márton, — igérte, esküdött, hogy atyja helyett atyja fog lenni, jól gondját fogja viselni. Teheti is Farkas Márton, jómódu ember, — s a kamatokat szedni fogja. Szedte is mindig. — A biró uram sirt, én is sirtam, alig birtuk az okmányokat aláirni. Egyszerre egy ágyu dördült meg. A kapitány gyorsan karjaiba kapta a kis leányt, csókjaival boritotta, kirohant az ajtón, és azután nem látta többé. Oh istenem, hogy és mily elevenen emlékezem én mindezekre, mintha csak tegnap történtek volna.

Megtörölte homlokát és némi vigasztalódó könnyüléssel mondogatá:

— Hála istennek, nem vagyok megbolondulva.

Még jóizüen nevetett is hozzá örömében.

— Hát tutor uram még mindig itt van? — szólt hozzá egy hang, melynek tulajdonosa az ajtót

benyitotta, anélkül, hogy jó reggelt kivánt volna. Vagy talán korábban feljött mint én?

— Biz én már nem emlékszem rá, biró uram. Lehet, hogy korábban feljöttem.

A biró uram mosolygó titkolózással, rejtőzködéssel közelgett felé.

— Én pedig valami kedveset is adok kegyelmednek. Az este levelet hozott a posta hozzám a kegyelmed számára.

Nagyon természetes, hogy annak kedvesnek kell lenni. Legalább a jó biró uram igy gondolkozik. Irni csak azért szoktunk, hogy megörvendeztessük egymást. Kinek jutna eszébe szomoru dolgokat irni. Csak a törvényes hatóságok ily kegyetlenek.

— Oh, bizonyosan az a jó Lajos, — szólt Závár Mihály — örömmel kapva a levél után, s boldog reménynyel téve utánna amint feltörte:

— Mindjárt megtudjuk hát, mi az eddigi eredménye. Mi eredménye lett az ő, a Lajos fáradozásainak a gazember után, ki őket megrabolta.

Semmi. — Se hire se hamva. — Nem tud róla senki.

Magyarország nagy tenger, ha a felszinén usznék is, nehéz benne megtalálni egy csepp olajat, még ha zsandár keresi is.

Amin legjobban megakadt Závár Mihály szeme, s legjobban megütődött, az volt:

— Nincs többé becsületes ember a világon, már három adóst szólitott meg, azokat, kiket leg-

jobbaknak, legbecsületesebbeknek tartott. Egy éppen közel rokona az édes anyjának. Mind a hárman azt mondják, azt fogadkozzák, hogy nem tartoznak többé semmivel, adósságaikat az utolsó fillérig kifizették. Ha nem hiszi Lajos, bizonyitson ellenkezőt. Mutassa elő adós-leveleiket. Kezdett érteni mindent.

A jó Lajos még azután irt sok mást is, — ugyan hogy jutott eszébe — még Durucz Tamásról is irt.

Durucz Tamást már harmadszor kisérték vissza csavargásából a hazájába a székvárosba, vagy amint most mondják — hogy tisztességgel és bocsánattal legyen elmondva — haza tolonczozták.

Szegény Durucz Tamás.

Sajnálta a szegény öreg Durucz Tamást nagyon.

Istenem! hát a szegény ember a mai világban még a rablóját sem keresheti szabadon a saját édes hazájában.

De ime még utóirat is van.

»Bizzunk istenben. Tudja az ég, én nem csüggedek. Azt hiszem, végre is meg fogjuk tudni, hol jár. Az éjjel igen jót álmodtam. Én most remélem a legjobbakat.«

És Závár Mihály arcza e jelentéktelenségre is nekiderült.

Lajos a legjobbakat reméli.

De hát mit, miből, mi alapon, miként reméli Lajos?

Mindegy, a legjobbakat reméli. — Kell vala-

minek lenni, amibe reményét veti. Hinni kell, vagy legalább ha hinni nem, — hitetni valakivel. — Ezt meg kell mutatni a szegény öreg anyjuknak, meggyőzni a felől, hogy örömhir az; az se busuljon, az se sirdogáljon mindig.

Sietett haza.

Ott kellett elmenni a Farkas Mártonnak, a jómódu árendásnak a telke, a majorja előtt, akinek az uristen ugy felvitte a dolgát. Megáldotta, amiért az árvát magához vette.

A Farkas Márton telke a domboldalon lehajolt az egész utra a patakig, s felnyult hátul az erdőig. Keritése nem volt sehol, csak a nagy aklot, a hodályt körité a szalmagarád.

A téres udvaron hajszolta egy borzas barna vézna kis lány viseltes sárga viganóban a sipitó pulykákat az erdő felé s a libákat a patakra. A kis leány dalolt.

Egy egyszerü ostoba kis gyermekdal volt az:

»Haja liba, haja liba haja gyöngyöm haja,
Haja gyöngyöm, haja gyöngyöm szép asszony libája...
Jó asszony libája.«

Závár Mihály megállt és nézte. Csak keserü fájdalommal tudott rá nézni.

— Te vagy, te vagy szerencsétlen, mind te vagy oka az én keserves sorsomnak.

És amint a kis lány ott elsuhant mellette a libák után a patak felé, — ajkai, pillái megreszket

tek, megkapta a leányka borzas fejét és megcsókolta a homlokát.

Ez csak bámult utána, nagy értelmes és érzésteli szemeivel.

III.

Klárika megmosta kis lábát a patakban, azután felszökelt, felfutott az erdőszélre a pulykák után, a ritkáson kiválasztotta a legszebb galagonyabokor alját, oda leült a jó dombos helyre, ahonnan messze el lehetett látni, balra a falura és jobbra le végig az egész hosszu völgyön, s a hová szépen, legjobban oda sütött a nap is. Kivette zsebéből a patakmosott tarka kavicsot, s koczkázott egy darabig, ujjai alatt elgörditve, elkapva a levegőben, majd azután szétszórta a pulykák közé, hadd pittyegjenek azok összeszaladva, fölemelt fővel, sandaló szemmel a fényességnek. Majd gyönyörködött a szép verőfény játékán, melytől a torony bádogja ragyog; a hosszu réten végig a patak kiöntései csillognak, s távol, egészen messze, hol a hegyek jobbra-balra elsimulnak, s a völgy siksággá terül, a szép kék ég egészen a földre hajlik, reszketve zsibog fényesen valami, mint a tündérek tengere. Azt mondják, az a délibáb. — Mintha a világ vége volna ottan, pedig még ott nincs a világ vége. Nagy messze, messze el-elmosódó tüneményekint, abban a reszkető fényességben meg-meg-

fehérlik néha egy távoli tornyoska. Igaz-e az azután... van-e ott csakugyan falucska, vagy csak szemfényvesztő játék az egész? Ő nem gondolkozott azon, csak nevetett, mulatott rajt.

Ő nem gondolkozott, mi van azontul, csak az töltötte be lelkét, az ringatta, édelegtette, milyen gyönyörü minden, amit lát. Midőn igy ragyog a nap, mintha mindig ünnep volna, csinos, tiszta, fényes minden, s gyönyörben mosolyog.

Az országut volt az, mely a nagy ismeretlen messze világba visz. — Kinek volna kedve oda menni.

Mennyivel szebbek ezek a kis erdei gyalogutak, — kanyargásukat virágok kisérik, a szarkaláb kékellik mindenfelé, a kakukfü illata terjeng s a lánczfü kis sárga tányérvirága egész szőnyeget himez a pázsiton. S a lánczvirág száraiból még hozzá kis karikákát is lehet füzni, de elébb el kell fujni a pehelygömböt. Oh, milyen szép, oh, milyen mulatságos az. A pehely repül szerteszét. Egy éppen a szemébe. Annak is nevet.

Amelyik nem tetszik neki, eldobja, s azután oda repül egy kis madár, az kapja föl, s ellebben vele.

Nézi a bohó kis madarat. Az is csak játszik, kis csőrével tépi szakgatja szét, s csicsereg mellé jókedvében. Soká nézi a kis madarat. Olyan kedves annak minden mozdulata. Ismeri. Az az a kis madár, melyiknek a fészke ott van a galagonyabokorban. Hogy fog majd gyönyörködni rajtok, ha pihé-

sek lesznek a kicsinyek. — Azután elrepülnek őszszel. S akkor a fa levele lehull. És ismét nem lesz szép az erdő a másik tavaszig. És ennyiből állt az ő ábrándja. Ezen tudott elszomorodni. Ismét leült kedves bokrához. Elkezdett koszorut kötni. A kis madár föléje repült s dalolt neki. Azután ismét ő dalolt a kis madárnak. Egy szóval Klárikának nem volt semmi baja a világon. Boldog volt. Mivelhogy nem tudott semmit sem a boldogságról, sem a boldogtalanságról. Igy telt el minden napja, mint ez is, legfölebb még közbe megvarrogatta viganócskája apró szakadásait, miket a csipkebokrok tövisei hasitottak rajta. Nem volt hozzá sárga czérnája, hát megvarrta fehérrel. Még igy is jobb, mintha a rongy csüngne utánna, — s aztán nagyon szerette ezt a sárga ruhát, szegényt. Ez volt első ünneplő ruhája. — Most már van egy másik, egy szép piros, végesvégig fehér virággal; zsinórral is be van szegve az alja is, az ujja is. Nagyon szép. De azért ezt is meg kell becsülni. A néni mindig csak erre tanitja. Meg is kiméli, mint akár a czipőjét, melyet csak vasárnap huz lábaira, s melyhez már hat pár harisnyát is kötött.

Klárika tehát nagyon boldog volt. Megvolt neki még a sárga ruhája, s volt neki egy szép, de nagyon szép piros ruhája, az ünneplő, s volt neki czipője és volt neki hat pár harisnyája.

S mi kellett neki több a világon. Arcza, kezei, lábacskái nem azért voltak barnák, mintha nem

mosdott volna, hanem mivel a nap elsütötte őket; nem azért volt borzas, mintha nem fésülködött volna, hanem mivel a haja rövidre volt nyirva, hogy össze ne gubanczosodjék. — Másnak divat, — neki szükség, hogy azzal se vesztegesse az időt.

S ha valaki azután mondta volna: huh be csunya, huh be borzas. Mit bánta azt. Csak ugy mosolygott, csak ugy nyugodtan és jóizüen megette leveskéjét s fekete kenyérkéjét a domboldalon, a bokor alján a pulykák mellett, mintha nagy, szép értelmes szemeit dicsérték volna föl.

S miért ne lett volna boldog Klárika?

A bácsi és a néni nagyon szerették.

Soha sem bántották, egy ujjal sem — ha valami hibát nem tett. Ha pedig jól viselte magát, megczirógatták a fejét.

Az igaz, nem igen csókolták meg valaha, talán soha, vagy legalább nem emlékezik reá, hogy mikor. A saját gyermekeiket pedig minden reggel és este megcsókolták.

Ámde ki veheti azt rossz néven s ki láthat abban valami különöset, ha valaki a saját gyermekeit jobban szereti mint a másét.

Egy idegen ember pedig megcsókolta ma, holott annak is vannak gyermekei.

Nem kis mértékben csodálkozott el rajta. Azért bámult oly hosszasan utána. A Závár Mihály. Egy nagy tekintélyü ember a faluban, — ki elől ül a

templomban, — kinek mindenki köszön. Az fogta meg a fejét, s az csókolta meg a homlokát.

De nem haragudott érte, — sőt jólesett neki.

Egy csók jutott erről eszébe, egy édes, forró csók, melylyet régen kapott, ezelőtt évekkel, de még most is emlékezett rá. Az is olyan forró nedvet hagyott maga után a homlokán, mint ez. Egy könycseppet.

És elgondolkozott édes atyjáról, arról a szép, barna, aranyos emberről, aki elment, itt hagyta őt és nem jött vissza hozzá.

S miért nem jött vissza?

Mert elesett a csatában. Elesett, azaz meghalt. A katonának az a sorsa, hogy meghaljon a csatában. Klárika régen meg volt nyugodva abban.

Ott ugyis vége mindennek. Neki nincs senki más a világon, csak a bácsi és a néni. — De hát miért nem csókolják meg mégis őt a bácsi és a néni? — Mert nem akarják.

De hát miért csókolta őt meg Závár Mihály?

Mert Závár Mihály az árvák atyja. És ő is árva. S Závár Mihály az árvákat szereti. — Ime örült annak, hogy őt valaki szereti, azért volt oly vig, játékos egész nap.

Azonban az a bizonyos gondolat, mely ettől a csóktól származott, mégis nagy szeget ütött a fejébe. S az a szeg az volt. Mily jó volna megtudni hát, vajjon a bácsi és a néni szeretnek-e engem igazán, és ha szeretnek, vajjon szeretnek-e ugy, mint

az a jó, becsületes Závár Mihály, — s ha ugy is szeretnek, miért nem csókolnak meg.

És azután csakhamar azt is megtudta, mint szeretik őt a bácsi és a néni. — Mindent megtudott. — Azt is, miért oly zord, oly kedvetlen és haragos darab idő óta Farkas Márton, — s miért van a zene-bona, meghasonlás szinte egy idő óta a háznál. Annak mind ő volt az oka.

Sejtelme sem volt a boldogtalanságról és ime egyszerre boldogtalan lett nagyon.

Egy titkos, rejtett és rideg világ fátyola lebbent föl előtte, melynek öntudatlanul a küszöbén állt meg és ezen a küszöbön sajátságosan a gyermekészből, a gyermekkedélyből egyszerre kibontakozni kezdett.

Amit eddig csak ugy félig-meddig tudott, s csak ugy apróbb részletekben szedett föl, minek különben e napig nem is tulajdonitott nagy fontosságot, nem érezte nagy szükségét annak, hogy tudja, a saját történetét, állását, helyzetét, családi viszonyait is megismerte körülményesen; mindazokat, melyekről eddig csak zavaros, rendezetlen ismeretei voltak.

Mindezek tudomásához pedig hozzá jutott könnyen, szép szerével, véletlenül.

Az árendás háza megett, mely valaha — a nagy majorépületekről, ugy azoknak a vakolathullott nagy téglafalairól itélve — urasági tisztilak lehetett, egy nagy gyümölcsös kert terült.

Az árendásné néninek volt ez a gazdasága, —

ő értett jól ahhoz, mint lehet minden apróságból, még veszendő hiábavalóságokból is pénzt gyüjteni, krajczárt krajczárra rakva gyarapodni, mint ahogy csermelyekből patakok, patakokból folyamok nőnek.

Klárikának kellett a fák alját, a hullott gyümölcsöt összeszedni minden reggel és minden este, mikor a pulykákat becsukta.

És ki hinné azt, — nem hinné el senki a mai világban: milyen idők voltak azok a régi idők. Farkas Márton uram sokszor az egész 300 hold föld haszonbérét a gyümölcsös kertből fizette ki.

Nemes Farkas Márton uram is azért már nem a régi székálló mészáros, kupecz volt, aki hajdanában, hanem egy olyan jómódnak hirében és a falun kivül is tekintélyben álló egyéniség, kit már csak annyiszor láttak az urak mint a köznép társaságában, s kit már csak háta megett uramoztak.

A nagy ebédlő és a lakószoba ablaka alatt volt egy nagy almafa; a nagy almafa kedveért egy kis pad a két ablak között, s a padon és a pad mellett a kosarak, melyeket Klárika a kötényéből rakott tele.

Szürkület volt már; az utolsó aranyfény is rózsaszinbe olvadt át a nyugati felhőkön.

S a lakószoba ablaka ki volt nyitva a feje fölött, s mindent hallott amit odabenn beszéltek. A legkisebb szót sem lehetett elvesziteni.

A saját nevét hallotta. Tehát a falhoz lapult

a kis padon, és hallgatott figyelmesen, elszorult lélekzettel és elszorult szivvel.

Farkas Márton csak olyan dühös, csak oly mérges volt még mint az elébb, midőn oly nagy izgatottan jött haza.

— Ugy gyülölöm, ugy utálom azt a leányt, — szólt vadul, haragosan a bácsi, a Farkas Márton.

A néni felelt neki. Az nem volt haragos, hanem azért az is száraz volt és hideg, — nem lázitotta, de nem is csendesitette amint azt mondta közönyösen:

— Én nem csinálnék ilyen nagyot a dologból.

— Nem csinálnál, de értsd meg jól. A Závár Mihályt exequálni kell s nekem kell exequálni rajta a leány vagyonát. Azt a végzést adták a kezembe a falu házánál. Az árvaszék nekem hagyja meg, mint rendes gyámnak, hogy felelősség terhe alatt pert inditsak, végrehajtást kérjek, exequáljam.

— No hát exequálod.

— Nem exequálom. Én! A Závár Mihályt, — egy olyan becsületes embert, — egy olyan családapát, barátomat, komámat, kinek még a mellett a régi időkből sokat is köszönhetek. Inkább meghalok, de nem exequálom.

— No hát nem exequálod.

Farkas Márton, hogy minden szavát ráhagyták, még mérgesebb lett.

— De értsd meg jól. Ha Závár Mihály gazember akar lenni, — hogy megmentse — eladja ma, értsd

meg, a mai nap minden vagyonát, — a pénzt oda teszi ahová akarja, odaadja feleségének, fiának, vagy akinek akarja, — egyszóval a pénznek se hire, se hamva. Volt. Nincs. És akkor én rajtam veszik meg, az én vagyonomon exequálják a 6000 forintot. Talán éppen most is erre kapaczitálja a nótárius, — aki nagyon sajnálja — Závár Mihály uramat. Závár Mihály uram ugyan nem akar erre hajlani. Mindig azt mondja: mondjanak neki okosabbat, becsületesebbet. De ha majd egyszer mégis hajlik.

— Érted-e már?

És Farkas Márton az asztalra ütött öklével.

Szünet volt. — Az alatt a szoba közelebb eső részébe kellett jönniök. Ugy rémlett, hogy leültek oda az ablaksarokba a divánra, — s ott az árendásné, a néni, kezdte meg nyugodtan, higgadtan.

— De hát oka-e mindezeknek az a leány?

— Oka. Mert ha ide nem hozták volna, akkor mindez nem történnék ami történik s történni fog, — s oka vagy te is, aki — midőn az atyja a csata előtt már három hétig itt volt szállva nálunk — a gondolatot adtad neki s rábeszéltél engem, hogy vállaljuk föl.

— Ki gondolta, hogy itt vesz, itt marad ennyi ideig? Különben nem volt károdra, — engem ezért éppen nem okolhatsz, nagyon jó segitség volt az a 300 frt kamat évenkint. Hidd meg, a nélkül nem mentünk volna ennyire, kivált az első években, majd-

nem csak ebben bizva mentünk bele ebbe a jó haszonbérbe is.

— Beszéd, beszéd — odázta el az előbbi szavak értékét Farkas Márton, — felment az mindig a leányra; iskoláztattuk, neveltük, ruháztuk.

Ismét szünet lett. Természetesen a mire nem volt mit felelni, nem is lehetett más mint szünet.

Ujra az árendásné néni törte meg.

— Különben mit félsz te olyan nagyon attól az exekucziótól. Közelebb állunk magunkhoz. Aztán a 6000 forintnak ezután is fogod huzni a kamatját. Ki lehet azt csinálni, hogy mindig kiadják.

Farkas Márton szomoruan, csüggedten rebegé:

— S tudod mi fog történni akkor Závár Mihálylyal?

— Mi történnék vele? — perel, — ő viszi a pert tovább a magyar bankó kártéritése végett.

— S ki ellen? A kormány ellen? — kérdé Farkas Márton fanyar gunnyal.

— No hát a kormány ellen.

Farkas Márton nagyot kaczagott és keserüen.

— Nem az fog történni, hanem az, hogy megbolondul, érted, megbolondul, vagy kivégzi magát.

Klárika csak borzadt, reszketett, soha nem hallott még ilyen irtózatos dolgokat.

Szinte jólesett neki, hogy ismét a néni szólalt meg, az mégis meghallhatóbb volt, amit beszélt.

— Ne gondold. Beszélni fogsz vele előre. Megnyugtatod, meg fogod vele értetni a dolgot, hogy

mind ez csak ideig-óráig való. Fog jönni idő, midőn a pénzét visszakapja, ha nem is mind, legalább a felét. Egy szóval ugy, ahogy kifogsz vele egyezkedni.

— Nem értem!

— Nem érted? Csak szabadok leszünk talán a tőkéjével, ha a leány ránk hagyja végrendeletében,

S azután tevé hozzá, tompán, titokteljesen ugy hogy Klárika ismét megborzadt, nemcsak megborzadt, de rémes hideg is futá át tagjait:

— Ugy sem él az soká. Tizennégy éves már, és mégis mily fejletlen testben, lélekben.

És elkezdett beszélni valami betegségről, melyről Klárika alig értett valamit, egy hamar, gyorsan ölő kórról, melyben a gyenge leányok elébb elkezdenek szinteledni, azután megsápadni egészen, fogyni napról-napra, elhervadni s azután meghalni.

A falhoz hanyatlott, megrémült, ugy megrettent, hogy elkezdett hidegen gyöngyözni a homloka. Hogyne? Azt mondták róla: meghal, — nem él soká.

Klárika szédülő fejével nem hallotta, — de a a bácsi alkalmasint azt mondhatta, hogy gyógyittatni kellett volna, — mert a néni azt felelte rá:

— Mi szükség volna azt gyógyitani?

Most már azután sokkal jobban szerette hallgatni azt, amit a bácsi beszélt. Ha haragos, ha vad, ha szilaj volt is, amit beszélt, még sem volt abban annyi gonosz mint a néni szavaiban. Hallgatta is

figyelemmel, most már érdekelte nagyon, s nagy szükségét érezte annak, hogy mindent tudjon.

— Bármit beszélsz, lemondok a gyámságról. Nem fogom tovább egy óráig sem tartani a házamnál.

— Mit fogsz vele csinálni? Hová teszed?

— Vannak élő rokonai. Menjen azokhoz.

— Gondolod, hogy kell azoknak?

— Az nem az én dolgom.

— Ha ohajtanák, eddig is érte jöhettek volna.

— Talán nem is tudták, hogy hol van.

— És most már tudják?

— Igen, mert irtam nekik.

A néni dörmögött; nem tetszett neki a dolog.

— Kellett is ez, ha eddig nem irtál.

Nem irtam eddig, mert nem volt rá szükség.

— És kik azok? Mifélék a rokonai?

— Valami Czank Antal Beregvármegyében, vagy amint most mondják: Bereg-Ugocsában Szanybéralján.

S Klárika az ablak alatt amint elfojtott lélekzettel figyelt minden legkisebb szóra, némi titkos örömmel mondogatá utána magában:

— Czank Antal. Bereg-Ugocsában. Szanybéralján.

Farkas Márton azután beszélt egyfolytában, beszélt sokat, sok mindenfélét Czank Antalról, a leány családi viszonyairól, atyjáról, anyjáról, a lengyel asszonyról, kiről nem maradt a leányra egyéb

mint az az opál szemekkel kirakott kis aranykereszt, melyet a nyakán viselt, mig az apjáról az a bizonyos 6000 forint maradt, melyet testvére adott neki a kiegyezéskor osztályrészében. Az a Czank Antal az a bizonyos testvér.

Klárika mindenre figyelt, mindent jól megjegyzett. Voltak hát végre olyan körülmények is, melyeket jól esett hallania.

— Honnan tudod te mindezeket?

— Az atyja leveleiből, irataiból, melyeket, tudod, itt hagyott nálam s ott vannak abban a kis fekete táskában, a sublót második fiókjában.

Klárikának ugy dobogott, ugy vert a szive.

— Én azt gondoltam, hogy abban nincs egyebe, mint a falu és a Závár irása a 6000 forintról s a keresztlevele.

— Az is ott van, meg a kereszt is.

Most valami fiókhuzást hallott, s csak egyes érthetlen szavakat, melyek csupán arra vonatkoztak, amivel épen foglalkoztak — a fiókra s a kis táskára.

A néni azután egyszerre ismét egész fenhangon, az eddigiektől egészen elütő hangon megszólalt némi gyönyörrel.

— Tudod-e, hogy ez a kereszt igen szép?

Alkalmasint a nyakára tette s a tükörben nézte magát.

— És nagyon sokat érhet.

— Tedd vissza oda, ahol volt, — szólt Faraks Márton majdnem annyi szorongással, mint ha-

raggal. — Hadd legyen mindene együtt, s igen jól teszed, ha a ruháit is mind összeszeded ma.

— Miért?

— Azért, mert holnap megfogom a kezét s viszem a falu házához, — ott adom vissza, ahol átvettem. Amint mondtam, lemondok a gyámságról. Az én lelkemnek ártatlanul kell maradni a Závár Mihály szerencsétlenségétől. Én nem nyujtok ahhoz segédkezet. Csináljanak a birák uraimék a leánnyal amit akarnak. Küldjék haza. Már én meguntam a választ is várni.

Az asszony erre határozottan felelt:

— S tudod-e, hogy én meg mit mondok erre? Azt, hogy az nem fog megtörténni. Azt, hogy a leányt nem adom. Az a leány itt fog maradni.

Klárika pedig ettől jobban megdöbbent, s nem is hallotta ijedtében, hogy a bácsi mit felelt vissza.

Itt maradni, az annyit tesz, mint meghalni.

Hiszen a néni annak örülne, azt óhajtaná egész szivéből.

Rettenve tekintett föl, — rögtön, azonnal szeretne menekülni. Mintha a nagy figyelésben folyvást hunyva tartotta volna szemeit, csak most látta meg milyen sötét van körötte a kertben, s fölötte már a gyertya égett a szobában, s a gyertyafénynél nagy szóváltás, nagy csete-paté uralkodik.

Oh! melyiknek a részére fog az eldőlni.

Sietve felkapta a kosarat, — gyorsan az ajtóra került — és először életében igyekezett tet-

tetni, — vig mosolygó lenni, midőn teste-lelke reszketett, s a szive ugy fájt, mint még soha.

Nem volt nagy szüksége erre; amint belépett, amit legelőször megpillantott, megörvendeztette... Egy csomag ruha kendőbe burkolva a diván melletti széken.

S még könnyebb volt neki ezután magán uralkodni. Mindenki nagyon nyájas és szives volt hozzá ma. A néni és bácsi ebben is harczoltak egymással. A néni még meg is csókolta ma este.

A bácsi csak nevette a nénit.

Reggel azután a bácsi rámutatott a kis batyura, kézbe vetette Klárikával, rábizta, hogy vigye fel a falu házához, de el ne veszitsen belőle valamit, s várja be ott, nemsokára utána jön ő is.

Most meg a néni nevette a bácsit.

Megkapta a Klárika fejét, és összevissza csókolta, de százszor, s szemeivel azt látszott mondani:

De hiszen visszajön ez énhozzám, akárhová viszed is.

Mondott eközben a nótárius uram Závár Mihály uramnak, amint kivánta, okosabbat, becsületesebbet.

Ezzel megmentheti, ha akarja, fele vagyonát. Ennyiből áll az egész. Most foly épen a telekkönyvezés, — miután a jobbágybirtokok azok tulajdonai, kiket a 48-iki törvények bennök találtak, a fele vagyon az asszonyé, irassa át ezt a fiára Istvánra meg Zsuzsikára. A másik felét pedig vegye meg

Farkas Márton mint a kiskoru Czank Klára gyámja 6000 frton. Ezzel ki lesz egyenlitve, ki lesz törölve az öröksége. Ki lehet azt csinálni, ki lehet arra nyerni a gyámhatósági engedélyt, mert a becsünél lehet segiteni a dolgon.

Závár Mihály erre azt mondta, hogy ezzel nemcsak az öröksége lenne kitörölve a leánynak, de a szeme is. Amit a lánynak adna 6000 forintért, nem ér többet 2000 forintnál. Az bün lenne, gonoszság lenne.

A nótárius ur nagyon megneheztelt. Összeszidta Závár Mihály uramat, szidta az időket, háborut, forradalmat, németet, német törvényt, mindent, ugyhogy ha a zsandár hallotta volna, azonnal elvitte volna.

Midőn az embert, hogy maga-magát megmentse, óvja, védelmezze, — az emberi gonoszságok, istentelenségek — a végletekre hajtják. Bün-e az? Gonoszság-e az?

— Az! — felelte Závár Mihály.

S a nótárius ur erre azt mondta Závár Mihálynak, hogy sült bolond ő kegyelme, és sem földi, sem égi hatalom, sőt maga az ördög sem fog a baján segiteni. — Értse meg különben, hogy az egész nem egyéb mint időnyerés. A veszendő tőkéért folytatni fogja a keresetet, s a leányt akkor kártalanithatja... S a mig igy magát s vagyonát is biztositathatja, a körülmények másfelé is fordulhatnak A birtok értékéből is kár neki ilyen nagy lelkiisme-

retet csinálni. Az, amit a leánynak most ad, ahogy a birtok ára emelkedik, pár év mulva ugyis meg fogja érni azt a pénzt.

Závár Mihály gondolkozott, — és arcza lassan derülni kezdett.

Hátha igaza van a nótárius urnak... S azután igazán nem is egyéb az egész mint időnyerés. Mig a pör lefoly, azalatt a gonosz prókátor és az iratai is előkerülhetnek.

Nem ugy, mint Farkas Márton érté, — de mégis meghajolt.

Ugy érzé, hogy meg van mentve.

Ámde hadd maradjon mindez titoknak egész addig, mig minden hozzá való iratkelléket a nótárius ur nyélbe üt. Farkas Márton is akkor tudja meg, mikor kész lesz minden. — De vajjon rá áll-e Farkas Márton. Hogyne, — még boldog is lesz, hogy ő segithet rajta s maga is kimenekül nehéz helyzetéből.

Azonnal sietett haza az anyjukhoz az örömhirt megvinni.

Klárika pedig vitte a batyucskát a falu házához s mikor befordult a sarkon, letette a földre, gondosan körültapogatta. A szive feldobogott erősen. A kis fekete táska ott volt. — Megnézte a táskát belől is. — Ott volt a szép kis kereszt. Ugy megörült neki. Ugy tele futott a szeme könnyel. S olyan szép, olyan kedves volt az, nem állhatta meg, hogy

meg ne csókolja. Hanem nem tette többé vissza. Elrejtette a kebelébe.

Farkas Márton uram azután, mikor még egy óra hosszáig czivódott volna Karolin nénivel s felment volna a falu házához, Klárikát nem találta ottan. Nem tudott ott róla senki semmit.

Az este is eljött, a másik nap is, a harmadik nap is. És Klárika még sem került elő.

S tudja isten, azok a krokodilus-emberek mégis ejtettek egy pár könyüt utána.

Megsiratták, de azért nem keresték, se nem kerestették.

Mikor azután Závár Mihály nagy örömével, boldog mentő horgonyával eljött Farkas Mártonhoz, ott azt tudta meg, hogy a leány nincs a hajlékban többé, nem lehet tudni hol van, de ha lehetne is, az sem érne többé semmit, mert Farkas Márton már személyesen beadta, beterjesztette gyámi lemondását.

Ismét lesüté a fejét szomoruan.

Nem segit semmi. Nem akarja az isten!

IV.

Lajos elhirtelenkedte itéletét a világról. Mégis akadt becsületes ember. — Safraniadesz uram vagy igazabban Sophroniadesz a boltos görög Dörgözön. Az kapott levelet a Bácskából, hogy akarja-e háromszáz forint tartozását száz forintért beváltani.

A levél névtelen volt. Aláirás nélkül. De azért teljes hiszemüséggel a Tyukit sejtette.

A Tyuki tehát ott volt Szabad-Piliticsen a Bácskában.

A jó Sophroniadesz közölte vele e hirt, anélkül hogy ez ügyben általa valaha fel lett volna szólitva. Kezdett visszatérni bizodalma az emberekhez. Kész lett volna örömében ott mindjárt befogni két kis mokányát, megforditani a kocsirudat, sebesen, egy hajtásban, ha lóhalálában is, elvágtatni harmincz mértföldön keresztül Dörgöztül Szabad-Piliticsig.

Sophroniadesz mosolygva csititá le.

Nem-e csak tévutra csalás akar lenni az egész. Az oly kitanult gazember nem-e csak a károsodottak nyomozódását, a lanyhán és felületesen járó köröztetéseket véli épen ez által kijátszani, félrevinni. A figyelmet oda vonja, mig maga ki tudja hol jár, egészen más vidéken, a Balaton mellett, a Vágvölgyön, vagy ég tudja hol. Elébb levél által kell kitudni, mi az igaz a dologban... A rókát, farkast csak ugy lehet megfogni, ha náddal takarjuk be a verem tetejét.

Sophroniadesz folytatta:

— Jó, ha az embernek oly messze vidéken is van ismeretsége és összeköttetése. Zsirovics Uros végére fog járni mindennek. S azután bizonyos, pontosan, teljesen elhihető, amit az válaszul ir.

Lajos szeretett volna ellentmondani, habozni,

kétkedni ismét, de nem volt ideje hozzá, Sophroniadesz egy iratot, egy kész nyugtát nyujtott eléje aláírás végett s leolvasott neki 390 forintot. Egész tartozását minden kamatával, s mintegy a kölcsön szives megköszönéseül megemelintette a lapos zöld bársony sapkát kopaszodó feje tetején.

Soha sem volt még Lajos igy meglepve életében.

Ajkának mosolya visszatért, — vissza arczának derüje, s nemcsak melege szivének, de egész szeretete az emberekhez.

Nagyon tetszetős, nagyon feltünően szép lehetett igy amint a dörgözi nagy utczán, a jó görög nyomatott P alaku boltajtójától a vendégfogadóig vidoran, könnyeden ellépegetett.

Legalább azt mutatta a megjegyzés, mely egészen hozzá is elhatott:

Egy sajátságos, ocsmány és szennyes karaványt kisértek el mellette az utcza közepén, onnan hangzott a megjegyzés.

— Nézd csak, Klári, — de szép szája van annak a legénynek, megcsókolnám egy fertálybankóért.

Az, aki még eme szomoru, nem lealázó, hanem lealacsonyitó helyzetében is ráért ily könnyelmü vallomásra, egy villogó szemü, nevető, piros száju fiatal leány volt, ki még rongyaiban is kaczkiásan, hányavetien iparkodott lépdelni.

Nagyot kaczagott szavai után, s még kacsintott is rá a szerencsétlen.

Lajosnak nem hizelgett ez, csak botránkozva fordítá el fejét, — bánkódva sietett el a fogadó felé, hol rá mokányai várakoztak az állás alatt.

A szomoru, sajátságos karaván pedig ment tovább az utcza hosszán, a falu hosszán végig, a nép nagy bámészkodására.

Tisztességgel és bocsánattal legyen elmondva: a tolonczok voltak ezek. Válogatott söpredék, — voltak vagy huszan-huszonöten.

Legelől egy vállas, tüskés szakállu, őszbe csavarodott vén csavargó ballagott, avult katonanadrágban, rossz, rövid szűrben. Fejét büszkén fönn hordá, mintha valamely diadalmenetet vezetne, vagy pedig daczosan vértanuságot vélne hirdetni a bámész közönségnek, a kopott vászontarisznyát kevélyen hordá oldalán. — Nem nézett senkire. Nem tartott méltónak senkit a tekintetére. — Szinte lehetetlen volt, hogy ott ne legyen a tolonczok között.

A görgözieknek ugy is rémlett, hogy nem először látták e tisztességben. Valami megátalkodott gézenguz, veszélyes kóborló, kivel félreeső, lakatlan vidéken nem is a legbiztosabb eset lenne találkozni.

A zsandárok is jól ismerték, — rendes kundschaftjok volt, — de azok másként beszéltek róla; jámborabb embert képzelni sem lehetett az öregnél, sorsát békés önmegadással tűrte mindig, soha nem rezonirozott, a regulát, szubordinácziót senki sem tartotta meg pontosabban. — Nem bántott a soha senkit.

Miért is bántott volna, mikor nem gyülölt, nem üldözött senkit mást, csak egyetlen embert a világon. S miért haragudott ez egy emberre? — Azért, mert hosszas harmincz évi szenvedéseinek, küzdéseinek végpontjánál megakadályozta azt, hogy nyugalomba térjen, boldog legyen. Minden megvolt már ahhoz: az állás, a pártfogás, csak az obsitja hiányzott. Hah! Vérben forgott a szeme. Kerülne csak az az ember a körme közé. — És mégis azt mondják róla, hogy jámbor.

Ő jámbor? Vad szemeivel, zord szemöldökeivel, könyörtelen szivével.

Azért mert annyi elfogás, annyi megakadályozása czélba vett utjainak, annyi hazakisérgetés, nem hozta ki még a türelemből. — Nem jámborság ez, hanem a dacz, a megátalkodás, a konokság, mely végre is győzni akar, hogy azok fogyjanak ki a béketürésből, akik kisérgetik, ne ő. De azok csak nem akarnak kifogyni abból.

Pedig beh szeretett volna már szabadulni onnan, menni, repülni, száguldani, mint huszár korában a paripán. Most már nyomára is jött annak, hogy hol kuttog a Tyuki. Oh, okosan, jól kiszámitotta ő azt. A Kantár Ninának, a szeretőjének bizonyosan irni fog a Tyuki. S ezt a levelet azóta mindig leseti a kis Mogyoróssal, a levélhordóval. Végtére jött Szekszárdról egy. Tehát ott van a Tyuki.

Be jó is lenne, ha a szegény embernek szabad járása-kelése lenne a hazájában, mint ahogy

bátran jár-kel az a gazember az ő obsitjával, az ő menetjegyével.

De a szegény toloncznak csak ugy kell menni, amint a zsandár ur parancsolja, s nem oda hová akar, hanem merre inditva van.

Hogy nem is zudul föl ezért már egyszer a nép.

S a méreg forr, buzog benne, mint a forró gőz a kazánban; nem látszik, csak néha hallik morgása, mormogása.

— Egy, kettő, egy-kettő, majd a mikor azt mondom — három.

A dörmögés, a mormogás pedig jelenthet annyit, mintha a has korogna. — Haragszik a vén csavargó, mert éhen van s nem ivott már gugyit vagy három nap óta.

Rajta s a szinte mellőzhetlen tót asszonyokon, gyermekeken, vándorlólegényeken kivül volt azután a tolonczok között még két czifraszűrös valóságos kóbor betyár, egy kaftányos lengyel zsidó, egy pár drótostót s legvégül hátul a két fiatal leány, a nagyobbik sem idősebb 17 évesnél. Az a vigyorgó eladó az egyik s mellette egy gyenge, vézna, beteges leányka, kiről szinte csodálni lehet, miként bir versenyt menni a csoporttal, mikor még hozzá batyucskát is czipel a vállain.

De Krisztin jó leány volt — igy hivják a vigyorgót, — Klárikán sokszor segit, többször viszi a batyut mint ő.

Megettük aztán nyomban jönnek a zsandá

urak, ketten. — Igen természetesen volt igy a sorrend felosztva. Ők is csak jobban szerettek a szépnem közvetlen szomszédságában haladni. Magyarul ugyan nem tudtak csak káromkodni, és arczátlan szerelmi ömlengéseket elröhögni — ami szinte annyi volt mint káromkodás.

De Krisztin jó leány volt, — nem haragudott meg érte — vigyorgásából jutott a zsandár uraknak is.

S a szegény, ártatlan Klárika ilyen leány szomszédságában, ilyen pajtásságban ment faluról falura. — Ámde helyzetében azért nem érzett semmi aggodalmat, még jobban szerette, mint mikor az első nap rettegve, riadva kellett neki egyes-egyedül végig osonni a félelmes mellékutakon. S aztán igy kell annak lenni, amint történik. Ez a rendes sorsa a bolyongó, hosszu utra menő szegény embereknek... Azok is mind, akik vele mennek, csak olyan árvák, szegények, mint ő. S a zsandár urak sem olyan ijesztők mint ahogy beszélik; csak azért vigyáznak rájok, hogy az uton ne bántalmazza őket senki sem.

És mentek, mendegéltek tovább az országuton a szép verőfényes napon. Az öreg Tamás bácsi dörmögött, a két betyár fütyölt. Krisztin pedig hahotázott a zsandár urakkal.

A csobádi hidnál azután pihenőt tartottak. Az ut kétfelé vitt itten, az egyik a hidon innen szőllős dombok alján Hajnalócznak, a másik a hidon át

szép erdőlepte sikon Csobád felé. — Egyfelől sürü erdő, másfelől oldalt és mögöttük a dombok, s e kis rejtett helyen tiz ölnyi keskenységben hömpölygött a Gernye, iramló sebességgel.

A tiz percznyi idő alatt szabad volt mindenkinek tenni amit akar, ülni, állni vagy épen meg is mosdani a folyamkában, s a zsandár uraknak kedvökre nevetkérezni Krisztinnel.

Ez a hely, ez az idő épen legalkalmasabb volt a terv kivitelére.

A szemek, a tekintetek találkoztak, s ama pillanatban midőn a fegyverek a hidkarfához lettek támasztva, elhangzott a jelszó a rohamra. Három! S egyszerre kitört a forradalom a zsandárok ellen, a megrohanás a fegyverekre.

Egy rettentő zsibaj zudult föl abban a pillanatban, orditás, üdvöltés, sivalkodás s mindezek fölött, nem a küzdésben elsült fegyverek dördülése, hanem egyetlen kiáltás uralkodott, németül, tótul, magyarul:

— Fusson, meneküljön, ki merre lát.

A nagyobb rész szaladt szét, mint a csirkék. A markosabbak küzdöttek a zsandárokkal.

Klári csak megdöbbent, megrémült, szemei előtt káprákban futott össze a borzalmas, küzdő és tépő tusa, melyben öt ember küzdött egy-egy ellen. De az az egy még nem eresztette ki a fegyvert kezei közül. Zsandár, betyár, a vén csavargó s a többiek össze voltak keveredve, a küzdés tárgyai a szuro-

nyokkal villogtak a fejök fölött. Most ujra elsült egy cső a küzdök között.

Majdnem elalélt rémületében.

E pillanatban szökelt hozzá Krisztin s izgatottan megragadta a kezét.

— Jőjj, jőjj! fuss velem, de gyorsan, gyorsan.

És vonta, ragadta magával, a dombok mentében, a szőllők aljában, fel és le, amint a mellékut kanyarodott.

Senki sem futott más arra, csak ők.

— Elfuladok.

— Mindegy, csak fuss, fuss sebesen, másként utólérnek, elfognak a zsandárok.

Volt is azoknak eszükben, mihelyest fegyveröket ismét hatalmukba kaparithatták; az illetők mindenike természetesen mielébb a saját bőrét igyekezvén menteni s egymásután megfutamodván, elszántan, egész dühhel csak egyetlen egy ember után iramodtak, a vén csavargó után.

A leányok már futhattak egy fél óra óta.

Klárika lerogyott s azt mondta.

— Nem birom tovább.

— No, jól van, nem bánom. Most hát már pihenhetünk.

Krisztin pedig vidor kaczagással mellé telepedett a gyepes gyaloguton.

Klárika kipihente magát, elmult a fuladása, el reszketése, de azért mégis csak bágyadtan hajtá fejét batyucskájára.

— Valami bajod van?

— Éhes vagyok.

— Azon is segithetünk, — felelt Krisztin könynyedén.

— Hogyan? — kérdé Klárika — neked van valami ennivalód.

S bámulva nézett Krisztinre, kinek még csak batyucskája sem volt.

— Nincs nekem — felelt Krisztin vidoran, hanem van ott, — s rámutatott a homokdombra, amely fölöttük balra emelkedett.

A szőllőtőkék fölött, a fák zöld levelei közül, szép piros almák, aranysárga körték mosolyogtak a szép verőfényben, a fák galyai a földig hajoltak a teher alatt, — a sárga rigó füttyentve rebbent egyik ágról a másikra, s a seregélyek a dus zsákmányon rikácsolva veszekedtek egymással.

— Igen, de az nem a miénk, a másé.

— No bizony, — kaczagott Krisztin, — hát nincs ott elég, annyi, hogy a felét czefrébe dobják. A madarak kedvökre duskálnak bennök. Ha azoknak szabad, miért ne lenne szabad nekünk. Oh, milyen szépek, milyen gyönyörüek. Meghalnék, ha nem ehetném belőlök.

Klári is mosolygott, de azért még sem volt meggyőzve, ismét ellentmondott, ismét tiltakozott.

— Azoknak sem szabad, az ő számokra is ott van a puska. Ne menj. Nem kivánok ily merészséget a kedvemért. Meglátod, valami baj ér téged is.

Krisztin büszkén, öntudatosan fölemelte a fejét, s egész kihivón, kaczéran vigyorgott mellé.

— Ne félj. Nem bántja a szép fiatal leányt senki a világon, aki férfi. — S pár pillanat mulva egy egész halom szép érett gyümölcsöt töltött Klárika kötényébe.

— No lásd, ugy-e szépen meg fogunk mi élni. — Egyél.

Klárika megfogta a fejét mind a két kis kezével és megcsókolta.

— Oh, milyen jó vagy te, Krisztin.

Mikor azután elfogyott a gyümölcs, mentek tovább; a gyalogut elvált az országut mellől, egy szép gyepes mezőre iramodott le, melyet egyik oldalon erdők, berkek árnya, a másikon a dombok közül kiszabadult Gernye szegélyezett.

Mint a játszi, szabad madárkák repdesnek ágról ágra, — kerülve még a tájt is, merre emberek járnak, — gondosan messze elkerülték ők is a falvakat, még a messze elfehérlő magányos erdei lakásokat is.

Mentek a magányban a szép zöld és mosolygó természet barátságos, biztos földén. Gyalogut akadt mindenhol, vezetett mindenfelé, — falu felé vitt egyik; került másik is, mely ismét elkigyózott a messze távol felé; válogatni lehetett bennök. S a szép, himes mező mindenütt ott volt, az árnyas erdők a baloldalon, s csak a kanyargó folyam futamodott el néha-néha nagyon messze, a szép mezőt

koronkint téres sikká engedve nyujtózkodni. — A dombok már itt messze elmaradtak a hátok mögött.

Krisztin megint tudott gyümölcsös kertet felfedezni, s annyi dézsmát szedni belőle, mely el sem fogyott mind az ozsonnára.

Ami megmaradt, jó lesz estére.

S azután az este is eljött. Egy szép, messze elterjedő, jobbra egész a faluig benyuló kaszáló közepén érte el őket. A lekaszált rendek, a bársonypuha szénaboglyák asszu, s a dusan serkedő sarju üde balzsamos illata vegyült össze a gyengén, lágyan szálló esti harmaton.

Messziről a falu felől még el-kihallatszott a munkáról hazatérők ábrándos danája. A bandáról, mely még zengett Aradon... Világosról, Görgeiről, s azután az is elhalt szeliden a távolban...

Fölöttök s a vidékre boruló szürkület fölött a szép derült nyári csillagos ég ragyogott.

— Itt fogunk aludni — szólt Krisztin — s egy félbehagyott boglya-petrencze körére mutatott...

Gyorsan ágyat csinált ott a jó, puha, illatos szénából, mind magának, mind Klárikának s játszian vonta őt le oda maga mellé.

Klárika ismét megölelte, ismét megcsókolta s ismét csak azt rebegte neki:

— Oh, milyen jó vagy te hozzám, Krisztin.

Ezuttal utána tette:

— Azt sem kérded tőlem, ki vagyok, mi va-

gyok, honnan jöttem, hová megyek, mégis pártomat fogod, mégis szeretsz engem.

Krisztin csak nevetett.

— Hát te kérded, hogy ki vagyok? Miért kérdjelek én? Szegény árva vagy, mint én, kinek nincs sem országa, sem hazája. S tette pajkosan utána: — mégis piros az orczája.

Ott azután a szép csillagos ég alatt — amint együtt hevertek a jó puha szénán — elbeszélték egymásnak élettörténetöket körülményesen. — Ki hol nevekedett, honnan jött, hová megy, hol és mikor fogták el a zsandárok mint utlevéltelen kóborlót, és végre mi czélja, mi reménye van az életben?

Klárika legalább mindent elbeszélt, édesen közlött a legkisebb részletig, — nemcsak azért, hogy megkisérelje, ha vajjon el tud-e mondani mindent pontosan, hanem azért is, mert ez volt a legelső bizalmassága az életben, — s kihez lehetett volna az nagyobb, mint a jó Krisztinhez, — ki mindjárt a legelső nap megosztotta vele darab kenyerét, s azóta folyvást pártfogója, hű vezetője, mint nagyobb leány.

— Oh, hiszen te egy egész kisasszony vagy, — kaczagott föl Krisztin ez elbeszélésre, te tudsz atyádról, anyádról, én talán az anyám méhében is árva voltam már, — neked él, van egy bácsikád, akihez igyekezel s ki ismer is, ha nem is látott még soha, mindenesetre csak jól fogad, mert nem vagy földönfutó szegény, vagyonod is van... Nekem sen-

kim és semmim a világon. A te bácsikád neked gondodat fogja viselni, szép ruhákban járat, s azután férjhez ad egyszer. Hajh! Én is szeretnék férjhez menni egyszer, — valaha, — semmit sem szeretnék jobban az életben, — egy szép, nagyon szép legényhez. Lenne mégis valaki a világon, akihez tartozom.

Ez ábrándos gondolattól nemcsak a szive dobogott fel, de el is komolyodott. S nekem mégis nincs és nem is lesz soha semmim és senkim a világon, — tevé elébbi szavai után.

Milyen különös, hát még a nevető, kaczagó Krisztinnek is van boldogtalansága.

— Tudod mit? — szólt hozzá nyájasan Klárika, — jöjj velem te is, s ha azután valaha szabad leszek a vagyonommal, neked adom a felét, hogy férjhez mehess.

És átfonta karjaival Krisztinnek felé hajtott telt, kövér, szép nyakát, — homloka csattanóan piros szép ajakát érte, feje szép fehér márvány vállán, arcza gömbölyü keblén nyugodott, és elaludtak ott csendesen, édesdeden a szép csillagos nyári ég alatt.

Minden esetre sokkal jobban aludtak mint akár szegény Závár Mihály a feleségének siránkozásai és saját tépelődései között, akár szegény Durucz Tamás a csobádi tömlöcz fenekén. Závár Mihály gondolkozásának kinzó erőltetései közepette ismét egy ui mentő horgonyt fedezett föl, de szokása szerint amint felfedezte, azonnal elveszitette.

Ugy rémlik, de biztosan is emlékszik reá, hogy a huszárkapitánynak ő is adott irást a leány örökségének átvételéről, hátha ez irásban a bankjegyek minősége meg van nevezve. Hogy nem jutott ez hamarább eszébe. Mily szerencse, hogy most eszébe jut. Nem hagyta-e ez irást a kapitány Farkas Mártonnál. Bizonyosan ott is hagyta.

Szaladt ismét lelkendezve Farkas Mártonhoz.

— Lehet, hogy itt hagyta, — válaszolt Farkas Márton, — de a leány minden irást elvitt magával.

Szegény Závár Mihálynak ismét leesett az álla. Igy szerzett magának ismét egy kinos, álmatlan éjet.

— Istenem — sóhajtott föl, — ne engedj egészen elcsüggednem.

Durucz Tamás is sóhajtott a nyirkos zsupon, a csobádi tömlöcz fenekén, csakhogy daczosan és vad tekintettel.

— Ha a zsandárt megöltem volna, most nem volnék itt. Ime most el fognak itélni legalább fél esztendőre, s mikor kiszabadulok, akkora ismét ki tudja hol lesz a Tyuki.

V.

Reggel azután hamarább fölébredtek a vándor leányok, mint a hajnal s mint a pacsirta.

Klárika legelőször is ujra rendezte batyucská-

ját, mely a feje alatt összegyüremlett, Krisztin pedig, kinek nem volt semmije, nézte sóvár szemekkel és sóvár szivvel. S volt is abban némi keserü irigység amint hozzá szólt:

— Neked azért van ám sok mindened.

S aztán ezt tevé utánna pár pillanat mulva:

— Tudod mit? Igazán nem jól teszszük ám mi, hogy ezt a batyut czipeljük. Sokkal könnyebb volna, ha magunkra vennők ami benne van; a felsőket, alsókat derekunkra, a kendőket vállainkra, és illedelmesebben is lennénk öltözve.

— Igazad van, — szólt Klárika és rögtön megcsinálta az osztályt harisnyákból, czipőkből s alsókból, felsőkből egyaránt, s mikor tisztába öltözve, egészen átalakulva látta maga előtt Krisztint, elbámult elragadtatásában. Soha sem látott még oly szép leányt, tapsolt neki, megölelte.

— Oh istenem, be szép vagy te!

Amaz mosolyogva nézett magán végig. Ugy hitte azt ő maga is.

A batyuból két tárgy maradt hátra s az elfért egy kis keszkenőbe és a hónalj alá a kis fekete táska s a piros ünneplő ruha.

Pedig ez utóbbira dobbant meg legjobban Krisztin szive.

Abban lenne ő csak igazán szép. Abban a szép piros ruhában.

Neki pedig nem lesz soha olyan ruhája.

— Ez az ünneplő, — szólott Klárika, — ezt kár volna az uton megrongálni.

Krisztin nem is sürgeté hát tovább, hanem mást kérdezett:

— Hát abban a kis fekete táskában mi van?

— A keresztlevelem, — az atyám irásai, s minden, amiről a bátyám reám ismer.

— No lám, nekem keresztlevelem sincs, — kaczagott Krisztin, de kaczagott olyan kétértelmüen, olyan csodálatosan, hogy Klára előtt meglepő lehetett volna tekintete, amint a vidorság fokozott tüzzel lobogott arczán, szemeiben, — ha Klárika ilyesmire is kiterjesztette volna a figyelmét.

Valami különös gondolata támadt e pillanatban Krisztinnek, valami hirtelen jött gondolat, melynek magja, csirája régen meglehetett ottan, de csak most kapott tüzet, most villant keresztül agyán czikázó sebességgel. E gondolatot azonban Klárikával nem közölhette.

E csábító gondolattól nem birt szabadulni, megmaradt az nála abban a furfangos, alattomos mosolygásban, hamis nézésben, melyeknek valódi értelmét azoknak sok értelme közül nem is lett volna könnyü kitalálni.

Délben azután egy olyan vidékre értek, hol a berkek, az erdők egészen lehajolnak a folyamra. Valami meglepőre, váratlanra bukkantak, melyre nem is gondoltak. Nem mehettek tovább. Utjokat állta a viz. Nemcsak a jobboldalon volt már folyam, elő-

került a baloldalon is, sőt szemben is fénylett hosszu vonalban. Abba a csücsökbe jutottak, hol a két folyam a Gernye és Böde egyesül.

Klárika elámult s kérdőleg emelé szemeit Krisztinre. Krisztin ekkor is csak nevetett, sőt megfogva Klárikának mind a két kezét, ugyszólva kaczagott a szemébe féktelen jókedvüen.

— Ez azért van igy, hogy meg is fürödjünk már egyszer. Nosza rajta, vetkezzél le hamar, — olyan kedves dolog lesz itt ezeknek, a szép árnyas fáknak oltalma alatt fürdeni, ezekben a langyos habokban, s kedvünkre kiviczkándozni magunkat, mint a halak.

S mig Klárika csak habozott, gondosan tanakodva, hogy melyik ruhadarabját hagyja meg magán, már amaz gyorsan minden ruhát ledobott magáról.

— Jaj te, ha valaki meglátna! — kiáltott rettenve Klárika, piruló arczára csapva kezeit, — mig amaz büszke gyönyörrel indult le a sima fövenyen, kedvtelve nézve magán, kerek idomain végig, melyeket neki a fák árnyaitól nyert viztükör hiven és teljes képben visszavetett.

Pár perczre megállt bámulni; boldog volt nagyon. Még soha sem látta magát ilyen szépnek. Azután kaczagva dobta magát a hullámokba, melyek fölött nemsokára csak mosolygó feje lebegett, amint azt a hullámokra, akár csak valamely puha párnára fekteté.

— Mit csinálsz? — kiáltott reá Klárika, ki alsó ruháiban csak félénken lábujhegyen járva meríté magát lassan-lassan a folyam szélébe.

— Uszom, fürdöm, kedvemre mulatom magamat, — felelt vissza Krisztin — hóbortos vig kedélylyel.

Majd oda rohant Klárikához, általölelte, összecsókolta annak félig félő, félig játékos tiltakozása daczára, vállaira kapta, vitte, ragadta magával a folyam közepére, körülhordozva a mély hullámok fölött, lebegtetve, mint valami kis gyermeket. — Utoljára azután Klárika is nevetgélt a kellemes játéknak.

— Most azután tudod mit csinálunk? — szólott Krisztin. — Ez lesz a módja annak, hogy mint kelünk át a folyamon, mint viszszük át szárazon a ruháinkat a tulsó partra. Én a vállaimra veszlek, a folyam nem mély, de azért a közepén mégis kell vagy pár ölet uszni — ezt én átuszom veled könnyen — mig te fentartod egyik kezedben a ruhákat a viz fölött, magosan a levegőben.

És megkezdették nevetve, mulatva az átköltözést, — áthordották a ruhákat. Nem volt az sok. Két szállitmányban át lehetett vinni. Elébb a kiválóbbakat, a piros ruhát a kis fekete táskával, a fölsőket, azután a többit.

Mikor azután a második szállitmánynyal is átmentek, s nem volt az erdős oldalon egyéb, néhány viseltes rongynál, következett az öröm a siker fölött,

a kaczaj, a hóbortos, kedvtelt játék, melyben Krisztin ismét a vállaira vette Klárikát.

— Még egyszer átmegyünk abba a szép berekbe, s ugy hozzuk el azt a nehány ott maradt hitványságot. Ez lesz az utolsó utunk.

S amint vitte a folyam közepén, s amint vállaira, nyakára voltak annak fonva a harjai, Krisztinnek ismét csak eszébe jutott az a kisértő gondolat, ami reggel.

Miért várná az éjt. Miért ne történhetnék az meg most. Soha sem lehet arra kedvezőbb alkalom.

Most a legkönnyebb volna egyszerre a viz alá meriteni.

De nem, nem, azt nem. Nem kell neki az ő élete. Nem kell neki más egyéb, csak a szép piros ruha; s ha már ott van, a kis fekete táska is.

S amint a berek aljához ért, mosolygó terhét a partra tette, ideje sem volt annak magát a történendőrül tájékoznia. Krisztin ujra belerohant a folyamba és sebesen, gyorsan, mint egy izgatott erővel hajtott ladik, átuszott a tulsó partra.

— Mit csinálsz, Krisztin! Ne hagyj itt, én félek magam egyedül.

Krisztin csak uszott, és sietve ugrott ki a tulsó partra.

Klárika majdnem siró hangon rimánkodott, esdekelt utána.

— Ne tréfálj, az isten áldjon meg.

Rémülve látta meg, hogy az csakugyan nem

tréfál, korán sem játék az már, ami ott foly. Krisztin magát megtörleni sem ér rá, gyorsan magára kapkodja a tulsó parton a ruhákat; most felveszi a szép piros ünneplőt is, tiszta uj harisnyákba ölti lábait s a szép kis uj czipőkbe, s aztán a többi ruhacsomagjával felveszi a kis fekete táskát is, mikor felemelkedik.

Klári rákiált, eseng, könyörög neki és sivalkodik.

Mind nem ér semmit, Krisztin rá sem hallgat. Oda sem tekint többé. Már indul. Rákiált szivszakadva.

— Krisztin, ne hagyj itt, az isten áldjon meg.

Az megy. A hajába kap, a kebleit tépi és siránkozva fut, szalad fel s le, ide s tova a parton, tehetetlen kinjában mintha átkelő helyet kutatna.

Közöttük a folyam hömpölyög, nem széles, alig szélesebb tiz ölnél, volna bátorsága is magát beledobni, ha reménye lehetne azon a pár ölön is áthatolni, hol a viz elcsapna a feje fölött.

Kezeit töri és zokogva visszatér, midőn a lehetetlenség minden reményétől megfosztja.

— És van lelked ehhez Krisztin, van szived ezt tenni velem?

De Krisztin csak megy, csak megy, van lelke ahhoz, van szive itt hagyni őt, messze minden falutól, távol, ruhátlanul, csupán vizes alsóiban, melyek alatt a félelemtől, az izgatottság és hülés lázától már is borzongnak tagjai.

Még egyszer utána kiált, egy végsőt, egy fájdalmasat, mintha lelke, szive is utána szakadna.

És eszébe jut, hogy feljebb az utban, a merre jöttek, volt valamely hid valahol s fut, fut sietve vissza. Egy kocsiut kerül elő az erdő közül. Itt van nem messze, mert azok a sirokhoz hasonlitó csodálatos apró halmok itt következnek az erdő szélen. Oh még amott lebeg a piros ruha a távolban, még látja a hidat is. — Összeszedi végső erejét és fut lélekszakadva. Azután leroskad, lehanyatlik a vizparton a legszebb szomoru kőrisfa alatt egy kisded halomra, ott, ahol a fának ágai egészen lehajolnak arra a halomra.

Még jó, hogy ott van az a halom, legalább van valamire hajtania a fejét. Átöleli a halmot, sirva, zokogva ráborul. Imádkozik, panaszkodik, sirva szól az istenhez. Azután reszket egész teste, — nem is egészen attól többé hogy fázik, hanem egy gyötrő, kinos láztól, mely megrohanja, s rázza könyörtelenül idegeit, mig szédülő fejét, agyát kinzó forróság gyujtja át szemei előtt, öntudata előtt s végképen elvesz a világ, minden s utoljára saját létele is.

Azután nem tudott arról semmit, hogy fiatal szép legény az, aki őt ily állapotban megtalálta, aki szűzies nyaka, soha ölelés által nem érintett karcsu dereka alá helyezé karjait. — Mindezekről nem tudott semmit.

S az, aki őt megtalálta, az is csak ugy nézte, csak ugy tekintette angyali ártatlanságában, mintha

csak egy szegény eltévedt báránykát, vagy beteg madárkát talált volna.

Ugy is beszélt róla.

— Édes anyám, egy leányt találtam.

— Hol, édes fiam?

— Hát a Gernye partján, azon vizesen, lucskosan, elaléltan.

— Ne ne! talán csak nem neked hozta az a viz.

— Nem tudom én, édes anyám.

— Hát azután szép-e, édes fiam?

— Nem épen szép az, édes anyám, hanem beteg szegény nagyon, valami elhagyott, eltévelyedett árva, mert azt csak nem hihetem, hogy a viz vetette volna a partra, folytonos lázban, forróságban van, egészen magánkivül.

— Majd ápoljuk, s majd meggyógyitjuk, édes fiam.

Gyógyitották is. A leányka két egész álló hétig volt magánkivül, a leveskével is csak néha és kínnal tudták táplálni. Mint egy halott, vagy legalább is mint egy halálra vált feküdt ottan.

Valahányszor a nap lehanyatlott, a jó asszony, ki órákat virrasztott mellette, mindig aggódva szemlélte. Lajos pedig, valahányszor haza jött este, mindig csak félve kérdezte meg, hogy van.

Ugy vonzódott hozzá!

Hogyne?

Találta.

S amit talál az ember, az olyan kedves, a szeretet jogát érzi hozzá. Az az övé.

A tizenötödik napon azután este, amint épen a nap áldozik, mikor Lajos az ágy lábánál csöndesen, óvatosan megállt, oly valamit mondott a jó asszony fiának, amitől az megborzadt. — Valamiről kell gondoskodni.

Ugy sajnálta azt a szegény kis leányt.

Aligha nem jól sejt pedig, beszélé tovább a jó asszony. — A beteg szokatlanul izgatott volt az egész mult éjjel, hányta-vetette magát, elkezdett izzadni erősen, s azután behunyta szemeit, ugy látszik, mintha aludnék, pedig az nem álom már, hanem a végső kimerülés.

E pillanatban kocsizörgés hallatszott az udvaron.

A kocsi ott állott meg az ajtó előtt, s nem is az állás alatt.

Lajos rohant ki.

Örvendő kiáltása hallatszott, — s behallatszott a felelet is.

— Kaptam a leveledet, — tehát megyünk, ugy-e, édes öcsém, Szabad-Piliticsre.

A beteg leány pedig felnyitotta szemeit az ágyban, lassan figyelve, fel is emelte a fejét, s valami álomszerü küzdéssel meredt, mint egy képzet vagy álomképre az ajtó felé.

— A Závár Mihály! — suttogá lágyan, boldog mosolylyal.

Ez volt az első pillanat, melyben jelt adott magáról, hogy eszmél.

VI.

Az ég küldte azt a szegény leányt Gajzor Lajosékhoz, mert nélküle talán soha, de soha nem jöttek volna nyomára a Tyukinak. Mert amint csakhamar szomoru tudomására jutottak, Tyuki nem volt sem Szabad-Piliticsen, sem Szekszárdon, hanem már egészen máshol. Ki tudná azt megmondani, hol és hány mindenféle helyen fordult meg ő, csak azóta is, hogy Sophroniadesz uram Izirovics Urossal levelet váltott, és Lajos Závár Mihálylyal utban voltak. Arról mindenhol csak a hitelezők és cserbe maradt szegény kliensek tudnának szólani.

Annyi azonban egészen teljesen bizonyos, hogy abban az időben, azaz a nyár kezdetén, mikor az a kis uj állam-utvonal átadatott a közlekedésnek, mely a dolgács-pohonnai főutvonalról ágazik ki, csupán azért, hogy A.-Szanybéralját érintse, a munkások, kik a mértföldmutatókat lerakták, egy nagy magas veres embert láttak, ki egy szintén magas, szikár szűrös ember társaságában ballagott csak ugy gyalogosan Szanybéralja felé. A magas szűrös ember, akit ismertek a nevéről — Sikár Jánosnak hivtak, — vitte az uri ember tarisznyáját, — különben

is levélhordó lévén, háromszor is megfordult egy héten ezen az uton.

Azon a ponton, ahol az ut a hegyről leereszkedik, — Szanybéralja egyszerre előtünik gyönyörü pompás fekvésében — le az alatta elterülő széles völgyre, majdnem sikságra nyuló távlataival hegyek alatt, — megállottak. Sikár János a legszebb tájrészletre, a völgy legszembeötlőbb pontjára mutatott, — a nagy erdőre, mely az Ömpöly vizétől egészen oda elnyult Szanybéralja alá, — szélességben pedig néhol elterjedt az országutig, s a kőhidig is, mely a középuton feküdt Szanybéralja és Dobócza között. Gyönyörü táj volt.

Szanybéralja maga különben egy igen igénytelen kis fészek volt, talán egyéb nevezetessége sem volt mint szép fekvése, gyönyörü erdeje, dústermésü szántóföldjei, jó bortermő szőllői és szelid, becsületes, nyugalmat szerető, munkás, barátságos jó magyar lakossága — mind a mikért legfölebb csak boldognak, nem pedig hiresnek, nevezetesnek lehetett tekinteni, s éppen azért nem, mert a történelem el is feledte önfentartásunk harczainak ezer meg ezer csatái valamelyikével megakadályozni.

Hogy mennyire nem volt hires, az különben abból is kitünik, hogy voltaképen azzal sem voltak tisztában az emberek, ha falu-e vagy város, — urbéries állapota, jámbor csendessége faluról, szép házai és értelmesebb lakossága, kik között mivel sok iparos is volt, városról tettek tanubizonyságot. A föld-

abroszokon falunak, a naptárak vásáros jegyzékében pedig városnak volt kitüntetve. — Végtére is a kalendáriumoknak adunk igazat, mert azok alaposabbak, hitelesebbek, miután minden évben még az időjárás jóslatát illetve is ujra készülnek.

De hogy mennyire nem volt hires, kitünik abból is, hogy a nagy világ, tudniillik: az ország az a része, mely a megye határán kivül feküdt, — csak akkor tudta meg, csak akkor eszmélt arra, hogy létezik, midőn egyszerre, egész véletlenül — az államuti szárnyvonal kedveért-e, vagy arra tekintettel készült a szárnyvonal — a nagy világ meglepetésére járásbiróságot kapott. — Az országot abban az időben vonalzóval osztották el, — s igen hihető, hogy ez a kitüntetés azért történt, mert a körvonalzó közepet jelző hegye épen ide esett. Az irástudók is kezdtek rögtön foglalkozni a nevével, s a legelső mindjárt helynevének magyarázása lett, azonnal mindjárt kisüttetett, hogy az A.-Szanybéralja nevezett voltaképen Abbatia Sancti Bernhardi aliából ered. Egyéb más szerencsétlenség nem történt, — a szerencse pedig, azaz a járásbiróság, már papiroson beköszöntött.

S ez örömhir a városban legelőször Lichtschinn doktor urral szaladt széllyel, aki egész diadallal, lelkesüléssel rontott be Sujtás Kájusz urhoz is, — mikor az épen egy ludtollnak iróeszközzé alakitásán nagy gonddal és figyelemmel fáradozott volna.

A doktor ráütött a nagy sasra az ujság homlokán.

— Itt van, olvassa. — Járásbiróságot kaptunk.

Sujtás Kájusz ur e kedves barátja és rendes tarokk-társa örömhirére nem örült meg, ellenkezőleg, elejtette kezéből a ludtollat — még mindig azzal irt — és elsápadt ijedtében.

A doktor urnak pedig igen mulatságos dolog volt az, hogy egy prókátor megijed azért, mert a járásbiróság helyébe jön.

— Rogo! rogo! mindjárt megmagyarázom.

És azután megmagyarázta.

— Hát rogo, oda van községünknek becsületes szép nyugodalma, békessége. Egyszerre perelni fog minden ember egymással, még az is, akinek különben eszébe sem jutott volna egész életében.

Még mulatságosabb. A prókátor ijed meg azon, hogy az emberek nyakra-főre perelni fognak egymással.

S ez korántsem volt tettetés, álczáskodás, meglátszott arczán, hogy komoly aggodalom lepte meg. — Mintha a nagy munkától rettent, riadt volna meg, s a nagy felelősségtől, mely reá vár. Mint fogják megrohanni, s mint szédül a gondolattól, vajjon meg bir-e mindannyinak felelni, ha szivesen akarna is. Ugy ám. Ha mégis mind igazi és létező érdek lenne ami megmozdul. De mennyi hiábavalóság, haszontalanság lesz azok között, — mennyi semmi. — S a telekkönyvezés is egyszerre üt be a járásbirósággal. És ez a sok baj mind az ő tanácsára vár.

Csak hozna az ég valami becsületes kollegát. Ámde ki jönne Szanybéraljára, a világ háta mögé.

A doktor nem tudja minek örül. Nem ért ahhoz. Nem ismeri a népet, a hallgatag parasztot s a csöndesen fundáló csizmadiát. Rogo! A legjózanabb emberből válik a legiszákosabb, ha egyszer megkóstolja a potya bort, s a palaczkot egészen a szájához teszik, s azután a józan életü ember szokott a legbolondabb részeg lenni. Rogo. Soknak azért nincs szeretője, mert restel utána járni, de ha egyszer a menyecske helyébe jön, a más asszonyát is szivesen elcsábitja. Rogo! Sok csak azért elégszik meg a szűrrel s nem kiván bundát, mert nélkülözheti, de ha látja, hogy másnak is van, és kapkodnak érte olcsó áron az emberek, nem akar nyugodni addig; kell, hogy neki is legyen bundája. Rogo. Igy van a perrel is. A paraszt nem ugy fogja azt fel mint végszükséget, hanem mint szokást, mint rossz szokást. Ragály, rogo, ragály. Viszketeg. Sorba megvakaródzik egymásután, s azután vakarja ott is, ahol nem viszket.

Egy szóval, oda van községünk szép, békességes nyugodalma.

Hogy pedig milyen szép, nyugalmas hely volt Szanybéralja, kitünik abból is, hogy nem igen sok bajt okozott a vármegyének; a régi jó időben a komiszáros alig látogatta meg többször kétszernél egy esztendőben, a szolgabiró pedig legfölebb egy-

szer s akkor sem fogatott ki — oly rövid időre. Nem is volt rá nagy szükség. Csendes, jólelkü, békeszerető nép lakta, kik legföljebb csak egyszer egy esztendőben verekedtek egymással a bucsu napján, akkor is csak merő ősi hagyományos szokásból, mint már ez a mérkőzés körülbelül szükséges is az alvég és felvég, vagy a tabán és a homok között, de ezért sem kellett menni panaszra sehová. A biró uram elintézte az ügyet becsületesen a mogyorófapálczával, amit a kisbiró a csátival nem birt volna lecsendesiteni.

Azután senki nem bántotta, — nem irigyelte a másét. A községen nem esett meg az a szégyen, hogy valaki onnan még a vármegye tömlöczébe is került volna. Az embereknek nem volt egyébre gondjuk, mint szántani, vetni, dolguk után látni, — a más bajába, ügyébe nem ártották magokat. Szerették egymást, — megbecsülték; — a csizmadia jó koma és jó szomszéd volt a szabóval, a zsellér a gazdurammal, s a földesurat, Szanybéraljai hétszemélynököt, csak tisztelettel emlegették, sőt még az öreg Pislants zsidót is megemberelték, már ugy szemben Dávid gazdának czimezvén tisztességesen.

Mosolygott is az egész község kivül és belül.

Nem is hallott az ember Szanybéralján szintugy munkában mint pihenésben egyebet mást, csak füttyöt és nótát, s nem látott mást, mint rózsás, mosolygó ábrázatot.

Nagyon volt hát joga Sujtás Kájusz urnak róla

elmondani, hogy boldog, nyugodalmas hely, — s valóban ilyen békét és szeretetet sugárzó nyugodalom meg is érdemelte, hogy féltsék koczkáztatását.

Hogy milyen boldog, nyugodalmas és békeszerető hely volt Szanybéralja, azonban mégis legjobban bizonyitotta, semmi sem bizonyitotta jobban, mint Sujtás Kájusz ur atillája.

Mert Sujtás Kájusz ur most is csak azt a hosszu dereku sötétzöld és sürün bezsinórozott atillát hordta sovány tagjain, melyben ezelőtt 25 évvel a prókátori esküt letette, s melyben Szanybéralján ezelőtt 23 évvel egy szép őszi délután anno nem tudom hányban Szanybéraljai septemvir ő méltósága jogügyeinek berendezése végett megérkezett.

Furcsa ez, rogo. Megérkezett, ez annyit tett, hogy azután nem ment el onnan többé, — letelepedett. — Furcsa ez; nem is annyira letelepedés volt az; nem is gondolt ő arra, csak ugy ott maradt.

Lehetne valami szerelmi históriát is kigondolni, ami miatt itt veszett, mint ahogy közönségesen mondják; de teljesen meg lehet abban is nyugodni, hogy ez nem egyébért történt, mint hogy igen jól találta e helyen magát; jó dohány és elég jó bor termett itt, a mellett talált egynehány jó, becsületes embert az értelmiségből, kik között csakhamar ugy érezte magát, mintha ott született volna. Az értelmiség nem állt ugyan nagy létszámból, — mint ahogy közönségesen ilyen kisvárosban, de mind

jó, őszinte emberek voltak; az egynehány közbirtokos, a papok, a jegyző, a doktor s a septemvir kasznárja volt az egész. — No meg azután igaz az: Czank Antal uram. Az igaz, ez nem volt ur, sem nemes ember, sem diplomatikus — csak gazdag ember, de azért jó, becsületes és okos ember volt, s annál derekabb, mivel kertész létére ugy felküzdte magát. — Az öreg Czankról, ki alig két éve halt meg, s még halála előtt egy héttel is elment a templomba, mint apjáról, szép vagyona maradt; erdész volt a kincstárnál valahol, — szorgalmas, folyvást gazdagodó ember, eléggé mivelt, mert szép természetes esze volt neki, csak tarokkozni nem birt megtanulni soha.

S igy éltek együtt boldogan Szanybéralján mindannyian.

Rogo! Boldog lehet az ember, csak igényein tudjon uralkodni s kevéssel megelégedni. Legyen az embernek hajléka, ennivalója, ehhez jó egészséges gyomra, melyet, ha elront, a Lichtschinn doktor meggyógyitja.

Rogo! Az sem szégyen, ha az ember egy ruhát soká visel. Az a nélkülözni tudásra, a takarékosságra mutat, s nem arra, mintha az ember a napot henyéléssel töltené. — Ámde dolgozni is csak ugy kell, hogy munkánknak ne csak magunk, de más is hasznát vegye, — s csupán oly munkát, mely lelkiismeretünkkel s becsületünkkel összefér.

Ezekkel ellenkező munkát eltávolit a tisztes-

séges ember magától. Az ember körmének nem szabad egyébtől piszkosnak lenni, legfölebb a tintától.

S ime, ha még ezekből nem következtetnénk is, mindjárt megtudjuk házi titkaiból, miért viselte Kájusz ur folyvást azt az egy zöld és kopott atillát, — miért nem engedett, azaz nem is engedhetett meg oly fényüzést, hogy azt egy ujabbal is támogassa az idővel daczoló napjaiban. Vagyis inkább miért nem vivott ki Kájusz ur prókátori állása és foglalkozása oly mérvü terjedelmet, hogy még egy uj atillára is kitelt volna minden habozás nélkül, s nemcsak élt, éldegélt volna, mint a régi bizonyos Marczi Hevesen, hanem meg is gazdagodott volna.

Csakhamar, alig negyedév mulva bebizonyosodott azután, hogy Kájusz urnak tökéletesen igaza volt. — Igen kevés kell ahhoz, hogy a szegény, egyszerü ember, a legjobb, legbecsületesebb nép nekibolonduljon. Csak egy egyetlen rossz, és a saját hasznát hajhászó ember kell ahhoz, hogy érdekeit felizgatva, önczéljaira felhasználva, a saját javára kizsákmányolhassa. Csak egynek kell megindulni, igy a többi utána megy.

Egyszerre fölébredt minden a békés községben, nemcsak ami régen aludt, hanem még az is, amiről mindenki azt hitte, akit érdekelt, hogy régen el van temetve.

Azonban mindezeknek a járásbiróság helybenléte csak kiindulási pontját képezte — a nyilvános jótéteményt a titkos, alattomos kéz tette károssá,

mely fel tudott firtatni minden ziget-zugot, és felkavarni az iszapot a fenékről. S ilyen helyzetből ered a közmondás is a zavaros vizről. S bizonyosak lehetünk a felől, hogy Kájusz ur is ide czélzott aggodalmával, — mint aki jól ismerte a világot — valakire, aki az alkalmat rutul fogja felhasználni.

A fiskális ur alig győzte többé a panaszokat hallgatni, s alig győzte faragni a pennákat. S amit legfőkép nem győzött, ami legfőkép birokra kelt türelmével, az alap nélküli hiábavalóságokat a konok perlekedésvágy küszöbén legyőzni, megczáfolni. — S az ügyeknek kilencz-tizedrésze ilyen volt.

És még azok nehezteltek reá, midőn azt mondá nekik:

— Rogo, nem értem.

Azaz voltaképen azt nem érti, miért akar a jó ember ebből pört támasztani.

— Tekintetes fiskális ur, — igy szól Varju csizmadia, amint belép hozzá egy reggel, — tessék csak meghallgatni. Nagy bajom van. — A szomszédommal, a Kajla szabóval, ketten csináltattunk egy kutat.

— Jó! jó! ketten csináltattak egy kutat.

— A kut az ő telkén van, de a fát én adtam hozzá.

— Várjon, várjon. Igen igen, a fát maga adta hozzá.

— Békességesen használjuk a kutat tiz esztendeig.

— Igen, tiz esztendeig.

— Mert csak annyi jussom van hozzá, mint a szabónak.

— Rogo — rogo! No csak tovább.

— Ma reggel azután, mikor a kis lányom megy a kutra vizért, mondván — (tessék megengedni, hogy el ne mondjam, amit a szabó mondott), csak az lett belőle, hogy a korsóját a földhöz vágta — és megtiltotta, hogy onnan többször vizet vigyen.

— De rogo, — az nem lehet.

— Persze nem lehet. Én is azt mondtam rá, és azt, hogy elbontatom a kutat, elvitetem az ágast, az ostorfát, a rovást — mindent elvitetek.

— De rogo, — az sem lehet.

— Nem is ugy értem, kérem alássan, hogy a saját kezeimmel, hanem kérem perrel, tekintetes fiskális ur — perrel.

Kájusz ur összecsapta kezeit.

S azután, mint ilyen esetekben rendesen, felelé szeliden:

— Menjen és egyezkedjenek, béküljenek ki szépen, édes barátom.

S hogyne lett volna dühös a csizmadia, midőn egy fiskális mondja neki azt, hogy egyezkedjék ki.

— De ha én nem akarok kiegyezni.

Ilyenkor a sarokba szoritva mondta azután Kájusz ur rendesen:

— De rogo, rogo, én megvallom, nem is értem rogo az egészet.

Azaz titokban jelenti ezt: — Menj, jó ember, másfelé a te ostoba, hiábavaló, vagy illetőleg igaztalan kereseteddel.

Eljött a Kajla szabó is, az is elbeszélte a kuthistóriát. Oh, jól tudja ő, hogy miként és ki törte el a kis kacsa lábát a kutnál, — jól tudja, ki csinálja a vályunál a pocsékot, a sarat, jól tudja, ki veri ki mindig a kutba a veder fenekét és mindezeknél fogva ki is kivánja, ha perrel is, tiltani azt az erőszakoskodó csizmadiát az udvaráról, aki a kutostorfát már el is vitte.

Kájusz ur ettől is csak ugy bucsuzott:

— Egyezkedjenek ki, édes barátom, — ha tiz évig ihattak békén egy kutból, miért ne ihatnának még más tizig is ezután.

A szabó is daczolt, a szabó is erősködött s gyürkőzött a perre.

— De rogo, rogo, én megvallom, nem is értem az egészet, rogo.

Jött az öreg paraszt anyóka is, ki még az öregapjáról keresett a testvérein nagy igaztalanul valami borjut, melyet már régen meg is kapott; jött a nagykoru legény, ki apjától erőnek erejével akarta kicsikarni örökségét eltékozlás végett; jött a menyecske, ki az apai jogöröklés örve alatt özvegy anyját akarta kiturni a házból; a pap hire nélkül asszonynyá lett leány, ki kiházasitási költség czimén akarta megzsarolni testvéreit.

Kájusz ur mindezeket olyan szépen, olyan

nyugodtan el tudta mondani, mintha valóban ugy lett volna.

— De rogo, rogo, nem értem az egészet.

Hogy beszéljük el hát neki, mint beszéljük hát el neki, ha akkor sem érti, midőn igy elmondtunk már mindent!

Odakint azután összezudultak, mind aki csak ott volt.

— Ah! Szamár ember is már a Rogo, — tudatlan ember a Rogo. — Nem tud már az öreg Rogo semmit. Nem is tudott soha semmit életében. Minden embert csak elküld. Minden embert csak ki akar békiteni, egyeztetni egymással.

És ime itt a kulcsa annak: miért nem gazdagodott meg Sujtás Kájusz ur.

Ezzel még nincs vége Sujtás ur kinszenvedéseinek.

Ha még csak ennyi volna.

De uram bocsásd, még a községnek legértelmesbjei, maga a tisztes biró, maga a tanács is, megbolondultak.

Egyszer csak ama kérdéssel állitanak be hozzá:

— Tekintetes fiskális ur, azt mondja meg nekünk, hogy voltaképen miért is nincs erdőnk, holott az 1848-ik esztendő előtt volt erdőnk.

— Azelőtt sem volt, csak a földesur ő méltósága engedte meg a galyazást és az épületfahordást.

— Jól van kérem. De hát a pakonyiaknak, a

bergóczíaknak, meg a dobóczaiaknak most is van erdejök; hogy van az, hogy nekünk még sincs?

— Hát ugy, hogy azok egészen más természetü erdőségek.

No erre már azután nevetni lett volna kedvök birák uraiméknak, ha egyuttal gyanakodni és boszankodni is nem támadt volna kedvök. Más természetü erdők. Ki hallott ilyent? Mintha bizony az erdőknek különféle természetök lenne; erdő — erdő. — Kihajt, kizöldel tavaszszal, és őszszel elhullajtja a levelét.

— Rogo, rogo, de ezt mind bőven megmagyarázza az 1769. Urbari II. cz. 8. §., 1836. 6. §., mely az egészet szabályozza. Urbarialis erdő egészen más mint a majorsági. Ez az erdő, melyről itt szó vagyon, az egészben a hétszemélynök ur tulajdon erdeje.

Még sem tágitottak.

— Igen kérem, de hát, ha jutott szántóföldből, ha kaptunk rétből, — legelőből, már tudniillik midőn tagosztály volt, hogy van az mégis, hogy erdőből nem kaptunk; a legelőnk határvonala épen ott szakad meg, az erdőt átugorja s azután megint ott következik a legelőnk többi része.

De már erre Kájusz urnak a fejébe kezdett menni a vér. De rogo, rogo.

Ki sem hagyták beszélni.

— Mi pedig azt szeretnénk, ha erdőnk is lenne, — óhajtanánk a pert meginditani.

Erre már azután meg is szédült Kájusz ur egészen.

— De rogo, rogo, én nem értem, voltaképen nem is értem, mit akarnak, hogy ilyenre számithatnak, ilyent kereshetnek; hiszen ez teljes lehetetlen, ostoba dolog, eszeveszett dolog valakinek jogos tulajdonát perrel megtámadni. Ne tegyék ezt.

Birák uraimék erre a szemébe nevettek, ott hagyták a faképnél s odakünt azután még sokkal rosszabb megjegyzést tettek rá mint az előbbi panaszosok.

— A vén Rogo egy régi rossz csont, — benne van a septemvir zsebében. Szerencsére jön a Lichtschinn doktor, az semmi esetre sem bolondult még meg annyira, hogy valamely perinditáson törje az eszét. Épen jókor, — kipanaszolja magát, de kézzel foghatólag is meggyőzi, mennyire alapos volt a sejtelme, midőn Szanybéralja békés nyugalmát féltette.

Lichtschinn doktor most is csak mosolygott rajta.

— De spektábilis, — mit mondana ön olyan doktorra, aki a jelentkezőkkel épen ugy bánnék, mint ön?

— De csak ön sem irna reczeptet egészséges embernek.

Lichtschinn doktor vállat vont, — s felelt egész komoly életbölcsészettel.

— Tudja, az emberek képzelgők. Miért ne

irnék olyant, ami nem árt nekik, ha egyszer őket csak ez nyugtatja meg. Inkább hisznek annak, mint ha azt mondom, hogy semmi bajok nincs. S azután, folytatta igazi jóakarattal, de egyuttal a más részre vonatkozva egy kis furfangos mosolylyal:

— Lássa, spektábilis, az ön uj kollegája egészen más ember, az nem utasit el senkit magától, az nem igyekszik az embereket egyeztetni, — az nem békit ki senkit.

Kájusz ur vállat vont.

Épen ezt nem szerette benne.

Már kezdettől fogva épen nem érzett iránta a legkisebb rokonszenvet. — S ha visszaemlékezik az uj kollegának nála első és egyetlen látogatására, még jobban idegenedik tőle. Nagy, magas, veres ember volt, — sunyi nézésü, — veres orru, épen nem rokonszenves alak. — És nem a legillőbben viselte magát. Olyan kétértelmü, olyan gyanus dolgokat pengetett — mintha két kézre czélozna, mely egyik a másikat mossa.

Ha kedélyesen, tréfaképen volt is ez mondva még sem volt helyén, s épen nem kellemes benyomást hagyott hátra maga után.

A doktor csak ismét felvette a beszéd fonalát s ismét csak a hamis mosolylyal.

— Azután az a kollega nem is olyan hamvába veszett legény mint a spektabilis; iszik, mulat, nemcsak tarokkozik, hanem ferblizget is a nagyreményü ifju tekintetes urakkal, — s azután kurizál is.

Megállt, — s kis szünet után, hogy nagyobb fontosságot nyerjen, titkolózó modorban folytatá:

— Most is amint jövök, képzelje, ott találom a Czankéknál, a léczes sorompónál. — És nem első izben. Hogy megnevetgélt, hogy elfecsegett ott a szép leánynyal. No ami azt illeti, a leány igazán gyönyörü is. — Gyönyörü nagy szemei vannak, s oly tüzesek, ugy forognak, ugy hányják a karikákat — bocsánat a hasonlatért, de találóbbat nem tudok — mint egy szép nyerges paripa szemei. És a szája. No, az is nagyon szép. Piros s az izzó vas forrósága ég róla. És azok a szép, páratlan, gyönyörü gömbölyü tagok — melyeket elefántcsonthoz, márványhoz hasonlitanék, ha a mindazokból készült faragványoknál, szobroknál elragadóbbaknak nem tartanám a női formák, női idomok tökélyes szépségeit, melyeken a vér lüktet a finom erekben. Hm. Spektabilis. Azt csak gondolja, hogy szakértő vagyok. A szép leányka a sorompó hegyén nyugtatá remek karjait és képzelje, ami barátunk, ami Kupás barátunk egy szép rózsabimbót kapott a gyönyörü Klárikától.

Ismét szünetelt, s ismét titkolózóbban kezdé.

— Tudja! Nem azért mondom, — de mikor igy elvonulva, — ön ért engem. — Ne én legyek az első, ki e hirt viszem. Hanem itt aligha rövid időn nem lesz valami.

S a doktor beszélt, csak beszélt tovább és nem

ment el, és egyszer csak kisül, Kájusz ur nagy rémületére, hogy valójában ő is peres ember.

Azaz, hogy nem épen ő maga.

Czank Antaltól hozott izenetet.

Szeretne a spektabilissel négyszem közt beszélni.

Erre már azután megszédült egészen. — Megfogózott a székben.

Hát már Czank Antal is megbolondult.

Mit mondjon erre.

Azt, hogy ne fáradjon hozzá, pár nap mulva meg fogja látogatni, bizonyosan; mindössze is valamelyik adósára neheztelt meg, ki kamathátralékban van, azt akarja beperelni. Addig majd kifujja a haragját.

És ő is kipiheni gyötörtetéseit. — Majd elmegy akkor, midőn nem zug igy a feje.

Ezzel ment, ment gyorsan a szabadba, — nehogy még valaki itthon szoritsa — sietett, — nagy szükségét érezte annak, hogy kiszellőztesse a sok mindenféle zavart dolgokkal agyon beszélt, agyon széditett fejét.

A part magaslatán állt meg, mely a templom és a plébános kertje mögött a völgyre nézett le, hol az Ömpöly folydogált meglassudva, közte s a falu között a nagy sürü erdő terült el vastag vén fáival, vadvirágos aljával s a késő ősz közeledtét jelező ritkult lombjaival.

— Azt az erdőt nézi az ur? — szólt valaki megette.

— Igen, — felelt neki, végig nézve a kérdezőn, oly hosszan végig, mint a milyen magas volt.

Sikár János volt az, a szenvedélyes vadász, madarász, a levélhordó, a régi bagós huszár, volthonvéd, a falu szája.

— Tudja-e az ur, hogy most már mienk lesz az az erdő?

— S ki volt az a bolond, aki ezt kendnek mondta?

— Az, aki sokkal többet tud mint az ur.

Kájusz ur nem felelt többé.

Most már azután teljes bizonysággal tudta, hogy milyen ember az ő uj kollegája. Tisztában volt vele.

Nem volt kiváncsi a közelebbi ismeretségre.

Sőt e pillanattól kezdve kerülte, — kikerülte amennyire látta az utczán. Meggyülölte, utálta is talán. Nemcsak — hanem szégyellette is. És mindinkább, inkább sajnálta ezt a szép, ezt a boldog, ezt a szegény Szanybéralja községét.

VII.

A Lichtschinn doktor egy mákszemnyit sem nagyitotta a dolgot, — lelkesülése, elragadtatása nem volt csodálatra méltó; a Czankék kisasszonya valóban feltünően szép, deli egy leány volt. Teljesen ki volt fejlődve, — egészen nekigömbölyödve. Ha a

keresztlevél nem mutatná, alig hinné el valaki, hogy tizenöt éves. — A keresztlevelet látta a doktor is.

A mellett nyájas, kellemetes volt a leány és szeretetreméltó, különösen a férfiakhoz. Czankné asszonyt zsenirozta is egy kicsit, hogy többet is nevetett néha mint kellett volna.

De ezt a rossz modort, mint sok más egyéb ferdeségeit, megmagyarázta gyermekkorának elhagyatottsága, s az, hogy nem részesült olyan nevelésben, mint ahogy születése és alakjánál fogva megérdemelte volna, — s végre, hogy a legnagyobb nélkülözésből cseppent ugyszólván a boldogság kellő közepébe. S ez bárkit is, nem még egy serdülő leányt, elragadhatott volna.

Ez különben éppen nem is a legnagyobb hiba. A bohóságot, a pajzánságot a kor hozza magával s elmarad. Meg lehet bocsátani. Legalább Czankné asszonyon kivül nem jutott eszébe senkinek a szegény elhagyott leánynak ezt bünül felróni, vagy pedig abból éppen rosszat következtetni.

Annak, aki olyan szép, annak sokat megbocsátanak; még azt is, ha egy kissé kaczér.

Czankné asszony sokszor czélzott erre is, és gyakran összevonta szemöldökeit. Ámde Czank ur átölelte, megsimitotta homlokát s azzal ki voltak a redők és a viszály is egyenlitve.

Mindez igen érthető volt. Czanknénak a leány idegen volt, Czank urnak a véréből származott. Czankné asszony a tisztesség és szerénység határai

között szeretett mozogni látni mindenkit; Czank ur ellenben nem látott ilyenkor egyebet, csak egy kis aquarel-arczképet, melyről a tükör alatt az öreg Czank mellett egy szép, deli ifju mosolygott a legszebb buzavirágszin huszárruhájában.

Ilyenkor tele futottak szemei könnyel. Öröme is volt, boldogsága is az a kép, büszkesége is.

Mindenkinek megmutogatta. Mindenkinek feldicsekedett azzal. Czank Lajos volt az. Az ő édes testvére, aki 1849-ben márczius 3-án elesett a csatában a hazájáért.

Tehetett-e róla, hogy a bohó, a nevető, a hamis, a csalfa szemü Klárikát olyan nagyon szerette. Az apja is olyan volt, olyan bohó, olyan nevető, olyan hamis, és éppen olyan csalfa szemei voltak.

S a közönség is inkább Czank urral mint Czankné asszonynyal volt egy véleményen. Kegyencze volt neki.

Hogyne? Egy leány, aki nemcsak elragadóan szép, de a mellett érdekes is. — Csak ugy kerül elő véletlenül, váratlanul. — És szép alakjával egy egész érdekes regény van összekötve. Regényes a származása és regényes a sorsa is. Atyja huszártiszt volt, távol Lengyelországból sietett hazája védelmére, hősi halált halt; a Közlöny megirta, de ott van a történelemben is, mint rohanta meg golyók záporában a bardócsai hidat, s ez által a csata esélyét diadalra emelte. Anyja lengyel nő volt. Tudják-e, mi az a lengyel? Az, aki legjobban szereti

hazáját. Az, aki egyedül küzd a szabadságért. Az, aki szenved, aki tűr, aki meghal és mégsem mond le soha, ki semmi szenvedések között nem veszti el lelkesülését, ki reménynyel bir ott, hol minden elveszett, hittel ott, hol nincs többé földi igazság, nincs többé isteni irgalom, és szeretettel, rajongással ott, hol nincs többé felebaráti szeretet és árulás; kegyetlenség bélyegezte meg az emberiséget, midőn veszni hagyták ott, ahol segithettek volna rajta. A szabadság eszméje és érzése együtt, az a lengyel.

S a legderekabb, legeredetibb volt az egész dologban az, hogy ezt legélénkebben, lelkesültebben a cs. k. járásbiróság fiatal irnokai és — szintén bocsánattal és tisztességgel legyen mondva — tollnokai hangoztatták, — kik néha egész karban együtt dalolták »a Búsúl a lengyel«-t a városi ifjusággal s a vidor telekkönyvezőkkel.

S mindez indult ki a szép Klárika iránti lelkesülésből, — s a szép Klárika kedveért.

Czank Antal ur háza is, attól az időtől fogva hogy Klárika előkerült, egyszerre látogatott lett. Esténkint társaság volt együtt s minden fiatal ember csak ugy törte magát a szép Klárika közelébe.

Némely rossz nyelv — mert kis városban ilyen is akad mindenütt — birálat alá vette a fiatalság udvarlásait. Az irigység, rosszakarat azt mondatta, hogy a széptevő fiatalság nem is annyira Klárika szépségeért, még kevésbbé hazafiságból lelkesül, — hanem azért, mert Klárikának egynehány ezer forintja

van a bácsikájánál, — sőt ha annak egyetlen beteges fia elhalna, egykor igen gazdag leány lenne.

Klárika pedig mind eme körülményekre igen keveset látszott gondolni; egyenlő szivesen mosolygott mindenkire, akár járásbiró-segéd, akár földesurfi, akár egyszerü irnok az. — Neki nem volt egyébre gondja, mint magát kicsinositani; az időt — különösen az estéket — vidor fecsegésekben tölteni, s ajkaival, szemeivel folytatni ama csalfa játékot, melynek csak egy komoly szándék nyilatkozatánál kellend horgonyát pihenőre vetni, — hogy azután a főkötő alatt, ujult erővel üzze tovább pajzánságait.

Ilyenkor riad föl azután Lichtschinn doktor az ő védenczének kifogyhatlan dicséretével, magasztalásával.

— Mily remek leány. Nem tesz semmi megkülönböztetést, semmi válogatást.

Ezt a modort talán Czank ur is helyeselte, de Czankné asszonynak épen ez nem tetszett.

Tudniillik: nem az nem tetszett, hogy nyájas, s talán egyenlően is szives mindenikhez, hanem az, hogy túlságos volt e nyájasságban, e szivességben. — Amit a férfiui hiuság nem lát meg, azt meglátja a nő.

— Ez a leány soha sem fog férjhez menni — szólott bizalmas együttlétében egyszer Czank urhoz. — Vagy ha megy is, nem megy becsületesen.

S azután megint egyszer később, de most egész haraggal, szinéből egészen kikelve, bántódva

közlött egy titkot, melytől nemcsak haragjában, de szégyenkezésében is megpirult egy kicsit.

— Gondold, a Klári mit csinált megint!

— Bizonyosan ismét suttogott, nevetkérezett valakivel, vagy épen a frakkját kaparitotta meg, s ugy marasztotta erővel, vagy épen a kalapját, a pálczáját, vagy a sárczipőit rejtette el. De hisz ezek mind gyermekségek. Gondolnod kell arra, édesem, hogy még nem egyéb mint egy éretlen gyermek.

— Gyermek! Egy nagy, kövér, trabális hustömeg, száztiz font sulylyal, s aki ugy tudja forgatni a szemeit mint akármely kaczér czigányleány; nem is tudom elgondolni, milyen lehet az a kör, melyben felnevelkedett.

— Jó! Jó! de hát mit csinált hát, arra térj már, kérlek; rózsabimbót adott valakinek, vagy talán ismét a kertbe vezette udvarlóját, s ott azután talán tovább is voltak mint illett volna; de ez, lásd, leányszokás; vagy meg engedte szoritani a kezeit, s hosszasan visszatartatni, szépeket mondatni, udvaroltatni magának.

— Igen igen! sőt többet is engedett. A kert alján a keritésnél, a vérem forr, ha rá gondolok.

— No hát egy kézcsókot, — ismétlé Czank ur szelid mosolylyal.

— Igen! igen! egy kézcsókot, de...

— Csak a tapasztalatlanság, — mentegeté Czank ur s még mosolygott is, s mintha e körülményből némi boldog érdeklődéssel következtetni is

akarna valamit, gyorsan kérdezé. — De hát kinek engedte meg? Ki volt, akinek megengedte?

— Éppen az, hogy ki volt? — Mert egy kézcsókban még magában semmi sincs, hanem hogy milyen körülmények között és ki adja azt a kézcsókot, az azután a valami, lesüti-e a szemeit vagy felemeli, megtartja-e arczszinét, vagy lángba borul; csak futva érinti-e a kezet avagy rá is tapad arra, mint a csiga a liliomvirág kövér levelére.

Czankné asszony végre nagy szégyenkezés, botránkozás közepett kibirta ugy mondani, hogy sem el nem sülyedt, sem el nem égett szégyenében, sem el nem pukkadt haragjában, ámbár nagy szörnyüködést jelentett a hangja.

— A Maxi!

A Maxi pedig nem volt senki más, mint a jó öreg Dávid gazda, a Pislants zsidó Maxija, amint átalánosan az egész városban nevezték. — A szép Maxika, a szobaleányok s kaczkiásabb, hányavetibb parasztleányok udvarlója és ideálja, ami nem is volt csoda, miután Maxi igazán gyönyörü fiu volt, göndörbarna fürtei, okos és tüzes nagy fekete szemei, mosolygó piros szája az emlitett körben ellenálhatlanná tették. S ha rossz és veszedelmes hirben állhat egy nő a kaczérságáért, — ugy Maxika is állott csapodárságaiért olyan veszedelmes hirben, hogy az teljesen elegendő volt nemcsak a maga, de rendesen szive választottjainak kompromittálására is.

És Czank ur mégis jóizüen elkaczagta magát:

— Kaczagj! kaczagj! — haragoskodék Czankné. — Én pedig azt mondom, ezen nincs kaczagni való. Ez a leány mindinkább-inkább messzebb megy, — s félő, hogy elmegy egész a botrányosig. — Félek, nagyon félek, hogy későn fogod észre venni, hogy itt többé nem nevetni, hanem aggódni kell. Minden esetre pedig szigoruan fellépni. Láttad volna, hogy mosolygott, mily olvadón nézett a szemébe amint ott bizonyosan órahosszan egymás kezét tartották. Nem szerettem a kifejezést azon az arczon, nem szerettem azt a nézést. Ah, ez már nemcsak szörnyüség.

S tette utána még nagyobb haraggal:

— Semmi esetre sem fogom tűrni tovább a házamnál, semmi esetre se várom be, hogy megrovasson, hirbe hozzon még bennünket is.

Czank ur szegény nagyon nehéz helyzetben volt.

— De hát mit csináljak vele, az isten áldjon meg.

— Férjhez kell adni — azt mondom — minél elébb.

— De kinek? — kérdé szorongva Czank ur.

— Annak, aki veszi.

Czank ur erre már azután siralmasan felelt.

— De ki csak nem dobhatom a házból. Ha nem kéri senki, nem mutatja komoly szándékát senki. Én magam csak nem kínálhatok meg vele valakit.

Hogy nejét engesztelje, szeliden megfogta kezét.

— Pedig hidd meg, édesem, nagyon jó leány a szegény.

— Ez? — kiáltott föl Czankné. — Ez jó leány

— és kikapta kezét férje kezéből. — Ezt mondod jónak, ezt az alattomos képmutatót? Majd meglátod még. — Majd ki fogod ismerni. — Én nem hiszek neki, — s nem szenvedhetem azóta, mióta olyan nagyon tudakozódott az öröksége felől.

— De, édesem, az csak érdekelheti, tudakozhatja szegény.

Czankné asszony minden mentegetésre csak jobban neheztelt, s végre azután határozott szemrehányás volt az, a miben kitört.

— Minek is fogadtad ide a házadba! Meglásd, — megsiratjuk.

Czank ur ismét öleléssel szeliditette.

— De édesem. Ez csak nem fogja tizennyolczéves házasságunkat megzavarni.

— Még ott van a kertben, — hisz különben mindig ott van — menj és beszélj vele, ha azt akarod, hogy meg legyek nyugtatva; — beszélj vele határozottan, beszélj a lelkére. Ne kiméld. Légy szigoru. Utasitsd, mihez tartsa magát, ha tovább is e háznál kiván maradni.

És Czank ur ment a kertbe, lassan, lesütött, gondolkozó fővel.

A lombok, a madár hamarább elhagyják a kertet mint a virág és a leány. A virág ott kuczorog, mig a dér meg nem öli, — s a leány, mig csak egyetlen virágot talál.

A szép Klári tehát még a késő októberben is legszivesebben elmulatott a kertben. Czankné néni

dorgáló tekintetét, szelid magaviseletet követelő szemeit sem látta ottan; s a mellett az udvarlók is nyájasabbak, vidorabbak, kellemesebbek voltak a szabadban mint a rideg szobákban.

Még az uj ügyvéd, Kupás ur is, egészen más ember volt itten. Egészen meg volt fiatalodva. — Mig a szobákban csak a néma bámulásig, vagy legfölebb a viztöltésig terjedt udvarlása, — itt nemcsak beszélt is, de nyájas, mosolygó lett, szépeket, hizelgőket tudott mondani akár egy fiatal tollnok.

Sőt többet is mondott; senki sem mondott még annyit. Néha-néha egész véletlenül, mintha azonban még koránlotta volna elárulni e titkát, oly önkénytelenül, de oly melegséggel, melyet lehetetlen volt félremagyarázni, valami életboldogságról is beszélt, s olyanformán, hogy annak a boldogságnak a koczkája gyönyörü szép leánykezekbe van letéve, s ha az a kéz azt a koczkát eldobná, meg tudná kapni, ragadni azt a kézzel együtt, s azt a kezet agyon meg agyon halmozná csókjaival.

A rut ember — vagy, amint Kájusz ur mondaná, — a czudar ember arczán ilyenkor egyszerre valami kevésbbé rideg, valami melegebb sugár futott végig, amint a szép leányka szemeibe nézett. — Arczán valami gyenge fény igyekezett kellemkedni, — egy igazi, de azért mégis visszatetsző mosoly. — Nem az elkésett virág azon a vén akáczfán, mely megmosolyog még utóljára s tavaszt hazudik őszszel a hulló levelek mellett, — hanem a vén Mátyás-

madár rikácsoló erőlködése, amint a gerlicze turbékolását akarja utánozni.

A rut ember, — vagy amint Kájusz ur mondaná — a czudar ember, valóban szerelmes volt a szép fiatal leányba, kinek kezét tartotta. — Ugy van; — a kertben, a hervadó komló-lugasban, előtte a legszebb égő szerelem, phlox, vervena, vanilia virágok, a tüzszemü merész zinniák, az illatárt lehelő rezeda és violák, a pompázó asterek s előtte a még mindezeknél szebb, kellemesebb leány, édes mosolyra nyiló ajkaival, igérő szemeinek olvadó odaadásával. — Kupás Péter ügyvéd udvarolt életre, halálra.

Kupás Péter, a gonoszlelkü ember, — kinek esze életében soha sem járt máson mint csalárdságon, embertársai megrontásán, — e pillanatokban óhajtást érzett a gonoszság földéről fölemelkedni nem ugyan a magas mennyekbe, hanem minden esetre egy gyönyörü szép leány piros ajkáig, ivrehajlott fehér karjainak büvös és mámoritó öleléseibe.

Kupás Péter udvarolt, de kurizált vele együtt a Tyuki is.

Szerelmes volt, de az a szerelem számokat is csatolt magához. — Szerelmes volt, de az a szerelem nem a lélek magasztos hevülésében emelkedett, hanem a női bájak mámoritó, széditő bámulásába tapadt s nem is a lélekkel, hanem a szemek sovár nézésével, óhajtásával.

Szomoru látvány volt az. Egy ötven éves, rut veres ember, kinek redők voltak már homlokán,

apró szemei alatt ott voltak a puhatag duzzadások, szemei végén a háromágu ráncz, orra hegyén a fényes vörösség, mind-mind azok az őszi virágok, ékességek, melyeket az előhaladó kor, a szakmányos borital, a korhelység hosszas üzelmei hoznak magokkal egy rut arcz még inkább eléktelenitésére. Egy megrögzött vén korhely ömlengett egy viritó szép, nevetgélő leánynak, — mint midőn a vén delnő nyári mulatságon virágok között parádézva kaczérkodik igy zörgős csontjaival a kivágott ruhában, — vagy a vén komédiás tánczol, mereszkedik igy a kifeszitett kötélen, hahotázva, dobálva a rézgolyókat.

S mindez csak azt jelenti, hogy vénségére is megbolondul az ember, s ha megbolondul, aligha vesztét nem érzi.

Szomoru látvány volt ez, de nem az volt benne a legszomorubb, hogy egy rossz vén korhely ömlengett egy szép viruló leánynak, s nem is az, hogy eme szánalmas udvarlást a viruló szép leány szivesen fogadta, hanem az volt a legszomoritóbb, hogy nemcsak szivesen fogadta, de inkább azt lehetett mondani, ő udvarolt jobban, ő veté a csábitóbb, merészebb s határozottabb hálódobásokat szemeivel, mosolyaival.

S ne bolonduljon meg a Tyuki ilyen forró epedő nézésekre, ne bolonduljon meg az érzelmes, czélzatos kézszoritásra, — s midőn ilyen gyönyörü gömbölyü kar pihen meg a karján, — s midőn felé hajol a leány suttogva oly közel, hogy az őszi

lanyha szél arczához legyinti sötét fürteit, mint egy lenge fátyolt.

Ki kívánhatná azt, hogy ne bolonduljon meg a Tyuki, kire soha életében nem nézett még szép leány ilyen szerelmesen, s nem beszélt vele ilyen édes mézes-mázosan soha.

Ebben a korban nem halnak meg a szerelemtől az emberek, hanem megbolondulnak.

Hanem a bolondulásnak és megbolondulásnak azután különbözők a nemei.

Bizalmasak voltak már egymáshoz nagyon, de azért Tyuki még sem merte a határozó szót koczkáztatni, nem hazudtolta meg a macska természetét, a macskáét, mely szerelmes is, nyalánk is, de azért mégis körülsétálja mindig elébb a helyet, honnan lopni készül, — még a szintejfelnek is csak a legszéleit érintgeti először nyelvével, ha nem éget-e, kisérletül.

— Tudja-e a kisasszony, hogy velem nagyon megszerettette ezt a helyet. — Vándormadár voltam eddig, — egyik helyről a másikra bujdostam, — de most már aligha fogok innen távozni valaha.

A szép Klári csak nevetett, — mindig nevetett, midőn hirtelenében nem tudott mit felelni.

A Tyuki folytatá:

— Hanem, édes kisasszony, — tudja-e azt, hogy mivel szokták azután egészen megszoktatni a galambot a kedves leánykák?

Még galambhoz merte magát hasonlitani.

Klári ismét kaczagott, de felelt:

— Mézes buzával etetik, — tevé utána egész közönségesen, minden finomság nélkül, a helyett hogy ajkaikról — a szájokból.

— Oh istenem! — sóhajtott föl erre Tyuki, boldogságtól áradozva, — de azért még sem merte a szép piros ajkat, mely egészen közel hajolt hozzá — megcsókolni.

Azután ismét szünet állt be köztük, sőt több mint szünet. Tyuki elvette karját, s csupán azzal a forró, égető nézéssel meredt rá, melyben minden érzését kifejezte.

Klári pedig összerántotta ajkait, — boszankodott, — s midőn Tyuki ismét kérdené:

— Tudja-e azt, édes kisasszony?...

Türelmetlenül, nem is várva ki, mit akar mondani, boszusan felelt neki:

— Tudom.

Ezuttal azonban Tyuki egészen más hangon kezdte, más kifejezést öltött, némi fontossággal, némi komolysággal, de amelyet mégis melegség szinezett, vette föl ujra a szót.

— Tudja-e, hogy mielőtt itt láttam volna, már én ismertem a kisasszonyt?

— Mielőtt látott volna, ismert? — nevetett Klári, mert ez igazán alkalmas volt előtte a nevetésre, de egyszerre csak megszünt ajkainak nevetése, midőn az udvarló azzal rekeszté be előbbi szavait:

— Sárkutról!

— Engem? — szólt ekkor a leány némi ijedéssel, de egész ravasz jámborodással, — nem emlékezem, hogy láttam volna, vagy ön látott engem?

— Én nem is mondom, hogy láttam. Hanem láttam, ismertem azokat, akik a kegyed körülményeinek közelebbi ismerői voltak.

S folytatá hizelgéssel:

— És szerencsés voltam már akkor kegyedért tenni valamit, érdekeit, ügyeit védeni, megmenteni vagyonát, melyet el akartak sikkasztani.

— Vagy ugy! — felelt a szép leány könnyült lélekzettel, s hallgatta tovább érdekelten a Tyukit.

Tyuki kivette zsebéből jegyzőkönyvét és olvasta onnan:

»*Czank Klára* született 1840-ben. *Atyja: Czank Lajos* † 1849-ben. *Anyja: Stromszky Hedvig* † 1847-ben. *Gyámja:* Farkas Márton. *Tőkéje:* 6000 forint, *mely kamatozik:* 1849 *márczius* elseje óta.«

Klári szerényen mosolyogva bólintott fejével.

— Igazán, ön igen jól van értesülve; az az én szerény kis vagyonkám.

— És a szerény kis vagyont egy aláváló gazember el akarta tagadni, ráfogta, hogy az magyar bankjegyekben adatott át a kezeibe, de szerencsére én megvédtem, bár ismeretlenül is a kegyed érdekét, — most már meg van mentve; az a semmirevaló, amint legutóbb értesülök, exequálva van. Most

már nincs egyéb hátra, mint a tulajdonra rátenni a kezét.

— Igen, uram, — folytatá Klárika a felvett ravaszság és álszerényeséggel, — de én azt a tőkét nem vehetem kezemhez mig férjhez nem megyek, s akkor is nem az én dolgom lesz az, hanem azé, aki engem egykor elvesz.

Tyuki visszatette zsebébe jegyzőkönyvét s helybenhagyólag felelt:

— Magam is abban a nézetben vagyok, hogy ne is bolygassa addig a kisasszony; kivévén, ha nagykorusittatni ohajtaná magát.

— Nagykorusittatni. Én nem értem mi az? S mit akar ön azzal?

— Az azt teszi, hogy képes legyen érdekeit maga megvédeni.

Klári csábitó mosolyt öntött rajta végig.

— De ha ön megvédte eddig, miért ne lenne szives ezután is védeni?

Tyuki is mosolygott, de habozva vállat vont.

— Csakhogy ez, édes kisasszony, némi részben kellemetlenséggel jár.

— Hogyhogy?

— És meglehet nagyobb családi kellemetlenséggel. Igen nehéz pillanatoknak tehetné ki magát. Talán nem is maradhatna tovább e fedél alatt.

Klári most már még nagyobb érdekeltséggel kezdett figyelni, sőt némi szorongást is mutatott. Persze annak valódi okát nem ismerte Tyuki.

— Nem értem önt. — Mi az, amire céloz?

Tyuki határozott érzéssel ragadta meg kezét.

— Az, — édes kiasszony, hogy kegyednek nem az a nyomorult 6000 forint a vagyona, mely a sárkuti árvák pénztárában elhelyeztetett, hanem sokkal több. Az, — hogy kegyed rutul meg van csalva.

Klári arcza egyszerre ujra lángolt, — szemei ujra tündököltek, sőt kapzsi örömmel kapott is a hallott szavakon.

— S be tudná ön ezt bizonyitani, — ki tudná ön ezt keresni, — szólott a Tyukihoz nagy hevüléssel.

Tyuki ismét határozottan felelt.

— Biztositom kegyedet.

Klári szivére tette kezét.

— Akkor én is biztositom önt hálámról, végtelen nagy hálámról; — érdeme szerint fogom megjutalmazni.

— Hálájáról biztosit, érdemem szerint fog megjutalmazni, — nyögé fanyar mosolylyal a boldogtalant játszva Tyuki.

Klári hevesen, neki gyulva ragadta meg szép fehér kezével a kezét.

— Hozzá megyek feleségül.

S Tyukival egyszerre elveszett a világ, egy szép gyönyörü leányt tartott a karjai között, ki gömbölyü karjaival átfonta a nyakát, s annak a csunya tüskés bajusznak megengedte szép piros ajakát csókolni.

Midőn Czank ur a lugashoz érkezett, már egé-

szen kész határozattal lepték meg ott s kérelemmel beléegyezéseért.

Szegény Czank ur ugy elbámult, hogy alig birt felelni.

S mig Czankné asszony egész örömmel fogadta a kedvező hirt, és senki sem volt oly boldog a városban a mai napon mint ő; addig szegény Czank ur szomoruan bólintgatott fejével, amint a hamut kiverte a pipájából a bádog szelenczébe.

— Bizony csak olcsó a szegény leány!

Tiszta szivéből sajnálta, majdnem megkönyezte azt a szegény bolond leányt.

A város, az egész közönség is igy fog vélekedni mint Czank ur. Szeretik, sajnálják, de azért, ha kenyértörésre kerülne a dolog, a fiatalok közül még sem vállalkoznék senki vőlegényül.

A szép menyasszony pedig, amint kikisérte vőlegényét s hosszasan elnézett utána az utczán, nem azért nézett, hogy lássa a meddig csak láthatja, hanem azért, hogy eltünt-e már végképen, s egész biztosan mosolyoghat-e már a szép Maxikára, akinek tudja isten mi módon, mindig csak arra vitt az utja.

VIII.

Másnap azután Kupás ügyvéd ur egy kis komoly beszélgetésre hivta föl Czank Antal urat; s ennek a beszélgetésnek lett a következménye, amit

Czank ur a Lichtschinn doktor ur által izent Sujtás Kájusz urnak.

Czank ur azon egész nap, sőt az utána következőn is nagyon szomoru volt, s még szomorubb azért, mert a Kupás ur által megpenditett dolgokat épen nem volt bátorsága nejével közleni, — s akivel szivesen ohajtotta közleni, Kájusz ur még harmadnap is, azontul is csak várakoztatott magára.

Nem állhatta tovább, ami irása vagy okmánya volt a háznál, összeszedte magához kézi táskájába. — Kinos, szomoru munka volt ez, — reszketett a keze, mig tette, szive el-elszorult, kivált ha arra az aquarell-arczképre tekintett a falon, — mely jóságosan mosolygott rá, mintha bizodalmat akart volna önteni belé és bátorságot.

Ő is visszamosolygott rá fájdalmasan, mintha csak azt felelte volna neki:

— Hiszen te nem tehetsz erről.

Azután kileste az alkalmat, midőn észrevétlenül távozhatik, — kilopózott csendesen a kis ajtón. — A táska nem volt nehéz, de nehéz volt a szive, a táska sulya épen arra nehezedett.

Szomoru ut volt ez, nem gondolt arra soha életében. Fáradsággal, tiszta lelkiismerettel szerzett vagyona és becsülete lett megtámadva, családi, testvéri, becsületes rokoni érzései lettek megsértve, — csalással volt vádolva, — hogy megcsalta és csalja folyvást a halottakat, kik ellene nem bizonyithatnak.

Mindenütt megbámulták amint ment. Járása

csüggeteg, arczszine sápadt volt, — s komorsága nem illett egy örömapa szerepéhez.

Még a levélhordó Sikár János is nagyon megnézte amint egy levelet adott át neki.

Gépiesen elvette, zsebre gyürte a levelet, s menni akart odább.

— Nézze, olvassa el legalább, nemzetes uram, — szemtelenkedék Sikár János — majd akkor tudhatja meg azután, hogy öt garast érdemlek-e vagy tizet.

Annyira el volt bajával foglalva, hogy nem értette el a gorombaságot; — ahelyett pontosan engedelmeskedett, feltörte a levelet.

Elkezdte olvasni, — olvasta és azután megint olvasta figyelemmel, — miközben egyszerre felélénkültek szemei. — Arczát gyenge pir sugarazta át, valami sejtelmes öröm gyorsan felszökkenő sugalmas hevülése, zsebeihez kapott, egy ezüst huszast vett ki s markába nyomta Sikár Jánosnak, s még az is eszébe jutott, hogy szives nyájassággal hozzá forduljon s az örömért, melyet okozott, jóságosan mosolyogva megkérdezze Sikár Jánost, ki egy nagy fejszét vitt a vállán:

— Hát maga, János, hová indul azzal a fejszével?

— Az erdőt vágni, uram.

— Hiszen még csak jóformán most hull a levele.

— Mindegy! Ugy kell azért azt, uram, —

mert azzal is ki kell jelenteni, hogy folyvást a birtokában voltunk, — mint a prókátor mondja.

Mit törődött ő azután erdővel, Sikár Jánossal s a többiekkel is, kiket Sikár János harsány kiáltozással biztatott maga után; mintha csak kicserélték volna, könnyeden vitte tovább a táskát, s arcza egészen ki volt derülve, nekividulva, midőn Sujtás Kájusz urhoz belépett.

S amint kivül az ablak alatt, a lejtősön lefelé, nagy zajjal elhaladtak a fejszés csoportak a Sikár János bandája után, — s elrobogtak egymásután a szekerek és kocsik, — mert mindenki ment, sietett az önkényüleg elfoglalt erdő felé, a legutolsó is, aki csak mozdulhatott a kisvárosban. Természetesen nem maradt el senki az ingyen-zsákmánytól; — midőn Kájusz ur a legvégső kocsi elrobogásával az ez esemény fölött támadt boszuságát is kifujta, s Czank urhoz az elmaradhatlan rogóval odafordult.

Czank ur a következőkben beszélte el aggodalmas ügyét-baját Sujtás Kájusz urnak:

— Szegény boldog emlékü édes atyám, néhai Czank Ágoston, kertész volt Szanybéraljai ur ő méltóságánál, sőt már az édes atyjánál is. Szegény fiatal ember volt, midőn az uri családhoz került, de azután az isten különös jóvoltából, — szintugy önszorgalma, mint a jó urak által, — félszázados szolgálatának hálás elismerése következtében, szép vagyonkát szerzett össze magának...

— Tudom rogo, tudom.

— Szükséges elmondanom mindent részletesen és körülményesen. — Az atyám vagyona állt tehát a házból, melyben jelenleg lakom, melyet én még két szobával nagyobbitottam, a belső telekből, melyet a szomszédoktól egyes vételekkel, a mostani nagy terjedelmességre én egészitettem ki s én szereltem föl, tettem értékesebbé a csinos melléképületekkel, — állott továbbá két egész telek földből, melyet én még részint saját keresményem, részint nőm hozománya erejével, midőn haza jöttem lakni az édes atyámhoz, 1845-ben megszaporitottam még másik két telekkel, azután megint pár évvel később még két telekkel, — és azután megint két telekkel.

— Helyesen, igen helyesen.

— De még ez mind édes atyám életében történt.

— Rogo, rogo, értem rogo.

Ez azt is tette, hogy az ügyet figyelmével megajándékozta.

— Még akkor, midőn testvéremmel nem voltam megosztozkodva, midőn még közösben gazdálkodtam.

— Rogo! értem rogo.

S ez ismét azt jelentette, hogy a szóba hozandó ügyről kezd valamit sejteni.

— Az alapvagyon akkori értékében, — tekintve a tőkepénzeket is, melyeket édes atyám nekem használatra átadott, s melyek mennyiségét, ha kell, ki is tudom mutatni, — összesen megérhetett 20.000 forintot. — Ketten voltunk csak testvérek,

Lajos öcsém, ki főhadnagy volt a Würtemberg-huszárezredben, — Lengyelországban megházasodott, s egy kedves kis leánykája volt, és én, kinek, midőn a kincstári erdészettől haza kerültem, már akkor is hat élő gyermekem volt.

Czank ur kivette kezkenőjét és megtörölte szemeit.

— Azóta elhaltak mind, csak egyetlen egy maradt. Mi Lajos öcsémmel nagyon szerettük egymást, s ha talán azt mondanám, hogy én jobban szerettem őt, vétkezném, mert ő szeretett engem jobban. Csupa szeretet, csupa sziv, melegség és igaz érzés volt ő. Ha hallgatok, osztályra nem is lett volna közöttünk szükség, ő jó szivének egész szeretetével, könnyelmüségével, mindenről lemondott volna a javamra, csakhogy, tekintve sok gyermekemet, jó módban hagyjon, boldoggá tegyen. Ha ennyire nem is, de legalább erőszakolta annyira a dolgot, hogy a huszártiszti fölszereléseit s más egyéb előbbi előlegezéseit föl kellett venni a számadásba. A forradalom első évében julius 14-én történt az, midőn tizévi elszakadás után ujra láttuk egymást. Akkor kötöttük az egyezséget, melyben elősorolva, megnevezve egyenkint az atyám vagyonának részeit, Lajos öcsém átadja, átengedi egyedüli tulajdonomul egyszerre és készpénzben lefizetendő 6000 forintért s elaggott édes atyánk holtig hű gondviseléséért.

— S megvan-e ez egyezség? — szólt mohó gyorsasággal közbe Kájusz ur.

— Megvan.

Kájusz ezt az ügynek megnyugtató befejezéseül tekintve, vállait felvonta és szétterjeszté tenyerét.

— Rogo! — Ugy tehát itt nincs, és nem is lehet semmi baj.

— Magam is azt gondoltam! — felelt Czank ur, — hanem pár nap előtt hozzám jön Kupás, és jegyese érdekében komoly beszélgetésre hiv föl.

— Mindjárt gondoltam, — rogo, egyszerre gondoltam.

— Megjegyzéseivel, észrevételeivel oly zavarba hozott, hogy valóban a legkomolyabban megdöbbentem. Azt mondta, hogy az az egyezség érvénytelen, s hogy ő képes leend azt megdönteni, nemcsak azért, mivel még édes atyánk életében köttetett, de más okból is, és meg is fogja dönteni.

Sujtás ur, ki szintén összeránczolta homlokát, a gyülölt kollega neve hallatára, szörnyüközött.

— És rogo, rogo, — csakugyan olyan szemtelen az az ember, hogy alig teszi még lábát a családba, már is perelni akar?

Czank ur keserüen mosolygott.

— Azt is, de mást is, miután épen most foly a telekkönyvezés, egész egyszerüen és röviden minden vagyonomnak felét a jegyesére kivánja átirattatni.

— De rogo! Az ön vagyonát? Hiszen ez borzasztó, — sőt már ez nemcsak szemtelenség, de gonoszság is.

És Sujtás ur összecsapta kezeit.

— Határozottan kijelentette, — ismétlé Czank ur.

Sujtás ur egészen dühbe jött.

— És vajjon mivel véli elérni ezt az a gazember?

Kájusz ur arcza egy nagy kérdőjel, nagy várakozás volt e pillanatban, minden vonása mutatta nemcsak az ember, de a szakférfi kiváncsiságát is, hogy valami meglepőt, de egyszersmind valami kellemetlent, valami megbotránkoztatót vár.

Csak valami megdöbbentő jöhet olyan gazembertől.

Czank ur nem hagyta soká kétségben, azonnal megfelelt.

— Fenyegetett, hogy fenyitő pörrel fogja megtámadni az egyezséget, ha békességesen ki nem egyezem.

Sujtás ur nagyot rivalgott.

— Tudtam, hogy csak gazemberség telhetik ki ilyen gazembertől.

Ismét az ügyhöz szólt.

— S mivel támogatja fenyitő pörét?

— Azzal, hogy megcsaltam testvéremet, hogy a vagyon nagyobb részét elhallgattam, magaménak tartottam vissza mindent, melyeknek, mint még az atyám életében és a közös vagyonban szerzetteknek, közösökül kell vala tekintetniök, s hogy öcsém Lajos csak azokról a részekről mondott le, melyek az egyezségben elő vannak sorolva.

— Tudtam, tudtam, hogy valami gaz fogást

talált ki, — rivalt föl Kájusz ur, — tudja a zsivány, fogas a zsivány.

S dühösen nagyot ütött az asztalra, hogy porzó, tentatartó, olló összezörrentek egyszerre.

— Tehát perelni fogunk!! Csuffá teszem, megbuktatom a gazembert, letépem a maszkot a képéről, kibizonyitom, hogy ez egy alávaló, egy semmirevaló, egy huzóvonó, egy nyuzó, egy csaló, egy békességbontó, emberrontó, zenebona-csináló, lázitó, népbolonditó gazember, zugprókátor, tyuki prókátor. Kibizonyitom, mert ki is kell bizonyitanom. Ime ma is mi történik. Ezek a szegény bolond parasztok. Valamennyinek elment az esze. Ki kell bizonyitanom, hogy régen föl kellett volna akasztani. Rogo. Rogo. Mert meg tetszik látni, ki fog sülni, ki fog világlani, hogy ez egy nagy gazember. Egy nagy gazembernek kell ennek lenni. Még embert is ölt ez már. Meg tetszik látni. Embert ölt. Embert ölt. Letiprom, becsukatom, fölakasztatom, elvetetem a diplomáját.

Jól esett neki, hogy egyszer már kipuskázhatja mérgét azért a két kéz-mosásért.

— Majd adok én neked azért a szemtelen dehonesztáczióért. Csak menj bele a dologba. Csak ebbe a dologba merj belemenni.

Czank urnak kellett végtére is a jó Kájusz urat lecsillapitani.

— Hiszen nem érdemes ezért ilyen nagyon haragudni, meglássa, hogy nem érdemes.

— Ugy van, az az ember még erre sem érdemes

Kezdette azután Kájusz ur egészen más hangon és egészen más oldalról:

— Csak rogo, egyen csodálkozom, — azon tudniillik, hogy miként és mi módon egyezhetett bele a nemzetes ur huga, — annak a bizonyos embernek — még a nevét sem akarta ajkaira venni — ilyen föllépésébe. — Vagy talán nem is tudott róla.

— Tudott róla! — felelt Czank ur szomoru kifejezéssel.

Sujtás ur megcsóválta fejét a mai kor romlottságán.

— És elszivelte ezt neki a nemzetes ur a saját tulajdon házánál?

— A szegény jó öcsém leányát néztem benne, — felelt Czank ur olyan hangon s oly czélzattal, hogy annak értelmében, ha az Kájusz ur figyelmét megragadta volna, másféle magyarázatot is kereshehetett volna.

— No már, ha a nemzetes ur testvérének a leánya is, meg tetszik bocsátani, de én nem vonakodom róla ezért a legrosszabb véleményt kimondani: kigyót melengetett keblén a nemzetes ur.

— Ugy van, kigyót melengettem, — felelt Czank ur — de Kájusz ur csodálkozására, mosolygott hozzá, amint ezt ismételte. — De ki gondolná azt, kinek jutna még csak eszébe is, hogy egy szép serdülő leánynak minden szavában, minden mosolyában, egész magaviseletében csak hazugságot, alakoskodást keressen? — Én a legjobb szivvel, legforróbb,

igazi rokoni szeretettel vettem őt magamhoz, midőn messze utjáról, ugyszólván majdnem elhagyatott, lerongyollott állapotban érkezett hozzám. Véletlenül, váratlanul toppant be egy este. A Sikár János vezette. — A községi tudakozódás, a törvényszéki végzés, gyámja lemondásáról, csak sokkal később érkezett meg. — A leányt szivesen fogadtam, — jó leány is volt akkor, szeretetet, igaz ragaszkodást mutatott hozzám. — Nem néztem igen sok kifogás alá eső magaviseletét, nyers ferdeségeit, neveletlen, zabolát nem ismerő modortalanságát; szeretettel fogadtam karjaimba, mert testvérem árváját tekintettem benne. — A ferdeségeket apródonkint, lassankint le fogja vetkezni, hozzá fog szokni a finomabb élet modorához, melyre megtanitani, oktatni nekünk áll legközelébb kötelességünkben. Ugy van ügyvéd ur! Lelkiismeretet csináltam magamnak a dologból; a ferdeségekért, visszásságokért, a nevelés elhanyagolásáért, elhagyott állapotáért, melyben eddig szenvedett a nyomorult, felelőssé is tettem magamat, s megesküdtem lelkiismeretes gonddal, szeretetteljes figyelemmel, lehető gyorsan visszapótolni az elveszett időt; kiirtani, kigyógyitani ama hátrányos visszásságokat, melyek nekünk nem egyszer pirulásokat is okoztak. Pedig, lássa ügyvéd ur, én a legkisebb részben sem voltam oka elhagyott állapotának. Kezdetben jóformán azt sem tudtam hol van, él-e, hová tette őt szegény atyja sorsának szomoru sejtelmében? — Később, midőn két év mulva hivatalosan

értesittettem felőle, — meg voltam nyugtatva, sőt örültem a tudósitásnak. — Becsületes és igen jómódu emberek vették oltalmukba, örökbe fogadták. És ki hitte volna azután az emberi gonoszságot; ugyanazon jószivü emberek, kik felfogadták, elcsapták, elüzték az árvát a nagy világba, midőn a leánynak legtöbb igénye, legtöbb szüksége lett volna a világban a pártfogásra, — elüzték, mert a leánynak munkatehető kora immár megszüntette, hogy tőkéjének kamatait felszedhessék. Nos, uram? Ügyvéd ur! Hát az ön szive is nem mozdult volna meg, mint a pelikáné, mely vérét is kitépi táplálékul az övéinek, vagy mint a vadé, mely sárkánynyá válik, ha az övéit tiporni látja.

Kájusz ur morzsolta a pipaszopókát a szájában.

— Persze, persze, a pelikán és a sárkány. Ugy van. Igazán szerencsétlen sorsa volt a leánynak, annyira, hogy ha a hálát nem ismeri s nemesebb érzésekről nincs fogalma, arról sem tehet...

— Magam is igy gondolkoztam akkor s megbocsátottam neki. Annyival inkább, mert a leány rendkivül nagy ragaszkodást mutatott hozzám, igazi nagy és mély szeretetet. Ha más iránt néha nyers volt is, irányomban figyelmet tanusitott s most tünik föl nekem, hogy — csak azóta változott meg egy kissé, csak azóta lett némileg kihivó, föl sem vevő, mióta ez a rossz ember megközelitette a szivét.

— De meg nem foghatom, hogy olyan szép,

gyönyörü leány miként szerelmesedik bele egy ilyen rut gézenguzba.

— Csak tessék kihallgatni, — még sokkal több lesz itt, amit nem lehet megfogni, pedig meg kell fogni, kérem alássan, ha csak lehet, ügyesen meg kell fogni.

Kájusz ur azután nagy érdekeltséggel közelebb huzta a széket.

– Rogo! Rogo!

Azaz: tessék hát folytatni.

— Azon tetszik csodálkozni, hogy mi módon szerelmesedhetett bele egy olyan szép leány egy ilyen rut gézenguzba? Azon én is csodálkoztam. Most már értem azt is. Két bün találkozott és örvendve kapott egymáson. — A leányt a nagy vagyon széditette meg, a kinálkozó nagy szerencse, melyet a ravasz gazember fedezett fel s igért meg neki.

— Oh, igy hát már egészen el van rontva az a szerencsétlen teremtés. Nem is kellett volna megengedni neki vele társalkodni; s ha talán lehetne még segiteni, miért ne segitenénk; a fiatalság sokszor magához tér hibáiból, megjavul — meg kellene gátolni, megszüntetni ezt az egész házasságot, kitenni a szürét annak a zsiványnak, — hiszen a nemzetes ur ezt tehetné is.

Czank ur ismét azzal a kétértelmü mosolylyal felelt.

— Megvallom, akkor nem gondolkoztam igy.

— S ha a leány nem akarna Czank urnak

engedelmeskedni, javulni, ám legyen testvérem leánya vagy nem, — semmit sem törődném vele, a mire fönnebb is céloztam már, biz én kimondom, elüzném azt is azonnal.

— Megvallom, szinte nem igy gondolkoztam akkor.

— És most már igy tetszik gondolkozni?

Czank ur most is egész határozott mosolyával felelt.

— Most már igy gondolkozom. — Tessék ezt elolvasni.

Azzal zsebébe nyult, s átadta Kájusz urnak az összehajtott, összegyüremlett levelet kibontás és elolvasás végett.

Bámulatos dolog volt abban mindjárt az elején. Megfoghatatlan. Igaza volt Czank urnak, valóban több is következett, mit alig lehetett egyszerre, hirtelen, és gondolkozás nélkül megérteni.

Ugyanis valami Závár Mihály és valami Gajzor Lajos becsületes sárvidéki emberek, arról értesitik Czank Antal urat, hogy a napokban meg fogják lepni látogatásukkal, s elhozzák neki unokahugát Klárikát, ki csak imént, alig egy pár hó előtt épült föl hosszas betegségéből.

— Hiszen itt van Klárika? Hát hogy lehetne ottan egy másik is?

Két Klárika, — két unokahug egyszerre.

— Nos, tetszik ezt érteni?

— Nem egészen.

— S melyiket véli az igazinak?

— Mindenesetre azt, aki magát okmányokkal, — mint például keresztlevél is — igazolja.

— Akkor csak tessék tovább olvasni.

S mikor azután Kájusz ur egészen elolvasta a levelet, — ragyogó arczczal fordult Czank urhoz, miközben alig találta helyét örömében.

— Tetszik tudni, tetszik tudni, mit fogunk csinálni mostan?

— Mit? — rivalt föl Czank ur — hát a képükhöz tapasztjuk a semmirevalóknak ezt a levelet. A leányt kidobom a házamból, — Kupás uramnak pedig a szemébe kaczagok.

Kájusz ur fölemelve szemöldökeit, fölemelve mutatóujját, csendet, titkot s figyelmet intett.

— Rogo! A világért sem. — Kiegyezünk szépen Kupás urral.

Kiegyezést emleget? Hiszen az elébb még perelni akart dühösen. És most már még csak nemis dörgött, nem is zugott haragosan, hanem mosolygott, még pedig furfangosan.

— Nem! Nem! csak hadd legyenek egymáséi. Majd én meg is irom az egyezséget. Hisz egyik kéz a másikat mossa. — Azután szép, fényes lakodalmat csapunk. Még násznagy is leszek, ha kellek. Összefogjuk egy csaptatóba az ölyvöt és a vadgalambot, mely a szelidnek fészkét akarta elfoglalni.

És most életében először kapzsi prókátor lett Kájusz urból.

— Rogo! Tessék ezt aláirni! s oda tolt egy irást Czank ur elé.

— Mi az? — kérdé Czank ur — amint a tollat kezébe vette.

— A meghatalmazás! Csak én leszek talán a nemzetes ur prókátora.

Azután minden további kérdezősködés nélkül leült iróasztalához, s egy levél irásához fogott, — de amig irt is, folyvást csak beszélt Czank urhoz, s beszédét a ludtoll gyors perczegése kisérte.

— Most már én csinálok mindent. Rogo. Csinálom már. Még a lakodalom határidejét is én tüzöm ki. Minél hamarább meg kell annak lenni. Mához három hétre. Meg kell lennie, rogo, mert már irom is a dátumot. Addig sziveskedünk Kupás urral. Kezet is szoritunk vele. Igen — egyik kéz, rogo, megszoritja a másikat, — hanem majd ropog azután, mikor utoljára megszoritja.

Kájusz ur egy nagy mérgeset perczentett utoljára a pennával, mikor aláirta:

»Sujtás Kájusz t. h. ügyvéd. Nemzetes Czank Antal ur ügyvédje és t. t. meghatalmazottja.«

Összehajtotta a levelet s rá irta a czimet is kivül.

»Érdemes és becsületes Závár Mihály uramnak, Sárkuton.«

— Ezt a levelet pedig, rogo, ne tessék Sikár Jánosra bizni, — hanem tessék személyesen a postára tenni.

Kezet szoritottak s boldog egyetértéssel mosolyogtak egymás szemébe.

Kivül pedig döbörögtek, zökögtek a szálfákkal, galyakkal, — tuskókkal terhelt haza térő kocsik, szekerek az ablak alatt, harsány dallás mellett pattogtak a négyellő ostorok és suhogók.

Kájusz urnak erre is jutott megjegyzése.

— No tessék nézni. — Ebből is nagyon czifra dolog lesz, — pedig ezt is az a gazember csinálja.

Itt, itt, de hátha még odakint látta volna a dolgot az erdőn. Odakint az erdőn még egész éjjel foly a munka a holdvilágon. Csattognak a fejszék, dőlnek halomra a százados fák. A galyakból rakott tüzek fénye felvilágit egészen Doboczáig, s a tüzek mellett nevetkéreznek, dalolnak, szalonnát piritanak azok a munkások, kik közbe-közbe megpihennek.

Sikár János a fővezér, mint egy hős, mint egy bálvány állt ott a középen a tüz fényében büszkén felmagasodva.

IX.

Szanybéralján azután három hét mulva két nagy látványosság volt egyszerre, melyek bármelyikéhez hasonló csak elvétve évtizedben fordul elő egyszer. Uri lakodalom és katonai bevonulás. A bámészkodni szeretők igazán meg lehettek akadva a választásban. Csak az a rossz szürü vándor a vászontarisznyával

oldalán, görcsös bottal a kezében, ki a piaczi nagy korcsma ajtaján belépett — nem érdekeltette magát sem az egyik, sem a másik által.

A város alsó végén a Czank ur házánál már kora reggel elkezdődött a nagy sürgés-forgás, diszes, ünnepies öltözékben izgó-mozgó fiatalság, urfiak, kisasszonykák, — hát még az egymást törve-lökdösve buzgó cselédség, egészen magán kivül volt, neki volt szilajodva csak láttára is a Pipi bandájának, mely a folyosón egész müvészi előkészülettel, czinczogással s nyikorogtatással látott hozzá a hangoláshoz.

A felső végén pedig az országuton Dobócza felől éppen e pillanatokban vonult be egy osztály vasas német. Valóságos vasas németek, fényes taréjos sisakkal a fejükön s nagy, nehéz vérttel mellükön. Kivont karddal jöttek, a harsány trombita szólt elől, s a világért se mozditotta volna fejét félre csak egy is. Komorak, zordak voltak mind és cseh létükre vasas németek valamennyien.

Ennek a hirtelen és váratlan megjelenésöknek pedig az volt az oka: a járásbiróság végre megunta az erdőpusztitó garázdálkodást, melyet elébb kemény tilalommal, utóbb pedig azzal az egy pár zsandárral nem birt megakadályozni és megszüntetni, hozzányult a legbiztosabb, de egyszersmind a legszigorubb rendszabályhoz, — a katonai erőhöz.

Most egyszerre eltünt minden fejsze és balta a kisvárosban, minden kéz elrejté a tilos munkától

feltört markot a háta mögé. Eltünt a nóta, a dal, a fütty, a mosoly az ajkakon. Az ábrázatok a világon a legnagyobb jámborságot mutatták, s a legnagyobb bámulást, mintha nem értenének az egész dologból semmit, mintha nem akarna tudni a kisvárosban senki a dologról, mintha nem akarna akadni egy is, aki valaha csak a tája felé lett volna is annak az erdőnek.

De a házak s az udvarok előtt ott voltak, ott hevertek az utczán nagy halomban a tuskók, a szálfák, s a rakások mindenike rávallott a gazdára.

Itt nem lehetett tagadni semmit.

Most rohanták meg azután igazán az emberek Kájusz urat, nem elözönlötték, de ugy szólván ostromolták a házát kéréseikkel, rimánkodásaikkal.

— Csak a tekintetes ur segithet ki a bajból, melybe az a gazember belevitt bennünket.

— De rogo, hiszen én nem mehetek, én öltözködöm, engem várnak, nekem dolgom van, én násznagy vagyok.

S a szegény emberek csak ujra neki fogtak a kétségbeesett rimánkodáshoz.

— Elhurczolnak bennünket tömlöczre; megnyuznak bennünket, itt van a méltóságos ur prókátora Pestről, az maga is nagyságos ügyvéd ur. Az azt mondja — nem bánja, ha minden vagyonunk utána vesz is. Itt nincs más mód, mint az ejtett kárt készpénzzel visszatériteni. — A kárt 20.000 forintra becsültette, s azt kivánja, hogy azonnal fizes-

sünk. Nincs irgalom, nincs kegyelem. — A vasas németek — ha nem fizetünk — azonnal hajtatják lezálogolt marháinkat, ökreinket; de honnan teremtsünk mi elő annyi rengeteg pénzt. Csak a tekintetes ur segithet, más senki a világon.

Sujtás Kájusz ur egyet mormogott, egyet gondolt, azután szólt:

— No hát hadd várjanak egy kissé a lakodalmasok.

Felnyomta a süvegét és sietett védenczeivel a városházához, ahol ő méltóságának az ügyvédje várt rá az ügy kiegyenlitésére általa kegyesen engedélyezett félóráig.

Ott azután a nagyságos kollega helyeslése mellett közmegelégedésre oldotta meg a kérdést.

— Tábláztassék be az okozott kár mindeniknek a birtokára és pedig részletes felosztás szerint.

A szegény nyomorult parasztok — bár nem volt szabad akkorában — majdnem éljent kiáltottak.

— Ez jó! jó! — mormogta a nagyságos kollega — de az hosszu idővel jár, s ez alatt birtokeladással bárki is kibujhatik alóla.

Kájusz ur erre is meg tudott felelni.

Most jött az, ami a nagyságos kollegát meglepte.

— Helyben van a járásbiróság, s épen folyamatban van a telekkönyvezés, azzal egyidejüleg a betáblázás azonnal kezdetét veheti.

A nagyságos ügyvéd ur kezet szoritott Kájusz

urral, tiszta szivvel üdvözlé a helyes és gyors kiegyeztetésért.

Most már nyugodtan mehet a spektabilis a lakodalomba. Ment is, sietett is Kájusz ur, mert még a másik s őt jobban érdeklő ügy befejezése várt rá.

A városházánál azután kezdetét vette a betáblázás végetti összeirás. Legelőször is kimondatott, hogy a fenyitő kereset megszüntettetik, tömlöczre nem hurczolnak senkit, azért mindenki legőszintébben bevallotta az okozott kár mennyiségét, s szivesen belenyugodott a betáblázásba. Feljegyeztetett betáblázás végett a 20.000 forint arányos elosztással kire 200, kire 100, kire 50 forint, ugyhogy egyetlen egy kártevő sem bujt ki a kártérités alól, de alig is maradt betáblázástól ment birtok a határban. Meg fogják siratni, keserülni, de legalább ki fogják heverni valaha.

Hát azután akinek nincs semminemü birtoka, amire a kárt betáblázzák. Mert ilyen is akadt akárhány és azok között Sikár János.

Erre már azután felorditott a tömeg. — A Sikár János volt a főmester, a tánczingerlő, a dolog bujtogatója.

— Arra táblázzák be magára.

Erre nemcsak a pesti ügyvéd ur, de még a komoly járásbiró is elmosolyodott.

— Nem tudom, beleegyeznék-e abba Sikár János?

Hogyne? Inkább mint sem hosszas tömlöczre elhurczolják.

Sikár János valóban ez értelemben szólalt meg.

— Már isten neki, ha ugy van, ha megérdemlem, hát csak hadd essem át rajta.

S mikor éppen a násznép diszesen, ünnepélyes lassusággal jött az esküvőről kifelé s haladt el a városház előtti téren, odabenn az udvaron a vasas németek által képezett négyszög közepén, éppen akkor, ama pillanatokban táblázták rá az erdőkárt Sikár Jánosra és a többi földetlenre huszonöt bot képében.

Hanem Sikár János, mikor felkelt, nem az itélő birák felé, de az ott elvonuló násznép után fenyegetett összeszoritott öklével.

Hogy ezután ez esetnek a mérgét leöntse, Sikár János azon betáblázottan ment egyenesen a korcsmába.

Csak legalább azután akadna ott valaki, akivel ott innék késő éjszakáig.

És ime akadt. — A hosszu asztal végén ott ült az a bizonyos rongyos vándor, vagyis inkább csavargó, tüskés, bozontos szakállával, rossz szürében, még rosszabb nadrágjában, egy nyomoruságos meszely borocska mellett. — Midőn belépett, meresztve emelte rá szemeit, s talán hosszu régi idő óta most mosolyodott el ismét meglepetésében, amint nevét hangoztatá.

— A Sikár János!...

— Én ám! Hát kend hol jár itt, Tamás pajtás, hol a madár se jár.

— Ha leül kend mellém, hát elmondom.

Már a meséje kezdetén nagyot ütött az asztalra az öreg Tamás. — János pedig hozatott előljáróba is két itcze bort.

X.

A násznép pedig ezalatt odaért a boldogságtól égő arczu vőlegénynyel s a bátorszemü, még csak szokásból sem könnyező menyasszonynyal a Czank Antal ur házához.

A Pipi ráhuzta a pöngetyüst meg a sárga csikót, — s a vendégeket a dusan, ékesen teritett asztal várta odabenn.

Czankné asszony kitett magáért, minden ami szép és kivánatos a csiklandós inynek, a sóvár szemnek, az éhes gyomornak, dus pazarsággal nehezedett az asztalokra. Czank ur is kitett magáért, nemcsak a menyasszonyi öltözéken, de az egész menyegzői ünnepély berendezésén meglátszott, hogy semmi költséget nem kimélt kedves unokahuga kedvéért.

De nemcsak a Czank urék részéről, hanem a más oldalról is választékosan, gavalléroson volt elintézve minden. — Kupás ur a már egyezséggel is biztositott szép hozomány reményében nem fösvénykedett.

A szép menyasszony, illetőleg a boldog uj pár

befogadására korántsem az agglegényi szállás egyetlen rideg szobája, hanem izléssel és divatosan bebutorozott egész lakosztály várakozott, — még pedig a Kajla szabónak, azaz most már Kupás urnak tulajdon házában, melyet a kis kacsa lába eltöréséből származott kutpör vitt el s juttatott olcsó árverésen a Kupás birtokába. — A menyasszony ragyogó ékszereket, pompás, gyönyörü csecsebecséket kapott jegyajándékul, egy remekmivü szekrénykét, melyben kézipénztár gyanánt Kupás urnak minden rendelkezhető bankjegyei arany és ezüst pénzekké voltak átváltva. Ezenkivül a kényelem és fényüzés legszebb apróságai kaczérkodtak az uj szálláson, tüntetéssel rendezve; a kényelemcsábitással s a boldogság czélzatával mosolyogva.

Repesett is a szive, fel is lángolt az arcza Kupás urnak, ha arra gondolt, hogy a menyegzői lakoma után, eme boldog édenbe, a vidék, — nem is a vidék, hanem vőlegényi lángja szerint a nagy világ — legszebb leányát fogja dobogó szivére ölelni.

Kupás ur az esküvőrül jövet nem is látott boldogságában semmit mást a világon, csak azt a két tüzes fekete szemet, melyek arczába ragyogtak, s a szép leányt, ki karjára tapadó simulásával is bizonyitá, hogy vele örökre összeköttetett.

Miért is látott volna? Hátha ég és föld elvesztek volna is abban a pillanatban. Csak ez az egyetlen lény maradt legyen meg neki a világból, ha a levegőben is, a semmiben is, csak ne csupán képzeletben.

Sujtás Kájusz ur most násznagyi méltósággal sétált utánok a hosszu atillában, csak néha-néha engedett meg magának egy-egy mosolyt, melyet rendesen mégis sietett a bajuszával eltakarni, mint az komoly tisztségéhez illett.

Mikor azután a Czank ur udvarába is egyenkint belépdeltek s onnan a nagy szobába, hol az örömapát helyettesitő bácsi s a néni várakoztak, a Pipi zenéje elhallgatott.

Czank ur előlépett, ősi szokás szerint, egy kis beszéddel fogadni az esküvőrül érkezőket.

Ha Czank urnak jó szivét, lelkét a figyelő vendégsereg már régen nem ismerte volna, megbotránkozott volna e beszéd hidegségén, kimértségén. Csak az volt abban mondva, amit a szokás hoz magával, de semmi abból, amit a sziv, az érzés mondat.

Azzal végezte: az isten is egymásnak teremtette őket!

Keblét sem tárta ki, meg sem ölelte őket, egyszerüen kezét nyujtá nekik, a balt a vőlegénynek, a jobbat a menyasszonynak, azok pedig illedelmesen, látszólag áradalmasan megcsókolták azokat.

Czank urnak reszketett mind a két keze. Huh, be örömest szerettek volna bátrabban mozogni.

Ámde Sujtás Kájusz ur, mivelhogy természetesen, mint násznagy, ő rendezte az egész ünnepélyt, még sem adta meg az előre meghatározott jelt.

Czank ur türelmetlenkedve suttogott neki.

— De hiszen már nem félhetek tőlök, amint az általam és általok aláirt egyezségi levelet átadtam neki az esküvő előtt, ő viszont a 6000 frt magyar bankjegyben történt osztályrész lefizetést illető minden irományt átadta. Hozzájok jutottunk szép szerével, s a nélkül, hogy csak sejtenének valamit. Most tehát rántsuk ki hirtelen a lábtót alólok.

Kájusz ur tréfás szörnyedéssel meredt reá vissza szemeivel.

— Hát ezek a gyönyörü ételek és remek italok, édes nemzetes ur? Az istenért, mindezek a legjobb étvágyat s kedvet érdemlik meg. Legyünk tekintettel a kedves vendégekre is. S a konfekt, amint szinte tetszik tudni, mindig a legutolsó.

És azután jártak sorra az ételek; a tányérok csörögtek, ürültek és töltettek ujra a poharak, a hevitő szerednyeit a zamatos gyujtó mádi követte, most már összekoczczantak, csendültek; a zene szólt s a mindenfelé zsibongó jókedv lett azután győztes minden zaj fölött, elébb a levesnél a mosoly, a nevetés, a süteményeknél az élczek, az adomák, s végre a pecsenye és a kaczaj, mely mindenkit kölcsönös szeretet ölelésével foglal egybe. Mindenki beszél, mindenki kaczag és senki sem tudja megmondani az igazi okot.

Valódi menyegzői vig lakoma.

S ha a vőlegény vallotta is magát boldogabbnak, csak hasonló, ha nem nagyobb kedve volt a menyasszonynak.

Valaki, — alkalmasint valami bolond tollnok, azt az irigy kérdést koczkáztatta a boldog látványra:

— Mit tenne a vőlegény most, ha valaki a menyasszonyát el akarná rabolni.

A vőlegény felelt meg tüzesen és gyorsan a kérdésre.

— Meghalna az, vagy én halnék meg. Inkább éltemet adnám oda.

Nem a szerelmi ábránd, de valódi szenvedély volt ebben a hangban, s majdnem magához ölelte vele a menyasszonyt.

Felnevettek mindannyian és nem is gondoltak arra, hogy e kis parányi tréfa véletlenül milyen közel jár a körülményekhez.

Ekkor jött azután a konfekt, a fekete kávé és az utolsó toaszt.

Ismét Sujtás Kájusz ur emelt poharat; — ezuttal azonban nem a boldog párra, nem is a kedves, gondoskodó háziasszonyra, nem is egyenesen a jószivü nagybátyára, hanem benne az igazi emberszeretetre köszöntött.

Más ember igy szokta kezdeni: Uram! Uram! szólok az urhoz. Ő ugy kezdte most is: — Rogo! S a mutatóujját is felemelte.

Nevettek, de azért azt kiáltozták: — Halljuk! Figyelünk!

— Az igazi emberszeretet az, melyet nem a vérségi összeköttetés, nem is az ellenállhatatlan rokonszenv, nem is a vallásos kötelesség parancsa, nem

is a kötelezett hála, nem is á várandó jutalom, hanem egyenesen a szív jósága, a mások boldogsága ösztönszerü elősegélésének óhajtása indit a nemes cselekedetre, az az érzés, mely még a vett sérelmeket is csak jutalmazással tudja viszonozni.

— Az öreg Rogo bölcselkedik. Az öreg Rogo unalmas.

— Halljuk, halljuk!

— Rogo!...

— Halljuk!

— Ez igazi emberszeretetnek egy fényes példáját látjuk itt magunk előtt kedves házi gazdánkban, Czank Antal urban, — kinek nemes cselekedete, hogy házát szivétől és családjától teljesen idegen ifju pár boldogságának megállapitására felajánlotta.

A vőlegény mosolyogva közbevágott...

— Kérem, kérem, én tiltakozom mind a szivtől, mind a családjától idegen czimezés ellen, — s forrón szemébe nézett menyasszonyának. — Ugy-e?

— Be van az öreg csipve!...

— És unalmas, rettenetesen unalmas...

De Kájusz ur csak erősködött...

— Rogo! Rogo! mindjárt érdekes fogok lenni...

S oda fordult a vőlegényhez, a mutatóujját fentartva.

— De igen is, idegen, mind a szivtől, mind a családtól. Hivatkozom magára Czank urra. Ha a vőlegényt nem számitom is, csak idegen talán nekünk bármelyikünknek az oly szegény leányka, kinek sem

apját, sem anyját nem ismertük, kinek származását a legmélyebb titok födi...

Kupás ur nem álhatta tovább; megbosszankodott:

— Kérem ez rossz tréfa; ez nincs helyén.

Sujtás Kájusz ur most már neki felelt s nem a társaságnak.

— De igen helyén van, édes kollega, most kell azt önnek megtudnia, inkább elébb mint később, nehogy annak a szeretetét, ki önhöz most oly forrón ragaszkodik, valaha majd hidegséggel viszonozza. Jobb ha most megtudja, hogy nem ez a szép kisasszony itt az unokahuga Czank urnak.

Erre azután zugás-bugás keletkezett, a szép menyasszony hol fülig pirult, hol elhalaványodott, Kájusz ur további hangja elveszett azok zajában akik szólni akartak s még oda is siettek mellé őt elhallgattatni, hogy könnyebben szóhoz jussanak.

Kupás ur is szólni akart, nevetni is akart. Hivatkozott igaz szeretetére, melyet semmi földi hatalom nem lesz képes kebléből kiirtani, — és végtére is magyarázatát kérte a megérthetetlen dolognak. Czank ur is szólni akart, minden igazi emberszeretete mellett kissé keményebben.

Kájusz urnak mind a kettőhöz csak ugyanaz az egy szava volt:

— Hagyjanak engem. — Rogo! hagyjanak. Mert különben botrány lesz, amelyet én nem akarok. Hiszen! mégis csak prókátor, mégis csak kolle-

gám. Rogo! hagyjanak. Mikor én szépen elfogom intézni... S ami azt illeti, rogo, én teljes meghatalmazottja is vagyok a nemzetes urnak.

De Czank ur csak nem birta tovább fékezni a türelmét, benyitotta a mellékszoba ajtaját; — onnan egy szép, csinos, szerény gyermekleányt vezetett elé, ki félénken közelitett a társaság felé. Nemcsak megjelenése, de alakja is kellemes és megnyerő volt. Nem az a halvány, beteges gyermek volt már az, hanem a serdülő szüz, kinél a harmatgyenge, telni kezdő arczon a kifejezést öltő vonások szépséggé fejlődtek. A szemeket nem lehetett még látni, mert a hosszu sürü fekete pillák egészen leborultak a gyengén piruló arczra.

— Ez az unokahugom, az én kedves kis Klárikám! — szólott Czank ur mosolyogva a társasághoz.

Egy éles sikoltás hallatszott ebben a pillanatban, — melyre a szép, kedves jövevény leányka, az igazi Klárika is felemelte szemeit, s hallatta a kedves csengő hangját, melylyel legelőször is bámulatnak adott kifejezést.

— Krisztin!...

Ki az a Krisztin? — Mindenki széjjelnézve kereste, mig megtalálták. Krisztin éppen e pillanatban ájult el a láttára, vőlegénye karjaiba.

Kupás ur a kedves teherrel karján és kebelén még egyszer és utoljára akart tiltakozni.

— De kérem, mindezt mi és ki bizonyitja? —

szólott, az előtte még teljesen érthetlen dolgon kétkedő zavarral.

Czank ur fanyar gunyosan elmosolyodott; megérte az élvezetet, hogy azokat, akik őt megrabolni akarták, s neki annyi keserves órát okoztak — kikaczaghatta. Reá mutatott a mellékszoba ajtajára, azaz inkább azokra, kik onnan kiléptek.

Mi bizonyitja? Ki bizonyitja?

— Ezek, akik felnevelték!

Kupás ur odaveté pillantását...

Závár Mihály, Farkas Márton és Gajzor Lajos állottak ottan.

Most egy nagyhatásu jelenet következett, melynek valódi másik értékét Czank ur még csak e pillantásban tapasztalhatta, láthatta gyönyörrel, nevezetesen, hogy ismerősöket állit szembe egymással, s ez a látvány nem éppen kellemetes Kupás urnak.

Kájusz ur meg volt elégedve, mosolyogva a körmeit rágta. Ő, mint aki részese volt a titoknak, éppen ezt a jelenetet nem akarta volna eredménytelenül elszalasztani.

Kupás ur nem tudott szólni, bárha a két leány személycseréjét nem értette is, bárha azt nem magyarázta meg neki még a karjaiba ájulás sem. Mégis, mégis, ha egészen más okokból is, jobban szeretett volna máshol lenni e pillanatban, — ereiben megfagyott a vér ez emberek láttára.

Azok szinte nem kevéssé csodálkoztak.

Csak egy nyomorult tolvajleánynak leálczázá

sára számitottak s arra, hogy ismét csak ama szegény árvának sorsát, ügyét istápolják, ki nekik mindannyioknak annyi bajt s bánatot okozott, és ime, a Tyuki áll előttök, a Tyukit találják meg, a gaz zugprókátort, megrontójukat.

Závár Mihály arcza egész boldogságban ragyogott föl. Gajzor Lajos összeszoritá ökleit, — Kájusz ur pedig felemelte mutatóujját és tiltakozott minden elsietés ellen. Odalopózott Kupás mellé s némi vigasztalásul furfangos mosolylyal suttogá fülébe:

— Azért, kollega, mégis elég szép jutalmat vesz ön büntetésül.

Oh! de vajjon eléri-e ő ezt a jutalmat, midőn a büntető igazság keze oly közel van hozzá. Ott látja, legelkeseredetebb üldözőit maga előtt, kik őt bizonynyal boldogsága küszöbéről is készek lennének elhurczolni.

S a leány, a kedves teher, azt suttogá karjaiban:

— Bocsáss meg nekem, a miért miattam szenvedsz, miattam pirulsz. — Pedig ő csak magáért pirult, s nem is annyi bámész kutató szem előtt, mint az hitte, ki arczát keblén rejtette el.

A vendégsereg nem volt már ott. Elment, sietett mindenki a jelenet elől, melynek lefolyása szintoly kellemetlen, mint a mily bántó egyszerre. — Egy szóval botrány, mint ahogy Kájusz ur mondta. De tehetett is arról... A kezeit mosta... Ugy van! kezet kézzel, egyikkel a másikat.

S a leány folyvást könyörgött a vőlegény kebelén.

— Bocsáss meg nekem, töredelmesen el fogok neked mindent mondani, s nagy és forró szeretettel visszapótolni azt, amit ellened vétettem.

S a nyomorultnak, talán életében először, fájni kezdett a szive. Oly szép volt az a leány, oly gyönyörü, hogy az a valóság, hogy ott pihent karjaiban, fölért együttvéve minden álommal, mit valaha csak álmodott életében.

A vágy, a szenvedély fölhevité; erős határzatot vett magán, a büszkeség és dacz határozatát. — Most enyim vagy, hogy mi lesz utóbb, azt a jövő mutatja meg.

S azután átkarolta a leányt.

— Ne félj! azért még sem hagylak el, azért mégis szeretlek, mégis egymáséi vagyunk örökre.

S karjára vette menyasszonyát, hogy elvigye onnan.

— Nem ugy van az, uram — szólott ekkor elébe lépve Gajzor Lajos. — Elég régen üzöm, üldözöm önt a világon, mint sem oly könnyen ki hagynám siklani körmeim közül. Jól van! Ám vezesse haza menyasszonyát, de elkisérjük önt s rögtön jön velünk a régi szállására, ahol mondja ön, hogy vannak irományaink, — és át fogja adni azokat azonnal, mert különben élni fogunk helyzetünk hatalmával, — be fogjuk mutatni a köröztetést s ön el lesz fogva, még a nászéje előtt.

Kupás összerezzent, elhalványodott, soha sem volt még igy megfogva, megszoritva életében.

Az a gazember (már tudniillik ő nevezte magában Lajost gazembernek) sohasem választhatott volna ki magának alkalmasabb pillanatot a mostaninál. S fenyegetése éppen annyi, mint midőn pisztolyt szegeznek az ember mellére, minden késedelem, minden habozás, veszély, nincs elveszteni való csak egyetlen percz is.

A gazember — most már azután egészen őróla van a szó — egészen meg volt fogva.

Ugy lett. Nemcsak nem mozdultak onnan, sem Gajzor Lajos, sem Závár Mihály, de őt sem hagyták mozdulni, egy lépésre is távozni, mig minden irományukat az utolsó meglevőig át nem vették.

A példa ragadós, a hir terjengő, egész csoportok vették azután rögtön, még a délesti órákban ostrom és támadás alá a Kupás irodáját, majd irományok átvétele, majd számoskodás végett.

Kéz kéznek adta a kilincset.

Talpa alatt égett a föld. Reszketett szintugy az izgatottságtól, mint dühében.

És nem volt ereje, nem volt bátorsága szabadulni.

Mindeniknek az az egy bizonyos pisztoly volt a kezében, melyet Gajzor Lajos adott át sorban kézről kézre ellene fegyverül.

Ennek a pisztolynak, ennek a félelmes fenyegetésnek engedelmeskedni kellett.

Már régen beállt a szürkület, már régen égett a gyertya a szobájában az asztalon, és ő még folyvást ott szenvedett, ott kinlódott, ott czivódott, számolt a nyakán nyügölődött emberekkel.

Kivül czudar idő volt, a hideg szél sivitva fütyölt s verte az aprószemü darát az ablakokhoz.

Hogy szomorkodik az a szegény menyasszony most magában, egyedül. És ezek a bitangok, nyomorult, szamár parasztok, mily kegyetlenül, mily könyörületlenül zsarnokoskodnak a nyakán. Egy sem akarja várni még a holnapot sem. Mintha elveszne addig a világ! Megfelelnek. Nem a világ, de elveszhet az ur. Hallottuk már hirét.

Nem tágit egy sem. Megy az egyik, azonnal belép a másik, és konokul ott áll egész a sikerig mindenik. Vagy irás vagy pénz.

Ki kellene lökni, dobni a bitangot, bezárni az ajtót és elrohanni.

Hah! de csak egy pillanatra kelljen magáról megfeledkeznie, daczolnia, szembeszállnia, nem engedni a kéréseiknek, kivánságaiknak, megharagitani, dühössé tenni valamelyiket, el van veszve, s e mellett talán örökre el van veszitve életének legnagyobb boldogsága is.

A megharagitott ember rászegezi azonnal mellére a Gajzor Lajos fegyverét, a köröztetést, melyben egyuttal az elfogatási parancs is ki van mondva.

A nyomorult gazemberek épen azért sietnek olyan nagyon dolgaikkal, mert már azt hiszik, hogy

őt mindjárt holnap el is hurczolják. Pedig egy ujjal sem fogják többé bántani; tisztába jön minden ellenséggel. Az igaz, sokba kerül, de meg kell tenni a boldogságért, mely rá várakozik. Minden nála lévő pénzét elosztja.

Már az éjfél is itt van talán. Az óra olyan sokat és olyan hosszasan vert, s olyan ostoba tompán, lassan egymásután.

S az a szegény gyönyörü teremtés, hogy várakozik azóta reám.

Ki volt izzadva, ki volt merülve, de mégis megkönnyült egy kissé. — Hála istennek, elment az utolsó is.

Kinyitja az ajtót.

S e pillanatban egy magas marczona alak állt előtte rossz szürben, vászontarisznyával az oldalán, összevont szemöldökkel, haragos tekintettel, nagy görcsös bottal a kezében: Durucz Tamás.

Ez nemcsak irást kér tőle, nemcsak számadást, — szemeinek villogásából láthatja, hogy élete fenyegetve van általa.

Azért maradt utolsónak, azért maradt egyedül.

Kupás mint egy megrémitett vad, csak felordított ijedtében, amint Durucz Tamás felemelte rá a görcsös botot. — Összeszedte utolsó erejét, amint iratait odadobta neki, tigris szilajsággal rászökött, ellökte utjából, s futott ki a szabadba, rohant, rohant az utczákon végig, egyikről a másikra, zaklatva a megette sietö léptek üző, sürgető dobogásától.

Haza ér! A szép házba, — az uj házba, ahol a kedves, a szép menyasszony várakozik rá. És mint várják őt: nemcsak a kis ajtó, de még a nagy kapu is tárva nyitva van.

Hah! de amint fut be, rohan, siet lélekszakadva: mi áll előtte egyszerre vele szemben a nyitott, tárt kapuban, mintha kisértetként a légben repülve előzte volna meg! A sötét, magas ember a görcsös fölemelt bottal kezében. Nagy isten! itt is. Megrémül, visszaborzad.

Ámde ez a magas ember nem haragszik, hanem kaczag.

A Sikár János.

Az igaz rut: gunyos, kárörvendő a kaczagása. Azzal fogadja:

— Most repitettem el éppen az ur galambkáját a zsidó Maxikával. Én szereztem a fuvarost nekik.

Durucz Tamásnak pedig, amint oda ért, ezekkel a szavakkal fogta meg a botját kezében.

— Hagyd el, pajtás, jobban agyon van ez ütve, mintha bottal ütötted volna agyon.

S egy gyertyavilág szaladt szobákról szobákra. Féktelen, keserves orditást hallottak egyszerre belőlről. Nem ember sirása volt az, hanem egy kinzott vad őrjöngése.

A szép, szerelmes menyasszony nem volt sehol, s eltüntek vele együtt az ékszerek, csecsebecsék, sőt az aranynyal, ezüsttel töltött üveg szekrényke is.

Miért ne? — gondolhatta Krisztin. — Hiszen az ugy is neki volt ajándékozva.

— Futok utánok, — orditott föl Kupás dühöngve. — Beérem én még a gazokat, akik engem megraboltak.

És másnap reggel az országutról halva hozták vissza. Dobóczának már majdnem a feleutján az Ömpöly hidján találták meg, elterülve. Fején egy nagy szurás sebe mutatkozott, melyet alkalmasint ugy kaphatott, hogy elesésében a hid karfájába vághatta fejét. Egyébiránt ki tudja?

Különben miért ne történhetett volna ez igy. Legalább nem firtatta tovább senki a dolgot.

Ugyanekkor bucsuzott el Gajzor Lajos is Czank uréktól. Nevezetes az, hogy milyen gyermekek voltak még most is mind a ketten. Mind ő, mind Klárika elfakadtak sirva bucsuzáskor.

Sőt még Závár Mihály is sirt.

— Hadd vigyem vissza! — kérte tréfásan Lajos Czank urat.

— Az nem lehet, — válaszolt Czank ur nyájasan és Klárikát átölelve, — hanem szabad lesz majd érette egyszer visszajönni.

A KONCZ PÁL FUVARJA.

Ha nem keressük is, hol történt ez a dolog, meg fogjuk látni a történetből, hogy azokban a forradalmi háborus időkben miként teltek el a szegény földmivelők napjai.

Ez a történet beszéli azt, hogy rendkivüli időkben mi minden, egymással nagy ellentétben álló események fordulhatnak elő egyetlen nap alatt; hát még két-három nap alatt, hát még annyi idő alatt, mig a nap nem is harminczszor, de legalább is negyvenszer-ötvenszer kel fel és ugyanannyiszor megy le. Váratlan nagy szerencsétlenségek és váratlan nem is gondolt nagy szerencsék, — milyeneket nem hogy Koncz Pál, de még a legokosabb, legtanultabb ember is csak izgatott álmában tudott volna álmodni.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy Koncz Pál nem volt okos ember. Egyszerü, fertálytelkes parasztember volt, aki irni, olvasni tudott, akit az istenben boldogult jó öreg kántor ur és a maga saját áldott jó élete párja, a legdolgosabb, legigye-

kezőbb asszony a világon, a kegyes, jó Sára asszony fölneveltek, kipalléroztak, annyira, hogy egyszer majdnem meg is választották a faluban — tanácsbelinek.

Ennek nem a falu népségének bizodalmatlansága, vagy valaminémü haragja állta az utját — mert mindenki, — még a legkisebb gyerek is a faluban — szerette a jó Pál bátyámuramat, hanem a saját hibája, gyengesége. Ez a hiba pedig az volt, hogy voltak Pál bátyának olyan pillanatai, melyekben, ha csak egy pár kortynyi szeszes italt vett is magához, — s csak a természete kivánta, de hát mindég kivánta, — nem mondom, hogy megbusult, hanem ugy elbámészkodott, hogy teljesen megállt az eszének a kereke. Ilyen borközi pillanatban, — mert kérem részeg azért nem volt soha, — ha valami kérdéses alkalomba bukkant bele, hogy jobbra-e vagy balra cselekedjék, nem tudta magát soha föltalálni, melyik a helyesebb, s ha mégis végtére elhatározta magát: rendesen a helytelent választotta.

Otthon csak mégis elviselhető dolog volt ez, mert a jó Sára asszony mindig jól utba igazitotta. Még ilyen veszedelmes időben is, mint amikor ez a történet kezdetét veszi, mikor falut, várost az ellenség hetekig tartotta szállva, a garázda horvát granicsárok, a kötekedő vasas németek gorombaságai közepette is, a jó Sára asszony fentartotta az egész háznép lélekjelenlétét, szelid szóval sokszor, de néha nagy toppantással. Mert, kérem, még a vasas németnek is mert toppantani:

— Kelj föl, Franczi! Nem hallod, hogy titatétát funak?

Az a tita-téta-tita pedig, melyet igy nevezett s már ismert a gyakori hallásból, semmi más egyéb nem volt, mint a riadó, mely azt jelentette, hogy az ellenség láttatja magát s háborgatja éjjeli nyugalmában a jámbor pihenőket. Nekünk nem, — csak a németnek volt az ellenség. Legtöbbször egy bátor huszárcsapat, mely a falu közepére vakmerően bevágtatott s nem ritkán egy egész hadcsapatot képes volt onnan kiugrasztani.

A szegény Franczi ijedve, gyámoltalanul kapkodott a lova nyergeléséhez, hol keresztben tette rá a nyerget, hol hátuljával előre, vagy a zablát felejtette ki a ló szájából.

Sára asszony nagyot toppantott s megrázta Pál bátyát, amint a szénatartóban feküdt a bundában s onnan sandalt a német kinlódásába.

— Mért nem segit kend annak a nyavalyás gyámoltalannak, hogy az isten akárhova tegye!

— Segitsen neki a hóhér! — felelte dörmögve Pál gazda, nem éppen a legkeresztényibb indulattal.

De már erre Sára asszony a csipőjére tette az öklét és méregre fakadt:

— A szaladó ellenségnek aranyhidat kell csinálni!

Ennek az okos beszédnek aztán lehetetlen volt szót nem fogadni. Pál bátya felvánszorgott segiteni, de ugy, hogy nem volt benne köszönet.

A szerencsétlen, nyögve nyögő, nagy fene bolond vasas német lovat valahogy nagy kinnal ketten — egymás segitségével mégis fölnyergelték.

A nyereg terhelő sziját még a fogukkal is húzták fölfelé, hol egyik, hol másik, mig beleszoritották.

— Sokat evett a disznó — mormogta Pál, mig egyszersmind hason is rugta, — egész poczakos lett a magyar szénán.

Nagy nehezen czélt értek, elkészültek; hanem azért a lovat ketten sem birták az istállóból kivezetni.

Nem azért, mintha az istállóajtót nem látták volna zavarodásukban.

A szegény német reszketett mint a nyárfalevél; izzadt, s egyre hajtotta könyörögve a Jézus Máriát.

Rugták, ütötték a szegény lovat. Ketten is húzták egyszerre, de hát csak nem birt a helyéből mozdulni.

A ló se vette tréfára a dolgot, hol egyfelé rugott, hol másfelé rugott, hol vágni, ágaskodni akart, de nem birt. Hol egyik felé harapott, hol a másik felé harapott, mig megértették, hogy nem az a baj, mintha a szegény és a szubordinácziához hozzá szokott ló nem akart volna menni, — hanem valami megfoghatatlan, láthatatlan erő nem eresztette egyetlen lépésre sem. Mintha csak egy, az ő erejöknél sokkal nagyobb erő és hatalom szegült volnak elle-

nök s farkánál fogva huzta volna vissza, mikor ők vonszolták.

Az izzadtságot törülték mindketten a homlokukról. A szegény Franczi már majdnem sirva fakadt.

Végre Sára asszony megunta a dolgot és oda tartotta közéjük a mécset.

Hát mit látott? Nem valami csodát; nem valami rémóriást, mely a magyar huszárok segitségére lépett volna ki a hidlás alól földfeletti hatalmával, hanem azt, hogy a szerencsétlenek oda nyergelték az erős ákáczfa strájfát a lóhoz a terhelővel s az nem eresztette a lovat.

Eltaszitott Pált, németet onnan s helyre hozta a hibát maga.

— No most már eredj,... hogy soha se lássalak többet.

De biz az nem ugy történt. Mert Francziék megint csak visszajöttek estére, csak egy kis ijesztgetés volt, egyéb semmi. Nem oly könnyü a némettől szabadulni; — hányszor, de hányszor előfordult még ilyen megszaladás a hosszu, kegyetlen télen. Elmentek, meg visszajöttek, ugy hogy a szegény magyar ember nagy sóhajtásokba merült: »Vajjon meg fogunk-e tőlök valaha szabadulni, egészen!«

Aztán a tavasz eljött. Nem tétovázott soká, gyorsan, hirtelen beköszöntött, s mert a nap szépen, mosolyogva elöntötte fényével a mezőket, a pacsirta vidoran repesve dalolgatott fönn a szép tiszta leve-

gőben, itt-ott egy-egy fecske örömmel csapongott vissza az ismerős hajlékhoz, melynek kéményében tavalyi fészke várt reá.

A tavaszt, az első füszálat, a verőfényes napsugárt, az első pacsirtaszót, az első fecskét mosolygó örömmel üdvözölte mindenki, mert azzal egyszersmind egy uj, boldog élet virradását vélték köszönteni; — ezuttal azt is lesték, mikor fognak az első huszárcsákók fölpiroslani a láthatár párás délibábjában, mint valami tündérlátományok?

Szinte örömmel várták, mikor fognak a tavaszi munkára indulni.

Már tudniillik nemcsak a huszárok, hanem a jámbor, szelid, munkás földmivelők is, kik mindég azon gondolkoznak, azon munkálódnak, amiből ez a nyomoruságos emberi nemzet a háládatos föld hátán képes legyen megélni.

A katona dolgozik a halálnak, a földmives dolgozik az életnek.

No de hát ami katonánk most dolgozott a dicsőségnek és szabadságnak s ez által dolgozott a szép jövő életnek, az utódok boldogságának is.

— Bizony szép dolog ez, ahogy verik ezt a németet, — mondogatá Pál bátya, amint hirét kezdte hallani a tavaszi diadaloknak — majd csak ide is elérnek valaha.

— Szép, szép, — mondta Sára asszony, — hanem itt van már az ideje annak is, hogy kend se pipázgasson s ujságot hallgasson a malom alatt.

El kellene már azt az árpavetést is kezdeni, vagy mi? A kegyelmed András öcscse már tegnap hozzá látott, pedig az szegény özvegy ember, azza sincsen, aki noszolná, — hanem kendnek megint megállott az esze, s ha én nem volnék, eszibe sem jutna tán kendnek.

Mivel hogy hát Sára asszony eszébe juttatta a dolgot, Pál bátyának nem volt tanácsos a dolgot halogatni. Az Örzsike tarisznyájába rakta a lebbencset, a serpenyőt, a Pista gyerek előhuzta az eketaligát, uj nyelet ütött az üsztökébe.

— Hagyja kegyelmed azt a gyenge gyereket, — förmedt oda Sára asszony — majd fölsegitem én kendnek hányni ezt a négy-öt zsákot a kocsira.

Hiába vakargatta Pál bátya a feje tetejét, hogy még fagy is lehet, de még éppen egy csata, egy pár ágyulövés is elriaszthatja a földjéről, amint ott csendesen vetegeti árpácskáját, de meg hogy ha a malom társalgó-körét ott hagyja, nem is tud semmit a világ folyásáról.

Mindegy, — meg kellett lenni. — A Pista gyerek befogta a Bogárt és Bársonyt, a nyirott csikót, a melyiknek még a nevére nem tudtak a Pistával megegyezni, — oda kötötték lógósnak.

Befogni csak megengedte, hanem hajtani a világért sem engedte másnak, mert a gyerek megkinozza a szegény párákat.

Aztán, azon a szép keddi napon kiindultak a tanya felé, hogy szombatig elő sem jönnek.

Pedig jobb lett volna, ha a gyerek hajtotta volna. Régen kiértek volna s nem történt volna meg vele az első szerencsétlenség éppen a falu alatt, a mint a kertekből kifordultak.

Két vasas német vágtatott utánok kivont karddal, fenyegető kiáltozással, hogy szinte megfagyott a vér Pál bátya ereiben.

Utjokat állták. Czurukkot... czurukkot kiabáltak s hadonáztak a kardjaikkal.

Mert sokszor hallotta a télen ezt a szót Pál bátya és megértett annyit, hogy az azt jelenti, hogy vissza kell fordulnia... s még jobban megértette, hogy a szaprament is kijárt hozzá.

Hasztalan mutogatta a kezének, karjának jelzésével, hogy semmi tilalmasban nem fáradozik, hanem a tanyára indul vetni, s mert egy pár kardlap is megmagyarázta a válla közepének, nyomban megértett mindent, hogy fuvarra hajtják... Bizony le kellett hányni a teli zsákot ott az országut szélén, ledobni mellé eketaligát, serpenyőt; szerencse, hogy még a kenyeres tarisznya ott maradt a lőcsre akasztva.

— Maradj hát itt, Pista, — szólt Pál bátya elkeseredve — ne mozdulj innen. Majd mindjárt visszajövök én!

Azzal vissza kellett neki fordulni s éppen nem ugy hajtani, amint maga szokta és a szegény Bogár és Bársony iránt érzett gyengédsége kivánta. —

A kardlapozások hol őt, hol azokat biztatták a gyorsabb ügetésre, sőt talán vágtatásnak is beillett az.

Pál bátyát csak az vigasztalta: »Nagyon roszszul mehet ezeknek a dolguk, ha ilyen sietős az utjuk«. Meg az is biztatta, hogy majd csak szemügyet vet, valahogy és valahol tőlök megszabadulni... Ezen mosolygott is magában... Majd mindjárt visszajövök én!

De hiszen várhatta a szegény Pista a nap szálltáig, azután is, a hét végéig is, akár husvétig is várhatta volna, ha másnap arra nem jött volna vissza a vetésből András bácsi s az nem segitette volna vissza a rabságából az árpás zsákokkal és az eketaligával együtt.

Pál bátya pedig, amint a falu közepére a két némettel megérkezett.,. csak elállt szeme-szája azon, amit látott.

S mert nagyon elbámészkodott, megállt az esze csodálkozásában s eszébe sem jutott többé azon gondolkozni, hogy és miképpen kereshetne rést az onnan megszökésre.

Különben bámulásra méltó látvány is volt az!

A falu egész közepe telisded-tele volt indulásra készen álló német hadsereggel. Ott álltak feszes glédában a cserepár gyalogosok, a vasas németek tisztjeikkel élükön, a tüzérek ágyuik mellett, égő kanóczczal. Egyik utczán is végig, másik utczán is végig, mind fegyverben várakozó katonaság, amint egy egyetlen pillanatban meg volt állitva.

A piacz közepén nagy dombon állott a főgenerális, körülötte a főtisztek, mindnyájan szerfölött jó kedvben s nagy gyönyörüséggel bámulták azt a két nyalka magyar huszárt, kiknek egyike, a vénebbik, egy nagy kacskaringós bajuszu, régi vén rossz csont, ott perorált előttük.

Amint beszélt, szavalt, nagy fennhangon s verte a mellét erősen, a fél szemével a vén gazember mindég a káposztáskertbe nézett s még a szája, a bajusza is utána csavarodott, amint egyet-egyet félre kacsintott a falusi népség felé.

Amit a vén rossz csont beszélt, kiabált, nagyon érdemessé tette volna az akasztófára; de hát a falu népsége nem azt látta abból, amit az ártatlan németek, hanem csak azt látta, hogy két vakmerő huszár mint játszik a fejével és hogy a két gézenguz miképpen bir bolonddá tenni, feltartóztatni egy egész német ármádiát.

Mert éppen az ő kedvökért álltak meg, a szavukra, beszédjükre szüntették megindulásukot s helyezkedtek vagy félórára várakozási állapotba.

Semmivel sem volt az kevesebb, mint hogy a magyar hadseregben magában kiütött a ribillió. A régi császárhuszárok s a régi jó bakák fölmondták az engedelmességet. Az ő regimentjük őket küldötte előre falramentárnak, — értsd, hogy parlamentair — s a többiek is mind utban vannak. Aki nem hiszi, hallgassa meg a falu szélén a trombitájukat, amint szépen, lassan jönnek parádémarsban.

— Meguntuk már ezt a czigányéletet, — szólt s olyan hosszut káromkodott utána, hogy azzal, ha trombitaszó lett volna, legalább is ötven lépésre ellovagolhatott volna. Aztán kacsintott egy nagyot.

És szidta Kossuthot, mint ahogy a száján kifért. Záporesőként hullajtott szitkot-mocskot a fejére.

Megint kacsintott a nép felé. Már három napja nem volt a szájában betevő falat, se zabja a lovának... azt a fiskárius áldóját is a czigány putriba való öregapjának!

Pedig a két pofája majd kicsattant az egészség, a jólét pirosságától, — s most is be volt csipve emberségesen.

— Visszajöttünk s visszajövünk mind ami jó öregünkhöz, a vén Ferdinánd császárhoz, de neki is azt a selyem pólyába csavargató német bábjának a könyörületességét, — ne hagyja tovább pusztitani ezt ami édes országunkat. Parancsoljon mivelünk, aztán mi majd megmutatjuk, mit kell csinálni, hogy mint kergetjük ki a fiskálist, polyákot ebből az országból.

A generális csak hagyta beszélni eddig, mert maga is huszáróbester volt valaha s nagy gyönyörüsége telt az ilyen beszédekben. Jóizüket nevetett rajta. Meg aztán — szó ami szó — hinni is kezdte, amit a vén kötnivaló hazudozott.

Miért ne lenne igaz, amit beszél? Bizony megunhatták már a félesztendős háborut azok is, ha ők is beleuntak.

Hanem most már, mikor a vén pernahajder az öreg Ferdinánd császárt kezdte bele keverni a politikájába, szép szeliden elcsititotta, megelégelte nemcsak a beszédet, de a várakozást is, — indulót fuvatott.

De hát a vén huszár a lovát követelte, meg a pajtásáét, mert ők a szentnek se mennek gyalog. Ki látott valaha huszárt gyalog masirozni?

A generális megigérte, hogy visszakapják lovaikat, majd ha az egész svadron huszárság itt lesz.

Ekkor leültek a földre, hogy ők a szentnek se mennek gyalog egy dülőföldre.

Ha egyéb nem, ott vannak a bagázsiás kocsik, vagy azok, melyek a maródikat viszik.

Végre is hát kocsit adtak a rendelkezésökre, s igy jutottak éppen a Koncz Pál uram kocsijára, akit az elébb hajtott oda fuvarba a két vasas német.

A népség pedig, amint utánok nézett, azt gondolgatta magában: De hiszen, ha megvacsorálnak is ezek azokkal a németekkel, a' már szent igaz, hogy nem együtt fognak früstökölni.

A menet legvégén aztán, ahol a vezetékes lovak szomszédságában mentek s csak a hátvéd bandukolt utánok, harsány jókedvvel elkezdtek dalolni.

Hanem a szegény Koncz Pálnak a haja szála meredt az égnek attól, amit daloltak. Nótában beszélgettek egymással, nótában főzték ki a tervöket, s adták tudtára egymásnak, hogy mit fognak cselekedni.

Sinom, sajnom, angyalom,
Ha füttyentek galambom,
Leugrasz a kocsiról
Letaszitod a lóról
Én meg majd a másikat
Akkor jön a hadd el hadd.

Aztán a másik dalolt rá:

Kirántjuk a kardjukat,
Lóra vetjük magunkat,
Szép ló, tiszti ló,
Éppen minekünk való.

Megint a másik:

Itt a szegény pejkó is,
De szomoru a hamis,
Elvisszük a pejkót is,
De a te fakódat is...

Egy dülő uton megint rákezdtek egy másik nótára:

Esteledik, esteledik,
Jaj de szépen esteledik,
A gazdának bosszujára
Betyárlegénynek utjára.
Gazdauram, gazdauram,
Lassan menjen gazdauram.

Ez már aztán Koncz Pálnak szólt, s a szeme szája elállt, ahogy megértette.

Lába előtt ott a tokban
Két töltögető szerszám van,
Rugja le ugy alattomban,
Mert két mordály vagyon abban.

Koncz Pálban csak megfagyott a vér.

Szeretett volna visszadalolni nagy siralmasan, de nem mert. Mit is dalolhatott volna mást mint szinte betyárnótát:

Jaj nekem szegénynek, akit elárulnak
Mint a kukoriczát, ugy felakasztanak.

Csak szurkolt, izzadott és várt rettegve.

Olyan lassan bandukolt, hogy még a hátvéd is megelőzte, — de a háta is borsózott attól, amit előre tudott, hogy meg fog történni, amit azok a gézenguzok egymásnak kidanoltak.

Nem nagy volt, csak ugy suttyomba csuszott el az a fütty, de behatolt egész a szivéig, s nem látott se eget, se földet rémületében. Mi lesz most itt?

Az a hallatlan merészség egyetlen percz alatt jókedvvel megtörtént; lába elől elkapták a pisztolyokat, a két németet lerántották a lóról, meztelen kardjok huszárkézbe került, magok a huszárok pedig egyszerre lóháton teremve, magukhoz kaparitották a pejkót is, a fakót is.

S mikor a hátvéd észretért s reájok lőtt, lövés felelt nekik vissza; a két vakmerő vitéz két ló helyett négy lóval tüskön-bokron át elvágtatott a puszta-ság sötétében. — Bizony meg se vacsoráltak azok a németekkel.

A hátvéd zavarodva vágtatott előre a sereg után.

Koncz Pál pedig bámészkodva állott meg kocsijával az országut közepén, egyes-egyedül a bagázsiával, s a szegény beteg némettel, aki még ott

ült a kocsiján, s nagy gondolkozásba esett, hogy most már mit csináljon.

Ha Sára asszony ott lett volna, bizonyosan megfordult volna és közibe vágott volna a Bogárnak és Bársonynak, hogy mennél hamarabb haza érjen... Igy azonban szép csendesen megtömte a pipáját, nyugodalmasan rágyujtott, s csendeskén nógatta a szegény párákat a német hadsereg után... Még meg is tudta nyugtatni magát azzal: illő dolog, hogy kiki azt cselekedje, ami a kötelessége.

Pál bátya keservesen, de hiven teljesitette ezt a kötelességet. Ugy éjjelenként talán meg is szökhetett volna, de nem birt a bagázsiájától szabadulni, lévén ez a bagázsia egy fiatal, ártatlan német tisztecske; majdnem gyerek még, kinek nem volt sebe; eltörte, nyomorékká gyötörte a hosszu hadjárat nyomorusága, s betegebb volt a betegnél az istenadta. Köhögött és láza volt napkeltétől a nap szálltáig.

Keserves hosszu ut volt az; mert nincs keservesebb ut a világon, mint egy folyvást megvert, üldözött hadsereg kapkodó utazása, melynek pihenést sem engednek egész négy hét óta. Pál bátyának magának kutyabaja sem volt, csak messziről hallotta az ágyudörgéseket, meg is hizott a nagy semmittevésben, meg azért is, hogy a szegény beteg németnek az ételét is mindig ő ette meg. Valami urfi lehetett; mert nagy gond volt reá, kedveztek neki, jót és sokat kapott. Pál bátya ugy tudta a tapasztalásból.

Csak a szegény Bogárt és Bársonyt sajnálta nagyon. Mert bizony hosszu idő az a négy hét és hosszu ut az, a Tiszától fogva egész a Garam vizéig.

Szemlátomást vette észre, hogy napról napra kisebb a hadsereg. Abban vetette aztán bizodalmát, majd csak elfogy végtére egészen; leölik, levágják ezek a huszárok az utolsóig s akkor engem elfognak a betegemmel. Én megszabadulok s a szegény német is egyszer valahára ágyban pihenhet.

A dolgát tehát most is másra bizta.

Ha Sára asszony ott lett volna, bizony az rá ment volna a főgenerálisra, veszekedni, hogy ez mégis csak istentelen dolog, a szegény népet elvenni a mezei munkától s meghurczolni országon-világon keresztül, kelettől nyugotig és kikövetelte volna a fuvarpénzt busásan.

A Garam vidékén pedig már a fejét kezdte hányni a rozs.

Jézusom, hogy telik az idő! Jaj, ha még az aratásra sem mehetek haza! Még az is járult a bajához, hogy napok is elmultak anélkül, hogy valakivel beszélhetett volna. A németek nem tudtak magyarul, ő meg csak a *Curukkot,* a *Szappermentet* és a *muszájt* tanulta meg.

Mikor ugy egy-egy erdőszélen megpihentek, s a szépen levelezni kezdő fák alatt tábort ütöttek, az ő beteg németje iparkodott néha vele beszélgetésbe ereszkedni. Nehezen ment, jóformán alig értettek

meg egymás beszédéből valamit. Hanem a szegény beteg, amint látszott rajta, némi vigasztalást talált a tavaszban s az élet örömeiért repesve nézdelte az erdők, a mezők szép uj zöld pompáját s még mosolygott is néha. Vagy csak az élet utolsó föllobbanása volt azt, mint ahogy a nehéz betegről mondják, hogy végórája előtt pár napig megkönnyebbül?

Pál bátyának dicséretére legyen mondva, örült ennek a változásnak s nem is gondolt arra: bár halna már meg az istenadta, akkor könnyebben szabadulnék.

Leste a kivánságait, óhajtásait.

A Wasser-ről, a wodu-ról már sejtette, hogy viz; a ruhet... a still-t is kezdte sejteni, a geschwindet is jobban, de a Blume-t, a Veilchen-t csak nem értette meg a jó Pál bátya... Csak ugy gondolomra, magától jött reá, amint a sok szép kék ibolyát ott látta kékelleni a sallói erdő szélében. Tán jól fogna esni, ha neki azt hozna egy marékkal.

Nagyon jól esett neki. Ezt kivánta a szegény beteg.

Meg is csókolta, amint szagolta s a szivéhez szoritotta.

Ettől a pillanattól fogva, mintha csak a szentlélek tüznyelve szállt volna a Pál bátya feje tetejére, jobban kezdette érteni az ő betegének a beszédét. A lelkek, az áldott jó lelkek, — egy szegény ártatlan beteg gyermekifju s egy romlatlan, becsületes, egyszerü földmives lelke, a megértés hiányában,

a szemből, a vonásokból meg tudták maguknak magyarázni egymás gondolatát.

A Mutter = a mama; weiszt = tudja; arme Sohn = szegény gyermek; wird sterben = hideg kéz, láb; minden hideg... aztán nincs több semmi.

Pál bátya csak törölgette a szemeit ezekre a szavakra. Azt mondja szegény: A szegény édes anya siratja otthon, hogy meghal és aztán nincsen többé senkije e földön.

Meg is felelt neki aztán hasonlóan; mint ő német-magyarul, ő magyar-németül.

— Te hogy hal... nem hal, nincs hideg,... az élet ereje visszatér... lesz meleg, czurukk jó idő, muszáj lesz jó egészség, nem beteg katona; lesz fütyül, tánczol...

S bár a szeme könybe facsarodott, Pál bátyánk fütyült, tánczolt neki; bokáját összeverte, hogy megértesse magát.

Az megértette annyira, hogy még el is nevette magát, bár köhögött utána iszonyatosan.

De hát a bizalom, a szeretet egyre nőtt közöttük.

De jó volt ez az egy napi, másfél napi pihenés, azután az irtózatos négy hetes nagy hajsza után; — még a Bogár, meg a Bársony is legelhetett a dus kaszáló füvében kedvére, és kihevergőzték magukat, mikor jóllaktak négyszer, ötször egy órában, a nyirott csikó pedig még rugdalózott, ugrándozott is, egészen neki volt veszekedve.

Most csodálatos dolog esett. Semmi oka nem volt, de a hadi banda el kezdett muzsikálni. Bizonyosan valami parádénap volt.

A fiatal ember arcza kigyulladt, kiragyogott. Valami jót, nagyon jót sejtett.

Nem győzedelmet, annál is jobbat, békességet, háboru végét.

A szegény beteg azután megint elkezdett beszélni Pál bátyához. Először elmondta egészen, becsületesen németül, azután leforditotta neki a maga módja szerint magyarra.

— Hallja, hallja... muzsika! Nincs lesz háboru többet... lesz kezed a kezedbe Freundschaft... ich gehe in Garnison; lesz Garnison Stació Pressburg... tudja Posom-Mamád közel Bécs. Oh Gott... Pressburg... nem messzire? nicht wahr... ugy-e?

És ime, egyszerre egy nagy ágyudörrenés hangzott el közbe a harsogó tábori banda mögül, — s egy nagy huszárcsapat bontakozott elő; csatadörej, zavart lármája a fegyvereknek, lövéseknek, paripák dobogása, társzekerek robogása váltotta fel az idylli csendet.

Az a banda valósággal a német tábori banda volt, de amelyet a honvédek fogtak el gyors, csendes megrohanással, és most nem a németek, hanem ők muzsikáltattak vele maguknak.

Jó messze esett ez tőlük, semmi veszély sem volt közelben; a csatának csak a hangja, még csak a szele sem érhette őket.

A szegény beteg leesett ugyan álmaiból, de azért nem szomorodott el. Ha nem éri is el Pozsonyt, Komárom nincsen messze már; az is nagy város, van doktor, lehet jó ápolás, édes anyja oda is eljöhet hozzá, ott is lehet pihenni s várni ágyban a felgyógyulást. — Miért ne, hiszen olyan jó emberek ezek a magyarok; nem bántanak senkit, csak akik őket bántják.

Pál bátya magában mustrát mutatott neki.

— Hallja... tudja mit?... — kezdte most magyarázni, amit kigondolt — nicht einspannen... Nur ruhig warten. Nem fogjon ló, — hadd egye füvet... jön huszár!

És megcsóválta a fejét érzéssel és némi szeretettel.

— Huszár nagy katona... Nem bánt beteg katonát... Megfog a pardonban. Er soll nur fangen. Hadd fogja.

El is értette Pál, hogy azt akarja, hadd fogják el őket; hanem hát a kötelesség! A többi fuvarosok, bagázsiás kocsik már ugyancsak kászolódtak.

Pál bátya vakarta a fejét. Tudnivaló dolog, hogy ez már nála mit jelentett.

Jelenthetett akármit, annyi bizonyos, hogy a Sára asszony szelleme lengette körül; csak bele kellett igazitani az utba, — mikor már a lovakat kantározta.

— Nem szabad!... kiáltott rá a szegény beteg oly erővel, a milyen telhetett tőle... Ne félj!...

Én mondta, hogy muszáj... Van pénz... lesz pénz! Adok neked sok pénz!

És amit még eddig nagy gonddal titkolt, egy szép nagy tárczát vett elő s mutogatta, hogy bankjegyekkel van tele; mind csupa ujdonat uj angyalbankóval.

Pál bátya tehát csak lassan kantározott s minduntalan talált a szerszámon igazitani valót, s utóbb is abba lyukadt ki, hogy a Bársonyt fogta a Bogár helyébe.

Már egészen beletanult a német ijedésbe.

Vagy pedig csak tette magát, mesterkedett, hogy még se ő legyen oka a dolognak, ha valóban oka is.

Elég a hozzá, biz ott nyomták őt a huszárok, az ő beteg németjével együtt.

Hanem a villogó s csapdosó kardok látása, a marczona orditások mégis nagy hatással voltak a szegény betegre; midőn látta, hogy azok mindenfelé könyörtelenül vagdalják a szétszórt, futamodó tömeget: csak hátra hanyatlott félfekvő helyzetéből s holt-sáppadt lett, mintha csak elájult volna.

Szegény Pál bátya oda sietett hozzá a lovaitól, hogy vigasztalja, bátoritsa s fedezze, még testével is védelmezze, ha a sor ugy kivánja.

Hanem egy rettenetes nagy kaczagás azonnal másfelé forditotta a figyelmét.

— Hát kend az? — orditotta az a huszár, aki a kocsija mellé vágtatott. — Hát még most is

— annyi idő óta folyvást czipeli kend azt a beteg németet? Nem tudta kend valamelyik falu szélén lehajitani?!

Pál bátya szinte szabadon lélegzett, hogy ismerős társaságba jutott. — Az a huszár senki sem volt más mint az a kacskaringós bajuszu vén gézenguz, aki már fuvarba indulásának legelső napján ült a kocsiján a pajtásával s onnan leugorva, vitte véghez azt a vakmerő, hősies imposztorságot.

No hát hála Istennek, ez majd megszabaditja a további fuvarozástól.

Hanem hát a szegény beteggel mi lesz.

Az a vén gézenguz erre is megfelelt.

— Tegyük le itt szépen; majd megtalálja valaki a többivel.

— De ne bántsa, az Isten áldja meg, egy ujjal se, mert nagyon beteg.

A vén torzonborz büszkén kifeszitette a mellét.

— Hát kinek néz kend engemet? Nem betegekkel s asszonyokkal folytatok én háborut, hanem olyannal, aki ide a szemembe mer nézni s összeméri a kardját az enyimmel!

A szegény beteg már haldoklott, — csak annyi ereje s öntudata volt még, hogy azt a nagy bugyellárist kivehette a zsebéből s oda nyujtotta az öreg Pál bátyának.

— Neked adom. Jó ember vagy, — jó barát, — jó keresztény,... vigy faluba,... plébánus... azután engem... földbe... tudod... kápolna közel

Mutter... levél... irás... ott bugyellár... a pénz tied!..

Ezzel egyet sóhajtott, összetette kezeit... meghalt...

A vén huszár csak nézte; nagyot káromkodott eddig minden ellenségre, akit levágott... ezt az egyet megsiratta.

— Tudja-e kend, mit beszélt? Ha nem ért kend németül, hát majd megmagyarázom kendnek. Azt hagyta testámentomban, hogy vigye kend be a faluba a plébánushoz, temettesse el tisztességesen, mint igaz keresztény katholikus uri embert, a kápolnához közel, aztán irasson levelet az édes anyjának, irjon meg róla mindent. Hogy hova, kinek, azt megmondja az irás a bugyellárisban; a pénz pedig, ami ott van, legyen a kendé!...

Pál bátya csak vakarta a fejét.

— Tudom, tudom; — hanem csak azt nem tudom, hogy ennyi pénzzel mit csináljak? Kifizetem a temetést, de hát a többi?!

Arra is megfelelt a vén huszár.

— Bizony komám, azzal be van csapva. Nem ér a német bankó már semmit, gyujtson pipára vele!

Pál bátya pedig csak azt gondolta erre: Mégis beszélek elébb a feleségemmel.

Pál bátya ugy tett, amint a szegény fiatal ember elrendelte. Ki is fizetett a plébános kezébe mindent, meg is iratta vele a levelet. Azután mehetett volna a dolgára, ha akart volna. Hanem hát

elgondolta: Ennek a szegénynek a részéről még csak ott se legyen senki.

Ott maradt tehát a temetésen gyászoló felekezetnek. Imádkozott is érte, meg is siratta, ahogy illett, ahogy dukált.

Azután befogta a Bogárt és Bársonyt, — kezet csókolt a plébános urnak bucsuzóra; megitta a kezébe nyomott pálinkát, megtömte a pipáját, rágyujtott, s kivágtatott a plébánia kapuján.

S először annyi idő után tudta, mit is kellene neki cselekedni: — vigan koczogni haza felé.

Hanem a falu szélén egyszerre csak utját állja egy asszony. Mindakét karjával, de még a hangjával is nagy »hahót« kiált neki.

Hiába; most se volt itt Sára asszony.

Nem tudta magát feltalálni, hogy közibe vágjon-e a lovaknak, üttesse el az utból azt az utját álló asszonyt s vágtasson lóhalálában, amint csak bir, hogy egyszer megszabaduljon.

Bizony meg volt ő fogva megint.

Hanem most az egyszer nem a német részről, hanem a magyar részről fogták el.

S aki elfogta, csak egy gyenge asszonyszemély volt, egyéb semmi.

Hanem csodálatos egy asszony volt. Gyönyörü menyecske. A szeme, szája elállt rajta. Szép is volt, takaros is volt az eszemadta. A ruházata gavalléros, tarka, csupa szinpompa; duzzadt mellére zsinóros dolmány feszült; rikitó tarka szoknyája egész

gömbölyüségében csupa ráncz, formás lábai magas sarku piros topánkában büszkélkedtek; a feje bubjára pedig aranypaszomántos piros sipka volt az állához csatolva.

Meg aztán — ami legjobban megragadta Pál bátya figyelmét — egy takaros kis polituros, fényes hordó volt neki az oldalára akasztva kard helyett.

Sohasem látott, nem is álmodott még ilyent.

Furcsa katona; hanem annyi igaz, takaros katona.

A második szava az volt a takaros menyecskének:

— Igyék egyet, bátyámuram!

Aztán gyorsan, akárcsak egy mókus, felugrott a kocsira s oda telepedett egyenesen mellé a puha szénaülésre, melyre az az áldott jó plébános ur adta az alkalmatosságot.

Mégis megkérdezte azt az asszonyt:

— Hát már most mi lesz?

— Mi lesz?... mi lesz? felelte csalfa nevetéssel az asszony,... hát az lesz, hogy elvisz bátyámuram a tábor után, mert elmaradtam, mig a hordócskámat megtöltöttem...

Nem is hallott, nem is kérdezett többet, csak nyakon kapta Pál bátyát és piros szájával megcsókolta mind a két oldalon.

Olyan forró két csók volt az, hogy Pál bátya oda nyult a képéhez utána, mintha csak megégette volna.

Hanem elbámészkodott s meg is állt az esze tőle, s nem jutott eszébe letaszitani azt az asszonyt maga mellől; csak annyit birt mondani:

— Csak nem megyünk tán messze?

— Csak a falu másik széléig; — felelt az asszony. Hanem a falu másik széléig azután ugy megtelt a Pál bátya kocsija el-elmaradozott honvédekkel, kiknek vagy a lábszára volt meglőve, vagy a feje megvágva s csak kinnal birtak tovább vánszorogni, hogy a két szegény pára utoljára alig birta őket. Az a jószivü menyecske felcsalogatta őket, egyiket a másik után az utszélen. Utoljára egy egész hadcsapat volt a kocsiján, befelé ülve az oldalon, kifelé ülve, még a saraglyáról is négy lógatta a lábát.

Szegény Pál bátya csak vakarta a fejét; de a menyecske mindjárt ki tudta abból verni a gondot; nevetgélt, fecsegett a fülébe és minden honvéd felvételénél kijárt neki a korty pálinka s melléje a dupla csók mind a két oldalon.

Egy dülőutig aztán csak igy járta:

— No még ezt az egyet; no még ezt az egyet, édes lelkem, aranyos szép bátyámuram.

Amazoknak meg dicsekedve szólt:

— No ugy-e, keritettem nektek fuvarost?

Az a bolondos menyecske s ezek a bolondos honvédek pedig vitték Pál bátyát, — mert nem is ő vitte őket — egyenesen a csata közepébe, s vitték, vitték egészen a Vág vizéig, és három nap és

három éjjel folyvást csatában, egyre az volt a dolga, hogy a csatatérről hordta a sebesülteket. — Irtózott is, a szive is fájt tőle, — meg félt is egy kicsit; mert a golyóbisok ott süvöltöttek körülötte...

Hanem itt már tudott beszélni, sőt könyörögni is.

Csak az volt rá a felelet:

— Édes jó bátyámuram, ha a németet öt hétig tudta szolgálni, csak szolgál a hazájának legalább félannyi időt...

Nagyot sóhajtott, vakargatta a fejét, hanem a nagy szükség már megtanitotta egy kicsit, ha nem is az okosságra, de legalább a ravaszságra.

Bizony nincs itt egyéb hátra mint valahogy megszökni. Ha ez az áldott Borcsa — ugy hitták azt a markotányosnét — nem lett volna, talán már meg is halt volna a nagy félelmek között s a nagy bujdosásban: de hát annak a jó Borcsának mindég ott volt az oldalán az a kis pálinkás hordó, és szép piros ajkán az édes szó, a mosolygás és a gyönyörü nóta.

Tudja Isten, ha elmegy is innen, ugy — de ugy fogja sajnálni azt a szegény asszonyt!...

Éppen akkor gondolkozott ezen, midőn a legjavában puffogtak az ágyuk, s várakozott, mikor fogják előre hajtani a huszárok a sebesültek elhozása végett.

A szegény Borcsa pedig ott sürgött-forgott a golyók záporában a hadsorok mögött.

De hát az éj leszállt, s a csatazaj mindinkább távolodott.

Tehát folyvást verik a németet, folyvást retirál a német... Mentek, mindig messzebb mentek.

Dicső dolog!... De nemcsak az a dicső, hanem az is dicső, hogy most kinálkozik a szökésre a legalkalmasabb pillanat.

S vágtatott is az éj sötétében arra a tájék felé, ahol az övéi várják, vagy tán nem is várják s azt gondolják, már régen nincsen a világon. Vágtatott egész hajnalig.

Hajnalban aztán egy falu szélén megállott etetni. Ekkor nézett szét először a kocsiján, ha véletlenségből nem hozott-e el valami idegen holmit?

Bizony ott volt a kocsiderékben egy csomó tarka ruha, mely csak ugy duzzadt egy halomban az egek felé.

— Jézusom, teremtőm! Hisz ez a Borcsa ruhája!

— Az ám, de a Borcsa is benne van; — felelte egy nagy nevetés a szemébe.

— De hát te mit keresel itt?

— Eljöttem én is bátyámuram, mert már lelkemből meguntam ezt az életetet... Az ember élete folyvást veszedelemben forog...

S oda nyult szoknyája gömbölyüségéhez köröskörül, s egyre másra szedegette ki onnan a golyóbisokat.

Pál bátya csak csóválta a fejét:

— Bizony jó dolog az, ha az ember ugy ki van vatérozva!

— Hanem most már mitévő leszel, Borcsa?

— Mitévő... mitévő? — Nagyon elszomorodott ezen Borcsa; mert bizony ilyen hadjárat után alig lehet a szülői házhoz visszatérni.

De hát a könnyelmüség talál arra mentő utat.

— Mitévő? Furcsa! Hát elmegyek kelmeddel, bátyámuram, oszt elvesz, leszek kendnek dolgos, hűséges felesége.

Pál bátya elszörnyedt... Azt kellene még!...

— Nem lehet a, Borcsa! Van nekem derék, becsületes, jó öreg feleségem.

Erre Borcsa is elszomorodott. Pál bátya is nagy gondolkozóba esett, mig meg birt szólalni.

Utoljára kinyögte:

— Jere, no mégis!

S azt csak később mondta meg, amit gondolt:

— Elviszem mégis szegényt; majd jó lesz az — András öcsémnek.

A.M.N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

